

WYBRANE TERMINY
Z ZAKRESU
DOWODZENIA
I ZARZĄDZANIA

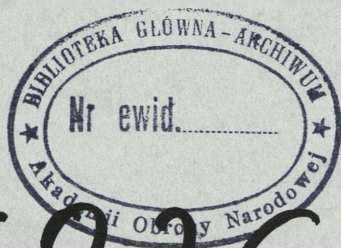
55826

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
INSTYTUT DOWODZENIA

AON 5474/02

WYBRANE TERMINY
Z ZAKRESU
DOWODZENIA I ZARZĄDZANIA

55826

Recenzja: plk dr hab. Józef MICHNIAK

Redakcja naukowa: mjr dr inż. Marek STRZODA

Zebranie i opracowanie hasel:

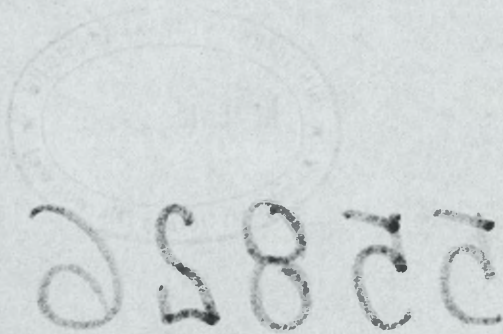
ppłk dr inż. Janusz KRĘCIKIJ

mjr dr inż. Tomasz MAJEWSKI

mjr dypl. inż. Norbert PRUSIŃSKI

mjr dr inż. Marek STRZODA

Projekt okładki: Barbara TRZEBIŃSKA

Druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy, zam. nr 1366/2002

PRZEDMOWA

Niniejszy słownik opracowany został z myślą o wszystkich tych, którzy interesują się jakże szerokim obszarem dowodzenia i zarządzania. Stanowi on kontynuację zeszłorocznej publikacji dotyczącej terminologii systemu dowodzenia. Zawarte są tu terminy i ich definicje dotyczące zasadniczych aspektów organizacji wojskowych, a zwłaszcza ich strukturalnych, proceduralnych i technicznych elementów. Definicje poszczególnych terminów mają zapoznać czytelnika ze złożonością procesów i relacji zachodzących w jakże szerokim obszarze zarządzania i dowodzenia. Doborowi terminów i ich definicji przyświecało w pierwszym rzędzie założenie, aby czytelnik poznał wybrany zasób haseł oraz uporządkował swoją wiedzę. Słownik stanowić ma uzupełnienie podczas przygotowania do zajęć oraz porządkować wiedzę, co do terminów, które są powszechnie używane, lecz nie zawsze znane jest ich dokładne znaczenie. Z uwagi na interdyscyplinarny charakter zarządzania i dowodzenia szereg pojęć dotyczy dziedzin pokrewnych, mających jednak wpływ na procesy i zjawiska zachodzące w systemie dowodzenia lub są z nim związane. Przy szeregu terminach umieszczono ich angielskie odpowiedniki, może to być pomocne podczas studiowania publikacji angielskojęzycznych. Słownik może być, zatem użyteczny nie tylko dla nauczycieli akademickich i studentów, ale także wszystkich tych, którzy pragną poznać podstawy terminologiczne oraz relacje i związki pomiędzy zarządzaniem i dowodzeniem.

Autorzy zdają sobie sprawę z bogactwa terminologii zarządzania i dowodzenia oraz faktu, że jest ona zbiorem otwartym ulegającym ciągłym zmianom. Zwracają się, zatem do czytelników z prośbą o formułowanie oraz przekazanie uwag, wniosków oraz propozycji dokonania zmian, poszerzenia lub uzupełnienia słownika. Będą one przydatne podczas opracowania kolejnych edycji słownika.

A

administracja

Część personelu dowództwa, do której należy wykonywanie funkcji administracyjnych związanych z zarządzaniem zasobami, budynkami, finansami, sprawami socjalnymi oraz pracowniczymi personelu cywilnego.

Patrz → *dowództwo*.

abstrahowanie

Jedna z podstawowych operacji myślowych, polegająca na pomijaniu pewnych składników, cech lub relacji danego przedmiotu, zdarzenia, procesu lub zjawiska, a wyodrębnieniu innych uznanych za właściwe ze względu na jakieś kryterium; nie branie pod uwagę tego, co się uważa za mniej ważne, mniej istotne; posługiwanie się pojęciami abstrakcyjnymi jest właściwe nauce lub w działalności, gdzie następuje syntetyzowanie wniosków i formułowanie uogólnień.

ad hoc (łac.)

Doraźnie, specjalnie w danym celu, np. powołanie struktury do wykonania danego zadania.

adnotacja

Uwaga, dopisek, notatka, przypis, krótka informacja.

ad notam (łac.)

Do wiadomości.

aktualna obsada międzynarodowa (ang. *international actual strength*)

Całkowita liczba personelu wojskowego i cywilnego aktualnie zajmująca stanowiska międzynarodowe w dowództwie lub instytucji NATO.

Patrz → *dowództwo*, *wielonarodowe dowództwo połączone*.

algorytm

Przepis, postępowanie, metoda rozwiązywania zagadnień na podstawie szczegółowego planu niezbędnych, następujących w określonej kolejności czynności, które prowadzą do rozwiązania danego zagadnienia.

Patrz → *metoda*.

alternatywa

Jedna, z co najmniej dwóch możliwości, między którymi należy dokonać wyboru jednej z wykluczających się możliwości, np. działania.

Patrz → *proces decyzyjny, wariant działania, decyzja*.

alternatywny

Dopuszczający jedną z dwóch istniejących możliwości, pozwalający wybrać między wieloma możliwościami.

analiza

W działalności organów dowodzenia element fazy przetwarzania informacji, w czasie którego następuje myślowe wyodrębnienie cech, części lub składników badanego zjawiska, przedmiotu; badanie cech elementów lub struktury czegoś oraz związków między nimi zachodzących. Prowadzona jest w celu określenia znaczących faktów i późniejszych ich interpretacji.

Patrz → *heurystyka*.

analiza celów (ang. target analysis)

Ocena potencjalnych celów, aby określić ich znaczenie z wojskowego punktu widzenia, kolejność niszczenia i rodzaj broni potrzebnej do osiągnięciażądanego poziomu porażenia lub strat.

analiza terenu (ang. terrain analysis)

Zbieranie, analizowanie, ocena oraz interpretacja informacji geograficznych, związanych z naturalnymi i powstałymi w efekcie działalności ludzkiej cechami terenu, która w połączeniu z innymi istotnymi czynnikami prognozuje wpływ terenu na działania bojowe.

Patrz → *ocena terenu*.

analiza zadania

Element działalności dowódcy (oficerów dowództwa) podczas procesu podejmowania decyzji polegający na: zrozumieniu otrzymanego zadania w świetle zamiaru przełożonego i celu realizowanego przez przełożonego, zrozumieniu miejsca i roli podległych sił w ugrupowaniu operacyjnym (bojowym), zadań sąsiadów oraz sposobów i zakresu współdziałania z nimi. Efektem analizy zadania prowadzonej przez dowódcę jest między innymi sprecyzowane zadanie własne oraz myśl przewodnia.

Patrz → *sprecyzowane zadanie własne, myśl przewodnia*.

aneks

Załącznik, dodatek, uzupełniający tekst dokumentów dowodzenia; pismo dodatkowe załączone do głównego dokumentu.

Patrz → *apendyks, rozkaz operacyjny / bojowy*.

apendyks

Załącznik, dodatek, zazwyczaj uzupełniający aneksy; opracowywany w formie pisemnej lub graficznej.

Patrz → *aneks*.

a posteriori (łac.)

Poznanie na podstawie doświadczenia, po doświadczeniu; po fakcie, na podstawie faktów; poprzez indukcję.

autokratyczny styl dowodzenia / kierowania

Sposób oddziaływania przełożonego na zachowania podwładnych charakteryzujący się: centralizacją władzy, przewagą decyzji jednoosobowych, poleceń służbowych i kar, stosunkowo dużym dystansem w kontaktach z podwładnymi, brakiem uczestnictwa przełożonego w realizacji zadań grupowych.

Patrz → *styl dowodzenia / kierowania, demokratyczny styl dowodzenia / kierowania*.

automatyzacja

Zespół przedsięwzięć organizacyjnych i technicznych zmierzających do ograniczenia lub zastąpienia udziału człowieka w procesach związanych z przesyłaniem, przetwarzaniem, bezpieczeństwem i archiwizowaniem informacji w systemach informatycznych.

autorytet (ang. *authority*)

Jedna z postaci władzy, często rozumiana jako zdolność sprawowania władzy w wyniku dyscyplinowania określonymi wartościami, np. wiedzą lub tytułami.

Patrz → *autorytet formalny, autorytet osobisty*.

autorytet formalny (ang. *formal authority*)

Zinstytucjonalizowane uprawnienie do podejmowania decyzji i wydawania poleceń (rozkazów).

Patrz → *autorytet, autorytet osobisty*.

autorytet osobisty (ang. *unformal authority*)

Zdolność do nakazywania posłuszeństwa płynąca z inteligencji, wiedzy, doświadczenia, wartości moralnej, z daru rozkazywania, położonych zasług itd.

Patrz → *autorytet, autorytet formalny*.

B

badania operacyjne (ang. *operations research*)

Matematyczne metody budowania modeli, analizy i rozwiązywania problemów zarządzania, noszą też nazwę ilościowej teorii zarządzania.

baza danych

Zintegrowany logicznie zbiór danych zorganizowany w sposób umożliwiający wykorzystywanie tych samych danych w różnych zastosowaniach przez różnych użytkowników.

bezpieczeństwo (ang. *security*)

Stan osiągniany, gdy określona informacja, sprzęt, personel, działania i urządzenia są zabezpieczone przed szpiegostwem, rozpoznaniem, sabotażem, dywersją i terroryzmem, jak również przed utratą lub ujawnieniem tajemnicy.

Patrz → *środki bezpieczeństwa*.

bezpieczeństwo łączności (ang. *communication security*)

Ochrona poprzez zastosowanie środków bezpieczeństwa kryptograficznego, bezpieczeństwa transmisji i emisji oraz środków ochrony fizycznej w celu uniemożliwienia osobom nieupoważnionym dostępu do istotnych informacji, które można pozyskać z analizy nasłuchu wszelkich środków łączności.

bieżące dane rozpoznawcze (wywiadowcze)

Dane rozpoznawcze (wywiadowcze), które odzwierciedlają aktualną sytuację na poziomie strategicznym, operacyjnym lub taktycznym.

C

cel (ang. 1. goal, 2. objective, 3. purpose)

1. Określony przedmiotowo i podmiotowo, przyszły, pożądany stan lub rezultat działania organizacji (jednostki wojskowej), możliwy i przewidziany do osiągnięcia w terminie lub okresie mieszczącym się w przedziale czasu objętym planowaniem.
2. Fizyczny, dokładnie określony obiekt, którego zdobycie, utrzymanie, obezwładnienie lub zniszczenie ma istotne znaczenie w planie dowódcy.

cel organizacji

Zdarzenia i (lub) stany rzeczy, do których osiągnięcia organizacja świadomie zmierza.

centralizacja (ang. centralization)

Proces polegający na przejmowaniu lub przekazywaniu uprawnień decyzyjnych ze szczebli niższych na wyższe.

Patrz → *decyzja, decentralizacja, podejmowanie decyzji, uprawnienia decyzyjne.*

centrum analizy skażeń (ang. NBC control centre)

Instytucja odpowiedzialna za koordynację działań wszystkich ośrodków analizy skażeń w danym rejonie odpowiedzialności. Może także pełnić rolę ośrodka analizy skażeń w określonym obszarze.

centrum dowodzenia

Komponent obsady operacyjnej stanowiska dowodzenia, z którego funkcje dowodzenia spełnia osobiście dowódca wraz z kierowniczymi osobami funkcyjnymi dowództwa i zespołami planowania, rozpoznania oraz dowodzenia; jego personel koordynuje działania pozostałych komponentów stanowiska dowodzenia.

Patrz → *obsada operacyjna stanowiska dowodzenia, stanowisko dowodzenia.*

centrum prasowe (ang. press information centre)

Komórka zorganizowana na stanowisku dowodzenia lub poza nim przez dowództwo lub inną instytucję w celu udzielania środkom masowego przekazu ścisłych i aktualnych informacji dotyczących spraw narodowych i sojuszniczych, wydarzeń i operacji. Udziela też innego wsparcia, porad i pomocy, łącznie z eskortowaniem korespondentów wojennych.

Patrz → *obsada operacyjna stanowiska dowodzenia, stanowisko dowodzenia.*

centrum kontroli ruchu wojsk

Struktura odpowiedzialna za planowanie, opracowywanie tras, sporządzania rozkładów oraz kierowanie przemieszczaniem się personelu i ładunku po liniach komunikacyjnych.

Patrz → *kontrola przemieszczania*.

centrum wsparcia dowodzenia

Komponent obsady operacyjnej stanowiska dowodzenia, którego elementy spełniają funkcje wsparcia procesu decyzyjnego procesu dowodzenia w zakresie planowania, organizowania, zabezpieczenia, nadzorowania przepływu informacji wewnątrz i na zewnątrz stanowiska dowodzenia; realizują także procesy zarządzania informacją, w tym jej ewidencjonowanie, archiwizowanie, powielanie oraz tłumaczenie, w ścisłym współdziałaniu z centrum dowodzenia.

Patrz → *obsada operacyjna stanowiska dowodzenia, stanowisko dowodzenia*.

centrum wsparcia działań

Komponent obsady operacyjnej stanowiska dowodzenia, którego elementy odpowiadają za planowanie, organizowanie, monitorowanie oraz koordynowanie działania jednostek specjalistycznych wspierających w wymiarze powietrznym, morskim i lądowym działania jednostek walczących, w ścisłym współdziałaniu z centrum dowodzenia.

Patrz → *obsada operacyjna stanowiska dowodzenia, stanowisko dowodzenia*.

centrum zabezpieczenia działań

Komponent obsady operacyjnej, którego elementy zajmują się planowaniem, organizowaniem, monitorowaniem oraz koordynowaniem zabezpieczenia logistycznego, zabezpieczenia personalnego, socjalnego oraz innymi elementami zabezpieczenia danego szczebla dowodzenia, w ścisłym współdziałaniu z centrum dowodzenia.

Patrz → *obsada operacyjna stanowiska dowodzenia, stanowisko dowodzenia*.

ciągłość dowodzenia

Zasada dowodzenia wyrażająca stały i nieprzerwany wpływ dowódcy i organów dowodzenia na procesy planowania i przygotowania działań, ich przebieg, przywracanie zorganizowanego działania wojsk oraz dostosowanie dowodzenia do potrzeb wynikających z zaistniałej sytuacji; ciągłość dowodzenia można osiągnąć poprzez: stałą znajomość sytuacji, stanowcze i konsekwentne wcielanie w życie podjętych decyzji, opracowanych planów działania oraz natychmiastową reakcję na zmieniającą się sytuację taktyczną (operacyjną).

Patrz → *zasady dowodzenia*.

cykl

Seria zjawisk, procesów, czynności następujących po sobie w określonym porządku i powtarzająca się okresowo, po których stan początkowy lub sekwencja procesów powtarza się.

cykl działania zorganizowanego

Przedstawienie kolejno następujących po sobie działań ukierunkowanych na osiągnięcie celu i uwzględniających stopniowe doskonalenie, składa się z pięciu etapów: wyboru celu, który ma być osiągnięty; zbadania środków i warunków potrzebnych do osiągnięcia tego celu; przygotowanie środków i warunków uznanych za potrzebne; realizacja, kontrola otrzymanych wyników.

cykl rozpoznawczy (wywiadowczy) (ang. *intelligence cycle*)

Działania, w których pozyskuje się informacje, łączy je i przetwarza oraz udostępnia użytkownikom. Działania te obejmują zazwyczaj fazy: zdobywania, pozyskiwania, przetwarzania i rozpowszechniania.

Patrz → *analiza, informacja, plan zbierania informacji.*

czas lokalny (ang. *local mean time*)

Czas, jaki upłynął od momentu przejścia Słońca nad południkiem przeciwległym do południka, na którym znajduje się obserwator.

czas pokonania odcinka drogi (ang. *road clearance time*)

Całkowity czas, potrzebny do pokonania danego odcinka drogi przez kolumnę.

czas przygotowania NATO (ang. *NATO preparation time*)

Czas pomiędzy otrzymaniem upoważnienia od władz politycznych NATO dla Dowództw Strategicznych NATO do wprowadzenia wojskowych środków odparcia zbliżającego się ataku a początkiem tego ataku.

czas operacyjny

Czas umowny (data, godzina, minuta) stosowana w grach wojennych lub w ćwiczeniach podczas rozgrywania działań bojowych stron, których położenie określone zostało na ustalony czas; określa się go z uwzględnieniem przewidywanego zużycia czasu na działanie wojsk; może pokrywać się z czasem astronomicznym.

czas ostrzegania NATO (ang. *NATO warning time*)

Czas pomiędzy rozpoznaniem przez dowódcę strategicznego NATO lub wyższy organ Dowodzenia NATO, że istnieje zagrożenie atakiem, a rozpoczęciem ataku.

czas rzeczywisty (ang. *real time*)

Określenie odnoszące się do danych lub informacji, które uległy opóźnieniu jedynie o czas wymagany do uzyskania połączenia elektronicznego. Oznacza to, że nie występują widoczne opóźnienia.

czas strefowy

Czas obowiązujący w strefach o szerokości 15° długości geograficznej, równy średniemu czasowi słonecznemu środkowego południka danej strefy, różniący się o całkowitą liczbę godzin od czasu uniwersalnego.

Patrz → *strefa czasowa.*

czas zulu (ang. zulu time)

W działaniach sojuszniczych czas uniwersalny – GMT.

czynność

To dające się wyróżnić u człowieka zachowania celowe, których punktem wyjścia jest określona sytuacja i które zmierzają do osiągnięcia innej określonej sytuacji.

czynności kierownicze

Czynności związane kierowaniem działaniem podwładnych.

D

dane (ang. data)

Nieprzetworzone, „surowe” liczby, zjawiska, fakty lub ich opis przekazany innym użytkownikom.

Patrz → *informacja*.

decentralizacja (ang. decentralization)

Przekazywanie uprawnień decyzyjnych z wyższych szczebli na niższych.

Patrz → *decyzja, centralizacja, delegowanie uprawnień, podejmowanie decyzji, uprawnienia decyzyjne*.

decydent

Osoba, lub grupa osób, które uczestniczą w procesie podejmowania decyzji i w różny sposób są obciążone odpowiedzialnością za podejmowane decyzje.

Patrz → *decyzja, podjęcie decyzji*.

decyzja

Nielosowy akt wyboru celu lub sposobu działania, właściwego z punktu widzenia systemu w ramach, którego wybór ten jest dokonywany.

Patrz → *podjęcie decyzji, decyzja w warunkach niepewności, decyzja w warunkach pewności, decyzja w warunkach ryzyka, decyzja nieprogramowana, decyzja programowana*.

decyzja dowódcy

Akt woli dowódcy, który dokonuje świadomego wyboru jednego z proponowanych przez dowództwo wariantów działania określających sposób osiągnięcia celu działania.

decyzja nieprogramowana (ang. nonprogrammed decision)

Decyzje dotyczące nierutynowych problemów, opracowane w procesie o nie określonej z góry strukturze.

Patrz → *decyzja, decyzja programowana*.

decyzja programowana (ang. programmed decision)

Decyzje dotyczące rutynowych problemów, określone przez zasady, procedury lub zwyczaje.

Patrz → *decyzja, decyzja nieprogramowana*.

decyzja racjonalna

Możliwy efekt procesu podejmowania decyzji przy założeniu posiadania przez decydenta pełnej, niczym nieograniczonej informacji oraz założeniu nieograniczonej zdolności decydenta do przetwarzania posiadanych informacji.

Patrz → *decyzja*.

decyzja w warunkach niepewności

Decyzja podejmowana wówczas, gdy decydent nie jest w stanie przypisać prawdopodobieństwa wystąpienia tych okoliczności, które nie poddają się oddziaływaniom z jego strony, ale z obecnością, których należy się liczyć dokonując wyboru.

Patrz → *decyzja, decyzja w warunkach pewności, decyzja w warunkach ryzyka*.

decyzja w warunkach pewności

Decyzja podejmowana wówczas, gdy wystąpienie tych okoliczności (zdarzeń) jest zdaniem decydenta pewne.

Patrz → *decyzja, decyzja w warunkach niepewności, decyzja w warunkach ryzyka*.

decyzja w warunkach ryzyka

Decyzja podejmowana wówczas, gdy przewidywanym przez decydenta okolicznościom można przypisać prawdopodobieństwo ich wystąpienia.

Patrz → *decyzja, decyzja w warunkach pewności, decyzja w warunkach niepewności*.

dekodowanie (ang. *decoding*)

Interpretacja i przełożenie zakodowanego komunikatu na zrozumiałą informację.

Patrz → *kodowanie, komunikowanie się*.

delegowanie uprawnień

Jedno z praw dowódcy / kierownika polegające na upoważnieniu podwładnego do podejmowania decyzji w określonych sprawach lub sytuacjach należących do uprawnień delegującego; akt ten nie zdejmuje z delegującego odpowiedzialności za skutki decyzji podjętych z jego upoważnienia przez podwładnego, szczególnie rodzaj decentralizacji.

Patrz → *przekazanie uprawnień, przekazanie uprawnień podwładnemu dowódcy, decentralizacja*.

demokratyczny styl dowodzenia / kierowania

Sposób oddziaływania przełożonego na zachowania podwładnych charakteryzujący się: decentralizacją władzy, współudziałem podwładnych w podejmowaniu decyzji, przewagą nagród w motywowaniu, brakiem dystansu w układzie przełożony - podwładny, uczestnictwem przełożonego w pracach jego zespołu.

Patrz → *styl dowodzenia / kierowania, autokratyczny styl dowodzenia / kierowania*.

departament

Komórka organizacyjna ministerstwa obrony narodowej lub instytucji centralnej MON.

Patrz → *instytucja centralna*.

determinant

Element, czynnik, którego funkcja polega na wyznaczaniu (determinowaniu) czegoś; wyznacznik, wyróżnik.

dezinformacja

1. Informacja nieprawdziwa, myląca, wprowadzająca w błąd poprzez podanie fałszywych informacji; dezinformacją może też być nie podanie informacji.

2. Jeden ze sposobów maskowania.

Patrz → *informacja*.

diagram desantowania (ang. *landing diagram*)

Graficzne przedstawienie planu ruchu wojsk z okrętów na brzeg.

Patrz → *planistyczne dokumenty dowodzenia*.

długość marszowa kolumny (ang. *road space*)

Długość odcinka drogowego, przydzielonego lub (i) zajmowanego przez kolumnę w ruchu, wyrażony w kilometrach (lub milach).

doktryna

Ogół założeń, twierdzeń, przekonań z określonej dziedziny. Dokument zawierający zbiór poglądów, teorii, praw lub zasad dotyczących danej dziedziny naukowej lub działalności.

dokumentacja

Zbiór dokumentów, materiałów źródłowych świadczących o zaszłych faktach bądź uzasadniających zamierzone działania naukowe, plastyczne, organizacyjne itp.

dokument rejestrowany (ang. *registered matter*)

Dowolny niejawni dokument, rejestrowana zwykle pod określonym numerem i podlegający okresowej kontroli.

Patrz → *publikacja rejestrowana*.

dokumenty dowodzenia

Wszystkie dokumenty dotyczące przygotowania i prowadzenia działań sił zbrojnych. W zależności od treści i przeznaczenia dokumenty dowodzenia dzielimy na: dyrektywne, planistyczne, sprawozdawczo - informacyjne.

Patrz → *dokumenty dyrektywne, dokumenty planistyczne, dokumenty sprawozdawczo - informacyjne*.

dokumenty dyrektywne

Rodzaj dokumentów dowodzenia służących do przekazania wyników planowania podwładnym. Do dokumentów tych zaliczamy: dyrektywy, rozkazy, zarządzenia.

Patrz → *dokumenty dowodzenia, dokumenty planistyczne, dokumenty sprawozdawczo - informacyjne*.

dokumenty odniesienia

Zapis w dokumentach dowodzenia, w którym ujmuje się wszelki inne dokumenty, co do których w tekście danego dokumentu znajdują się nawiązania, odniesienia lub porównania.

dokumenty planistyczne

Rodzaj dokumentów dowodzenia służących do planowania i organizowania walki (operacji), do dokumentów tych zaliczamy: plany, warianty działania, tabele, i inne dokumenty.

Patrz → *plan, plan działania, dokumenty dowodzenia, dokumenty dyrektywne, dokumenty sprawozdawczo - informacyjne.*

dokumenty pomocnicze

Rodzaj dokumentów dowodzenia opracowywanych zazwyczaj na użytek wewnętrzny dowództwa np. szkice, tabele, kalkulacje, wykresy, zestawienia, zapotrzebowania itp.

Patrz → *dokumenty dowodzenia, dokumenty dyrektywne, dokumenty sprawozdawczo - informacyjne.*

dokumenty sprawozdawczo – informacyjne

Rodzaj dokumentów dowodzenia, w których znajdują się zazwyczaj opisy położenia wojsk własnych i przeciwnika oraz wydarzeń, które nastąpiły w określonym przedziale czasu. Do dokumentów tych zaliczamy: meldunki, sprawozdania, dzienniki działań, mapy sytuacyjne, komunikaty rozpoznawcze i inne.

Patrz → *mapa sytuacyjna, dokumenty dowodzenia, dokumenty dyrektywne, dokumenty planistyczne, dokumenty sprawozdawczo - informacyjne.*

doprowadzenie wojsk do gotowości do wykonania zadania

Jest to przedsięwzięcie mające na celu osiągnięcie przez oddziały w nakazanym lub pożądanym czasie pełnej sprawności do wykonywania zadań i zazwyczaj obejmuje: sprawdzenie poprawności funkcjonowania systemów dowodzenia i kierowania środkami walki, łączności i współdziałania; przygotowanie uzbrojenia i sprzętu do działania w istniejących warunkach; szkolenie dowództw i wojsk uwzględniające specyfikę przyszłych działań; uzupełnienie środków bojowych i materiałowych; ewakuację rannych i chorych; realizację prac remontowych i inne przedsięwzięcia z zakresu zabezpieczenia logistycznego i wychowawczego.

dowodzenie

1. Jest to proces decyzyjno-informacyjny, poprzez który dowódca narzuca swoją wolę i zamiary podwładnym oraz w ramach którego wspomagany przez swój sztab planuje, organizuje, koordynuje i ukierunkowuje działania podległych mu wojsk przez użycie standardowych procedur działania i wszelkich dostępnych środków przekazywania informacji.
2. Według poglądów NATO dowodzenie to dwa procesy tworzące system C2 (ang. *Command and Control*), w ramach których ang. *command* to władza nadana osobie (dowódcy) wyznaczonej spośród stanu osobowego sił zbrojnych w celu dowodzenia,

koordynacji i dowodzenia siłami zbrojnymi (jednostkami); natomiast **ang. control** jest działalnością, poprzez którą dowódca, wspomagany przez swój sztab, organizuje, dowodzi i koordynuje działania przydzielonych mu wojsk. Cała lub część tej władzy może być przeniesiona lub przekazana.

Patrz → *kierowanie*.

dowodzenie działaniami

Skrót myślowy, oznaczający ciągłe oddziaływanie dowódcy na podległe wojska w celu wykonania postawionego zadania. Polega na zapewnieniu realizacji podjętej decyzji poprzez: zbieranie, analizowanie i ocenianie informacji o położeniu, działaniu i stanie wojsk własnych i przeciwnika; podejmowaniu decyzji, co do dalszej realizacji planu bądź jego modyfikacji z jednoczesnym określeniem zadań i stawianiem ich wykonawcom; przewidywanie zmian w sytuacji oraz wcześniejsze podejmowanie stosownych działań.

Patrz → *dowodzenie*.

dowodzenie operacyjne (ang. operational command)

Uprawnienia przyznane dowódcy do przydzielania zadań podległym dowódcom, do rozmieszczania jednostek, do zmiany ich podległości w ramach przydzielonych sił oraz do zachowania lub przekazania kontroli operacyjnej i/lub taktycznej, jeśli uzna to za konieczne. Uwaga: dowodzenie operacyjne nie obejmuje odpowiedzialności za administrację.

Patrz → *uprawnienia decyzyjne, dowodzenie pełne, kontrola operacyjna, dowodzenie taktyczne, kontrola taktyczna*.

dowodzenie pełne (ang. full command)

Władza wojskowa i odpowiedzialność dowódcy za wydawanie rozkazów podwładnym. Obejmuje wszelkie aspekty działań wojskowych lub administracyjnych i dotyczy tylko sił narodowych.

Uwaga: w znaczeniu sojuszniczym termin „dowodzenie” oznacza mniejszy zakres władzy niż w ujęciu narodowym. Żaden z dowódców natowskich lub koalicyjnych nie sprawuje dowodzenia pełnego nad przydzielonymi mu siłami, gdyż poszczególne państwa wydzielając siły do NATO przekazują tylko uprawnienia w zakresie dowodzenia operacyjnego lub kontroli operacyjnej.

Patrz → *uprawnienia decyzyjne, dowodzenie operacyjne, kontrola operacyjna, dowodzenie taktyczne, kontrola taktyczna*.

dowodzenie przez określenie celów działania (ang. mission command)

1. Styl (technika) dowodzenia, który charakteryzuje się tym, że przełożony określa podwładny cel, jaki ma osiągnąć lub może on ograniczyć się jedynie do zainicjowania określonego działania. Określenie celu działania podwładnego może nastąpić przy jego współudziale. Stosując ten styl (technikę) dowodzenia przełożony powinien określić podwładnemu: co, gdzie, kiedy i w jakim celu ma osiągnąć.

2. Zasadniczy styl dowodzenia w NATO, którego podstawę stanowią: myśl przewodnia dowódcy, inicjatywa podwładnych, właściwe stawianie zadań (co, kto, kiedy i w

jakim celu ma wykonać, jednak bez określenia jak ma to zrobić) oraz odpowiedni podział sił i środków.

3. Zasada dowodzenia, w myśl której zapewnić należy podległemu dowódcy swobodę działania poprzez zapoznanie go ze swoim zamiarem, określenie zadań oraz przekazaniem do dyspozycji koniecznych sił i środków, zakres swobody działania zależy zazwyczaj od rodzaju wykonywanego zadania.

dowodzenie taktyczne (ang. *tactical command*)

Uprawnienie przyznane dowódcy do stawiania zadań siłom będącym pod jego dowództwem w celu wykonania zadań postawionych przez wyższe dowództwo.

Patrz → *uprawnienia decyzyjne, dowodzenie operacyjne, kontrola operacyjna, dowodzenie pełne, kontrola taktyczna.*

dowódca

Żołnierz (oficer, chorąży, podoficer) formalnie powołany na stanowisko kierownicze, przełożony, ma prawo rozkazywania podwładnym.

dowódca inżynieryjny (ang. *engineer commander*)

Patrz → *szef saperów.*

dowódca narodowy (ang. *national commander*)

Narodowy dowódca terytorialny lub funkcjonalny, który zwykle nie jest w sojuszniczej strukturze dowodzenia.

Patrz → *dowódca sił narodowych.*

dowódca narodowych sił zbrojnych (ang. *national force commander*)

Dowódca narodowych sił zbrojnych przeznaczonych jako odrębne elementy podległe dowództwu sił sprzymierzonych.

dowódca NATO (ang. *NATO commander*)

Dowódca wojskowy w systemie dowodzenia NATO.

dowódca podregionalnych sił połączonych NATO (ang. *NATO joint subregional commander*)

W NATO, dowódca sił połączonych na trzecim szczeblu wojskowej struktury dowodzenia.

dowódca regionalny NATO (ang. *NATO regional commander*)

W NATO, dowódca na drugim szczeblu wojskowej struktury dowodzenia, odpowiedzialny za planowanie i wykonanie wszelkich działań i przedsięwzięć wojskowych Sojuszu w przydzielonym regionie i poza nim zgodnie z wytycznymi i dyrektywami dowódcy strategicznego.

dowódca sektora (ang. sector commander)

Oficer odpowiedzialny za dowodzenie taktycznymi siłami obrony przeciwlotniczej i współdziałanie sił w określonym sektorze obszaru obrony przeciwlotniczej.

dowódca sił narodowych (ang. national force commander)

Dowódca sił narodowych wydzielonych jako samodzielne elementy podległe dowództwom sojuszniczym.

Patrz → *dowódca*.

dowódca strategiczny NATO (ang. NATO strategic commander)

Dowódca na pierwszym i najwyższym szczeblu wojskowej struktury dowodzenia NATO, odpowiedzialny za planowanie, dowodzenie i prowadzenie wszelkich przedsięwzięć i działań Sojuszu w jego rejonie odpowiedzialności i poza nim zgodnie z dyrektywami władz politycznych. Jest również odpowiedzialny za rozwój i utrzymanie infrastruktury, zgodnie z jego zakresem obowiązków. Istnieją dwaj dowódcy strategiczni NATO, tzn. Naczelny Dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO obszaru Europy (ang. *Supreme Allied Commander Europe*) i Naczelny Dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO obszaru Atlantyku (ang. *Supreme Allied Commander Atlantic*).

dowódca wspierający

Dowódca, który zapewnia wspieranemu dowódcy siły lub inne wsparcie lub (i) opracowuje plan wsparcia.

Patrz → *dowódca wspierany*.

dowódca wspierany (ang. supported commander)

Dowódca, ponoszący główną odpowiedzialność za wszelkie aspekty wykonania zadania, który przyjmuje siły i inne wsparcie ze strony jednego lub więcej dowódców wspierających.

Patrz → *dowódca wspierający*.

dowódca – wykonawca uderzeń bronią jądrową (ang. executing commander)

W działaniach z użyciem broni jądrowej dowódca strategiczny NATO, któremu przydzielono ładunki jądrowe w celu ich użycia przeciw określonym celom lub zgodnie z zatwierdzonymi planami.

dowództwo (ang. command, headquarters)

Zespół osób funkcyjnych i komórek organizacyjnych, przy pomocy, którego dowódca dowodzi podległymi wojskami (jednostkami). W skład dowództwa wchodzi dowódca, grupa dowódcy (jego zastępcy oraz wybrane komórki funkcjonalne) oraz sztab.

Patrz → *sztab, grupa dowódcy*.

dowództwo funkcjonalne (ang. functional command)

Dowództwo, w organizacji którego bierze się pod uwagę bardziej funkcje wojskowe niż rejon geograficzny.

dowództwo komponentu (ang. *component command*)

1. Organ dowodzenia na trzecim szczeblu wojskowej struktury dowodzenia NATO posiadający określone uprawnienia w odniesieniu do sił powietrznych, marynarki wojennej lub wojsk lądowych. Jest on odpowiedzialny za planowanie i prowadzenie działań zgodnie z zadaniami dowódcy regionalnego NATO.

2. Dowództwo komponentu funkcjonalnego lub dowództwo komponentu rodzaju sił zbrojnych odpowiadające za planowanie i prowadzenie działań morskich, lądowych, powietrznych, specjalnych lub innych w ramach sił połączonych.

dowództwo macierzyste (ang. *parent headquarters*)

W strukturze dowodzenia NATO, dowództwo przygotowane do wydzielenia przeszkolonego personelu, sił i środków będących trzonem dowództwa zgrupowania wielonarodowych sił połączonych. Obecnie istnieją trzy takie dowództwa.

Patrz → *dowództwo zgrupowania wielonarodowych sił połączonych, zgrupowanie wielonarodowych sił połączonych.*

dowództwo obszaru (rejonu) (ang. *area command*)

Dowództwo składające się z elementów organizacyjnych jednego lub więcej rodzajów sił zbrojnych, wyznaczonych do prowadzenia działań na określonym obszarze geograficznym, podporządkowane jednemu dowódcy.

dowództwo podregionalne (ang. *subregional command*)

Termin używany do określenia dwóch rodzajów dowództw na trzecim szczeblu dowodzenia wojskowej struktury NATO, tzn. połączonych dowództw podregionalnych i dowództw komponentów.

Patrz → *połączone dowództwo podregionalne i dowództwo komponentu.*

dowództwo połączone (ang. *joint command*)

Dowództwo sformowane z przedstawicieli dwóch lub więcej rodzajów sił zbrojnych tego samego państwa.

dowództwo regionalne (ang. *regional command*)

Organ dowodzenia na drugim szczeblu wojskowej struktury dowodzenia NATO. Jego działanie obejmuje cały zakres przedsięwzięć planistycznych i wykonawczych Sojuszu w nakazanym regionie i poza nim zgodnie z poleceniami dowódcy strategicznego NATO.

dowództwo strategiczne

Organ dowodzenia na najwyższym szczeblu wojskowej struktury dowodzenia NATO. Jego działanie obejmuje realizację wszystkich funkcji dowodzenia w dziedzinie spraw wojskowych sojuszu w swoim rejonie odpowiedzialności i poza nim.

dowództwo zgrupowania wielonarodowych sił połączonych
(ang. Combined Joint Task Force Headquarters – CJTF HQ)

Dowództwo nie funkcjonujące jako stały element struktury dowodzenia NATO, organizowanego na bazie dowództwa macierzystego w celu dowodzenia zgrupowaniem wielonarodowych sił połączonych.

Patrz → *dowództwo macierzyste, zgrupowanie wielonarodowych sił połączonych.*

droga marszu (przegrupowania)

Trasa marszu (przegrupowania) jednostki wyznaczona po drogach lub na przełaj, poprowadzona przez charakterystyczne punkty terenowe.

droga nadzorowana

Droga, nad którą sprawowana jest ograniczona kontrola w oparciu o punkty kontroli ruchu, patrole drogowe lub obydwooma sposobami. Do poruszania się po niej wymagana jest zgoda na przejazd kolumny lub pojazdu o nietypowych rozmiarach i ciężarze.

droga służbowa

Ścisłe wyznaczona kolejność komunikowania się w organizacji, „w pionie”.

droga wydzielona (ang. *dispatch route*)

Droga, nad którą sprawowana jest pełna kontrola zarówno priorytetów wykorzystania oraz regulacji ruchu w czasie i przestrzeni. Do poruszania się po niej wymagana jest zgoda na przejazd nawet pojedynczego pojazdu.

dyrektywa

Pisemne ustalenia lub wskazówki wydawane przez naczelnego dowódcę lub dowódców szczebla operacyjnego; określa się w niej cel działania, sposób jego osiągnięcia, zadania dla wykonawców oraz terminy ich realizacji.

dyrektywa operacyjna

Dokument rozkazodawczy szczebla operacyjnego, w którym pisemnie precyzuje się cel i zadania dla związków taktycznych i oddziałów.

dyrektywa wstępna (ang. *Initiating directive*)

Opracowywany przez Radę Północnoatlantycką, Komitet Planowania Obronnego, Komitet Wojskowy lub dowódców szczebla strategicznego i operacyjnego dokument dyrektywny mający na celu uruchomienie i ukierunkowanie planowania działań, jednakże nie jest ona poleceniem rozpoczęcia rzeczywistego działania z użyciem sił zbrojnych, określa zazwyczaj sytuację, cele polityczne i/lub militarne, główne otrzymane zadania oraz polityczny i militarny pożądaný stan końcowy. W zależności od treści dyrektywy, produktem końcowym prac planistycznych przez nią uruchomionych mogą być zamiary działania, plany alternatywne lub plany działania.

Patrz → *zamiary działania, plany alternatywne, plany działania.*

dyżurna służba operacyjna

Osoby funkcyjne wyznaczane na stanowisku dowodzenia jako dyżurna służba operacyjna; do ich obowiązków należy znajomość aktualnego położenia i działania wojsk własnych i przeciwnika; znajomość rozmieszczenia stanowisk dowodzenia przełożonego, własnych, sąsiadów i wojsk współdziałających; znajomość miejsca pobytu dowódcy, szefa sztabu oraz rozmieszczenie poszczególnych komórek funkcjonalnych na stanowisku dowodzenia; znajomość sposobów i terminów przekazania dokumentów dyrektywnych oraz znajomość organizacji i zasad funkcjonowania stanowiska dowodzenia.

dyżurny operacyjny

Osoba personelu dowództwa wyznaczona do pełnienia dyżurnej służby operacyjnej, podlega on dowódcy, a podczas jego nieobecności szefowi sztabu; dyżurnemu operacyjnemu podlegają dyżurni poszczególnych komórek funkcjonalnych stanowiska dowodzenia (jeśli są wyznaczani), a dyżurnemu stanowiska dowodzenia (głównego) podlegają ponadto dyżurni operacyjni pozostałych stanowisk dowodzenia organizowanych na danym szczeblu.

działania zorganizowane

Działania zmierzające do określonego celu, charakteryzujące się zachowaniem odpowiedniej kolejności etapów działania oraz konsekwentnym zastosowaniem się do zasad realizacji każdego z nich. W prakseologii działanie zorganizowane uważne jest za uniwersalną zasadę sprawnego działania. Podstawowe trzy etapy działań zorganizowanych obejmują: przygotowanie (preparację działań), wykonanie, kontrolę.

dziennik działań

Jeden z dokumentów sprawozdawczo – informacyjnych, w którym zapisywane są w sposób chronologiczny najważniejsze wydarzenia związane z przygotowaniem i prowadzeniem działań danej jednostki; na stanowisku dowodzenia dziennik ten prowadzony jest przez dyżurnego operacyjnego oraz wyznaczonych oficerów poszczególnych komórek funkcjonalnych.

E

egzemplifikacja

Wyjaśnienie, udowodnienie czegoś metoda przykładową; posługiwanie się, ilustrowanie przykładami, przykłady ilustracyjne.

efektywność

Cecha działania przynosząca jak najlepszy wynik przy minimalnym nakładzie pracy lub znikomych środkach.

Patrz → *efektywność dowodzenia, efektywność organizacji, skuteczność dowodzenia.*

efektywność organizacji (ang. *organizational performance*)

Miara sprawności i skuteczności organizacji, miara tego w jaki sposób osiąga ona odpowiednie cele.

Patrz → *efektywność, efektywność dowodzenia, skuteczność dowodzenia.*

efektywność dowodzenia

To rezultat skutecznego reagowania przez dowódcę i poszczególne dowództwa na wszystkie zmiany sytuacji w działaniach taktycznych (operacyjnych), podejmowania optymalnych decyzji i bezzwłocznego wprowadzania ich w czyn, sprawnego i operatywnego dowodzenia wojskami, właściwego użycia sił i środków oraz wielu innych czynników. Efektywność dowodzenia jest kategorią niewymierną i zależy w znacznej mierze od czynników niematerialnych (jakościowych) np. wyszkolenia wojsk i dowództw, umiejętnego dowodzenia lub morale.

Patrz → *efektywność, efektywność organizacji, skuteczność dowodzenia.*

elastyczność

Wymaganie stawiane dowodzeniu, właściwość lub cecha polegająca na zdolności przystosowania do nowych warunków elementów struktury, planów działania, stosowanych procedur lub innych elementów.

elastyczność organizacji

Zdolność do zmieniania się i dostosowywania do otoczenia.

element łącznikowy (ang. *liaison, liaison element*)

Komórka organizacyjna odpowiadająca za kontakty lub łączność utrzymywaną pomiędzy elementami sił zbrojnych w celu zapewnienia wzajemnego zrozumienia i jedności celów oraz działań.

Patrz → *organ łącznikowy, oficer łącznikowy.*

entropia

Normalny proces prowadzący do upadku systemu.

epistemologia

W ogólnym znaczeniu teoria poznania; dział nauki traktujący o przedmiocie, treści, procedurach, sposobach, granicach i kryteriach ludzkiego poznania.

etap

Pewien odcinek czasu w rozwoju jakiegoś procesu lub zjawiska; okres rozwoju; stadium procesu.

ewidencja

Rejestrowanie, zestawianie, sporządzanie wykazu rzeczywistego stanu czegoś, przychodów, rozchodów, dokumentów, materiałów, osób.

ex ante (łac.)

Stwierdzenie czegoś przed zaistnieniem danego faktu.

ex post (łac.)

Po fakcie, później

F

faza

Stan procesu, układu lub rozwoju zjawiska w określonej chwili, stadium; stan zmieniającego się w szerszym przedziale czasowym procesu ze względu na stałe posiadanie jakiejś cechy.

fazy cyklu decyzyjnego

Powtarzający się okresowo cykl przedsięwzięć koncepcyjno - decyzyjnych realizowany przez komórki organizacyjne i osoby funkcyjne na stanowiskach dowodzenia w ramach systemu dowodzenia, wyodrębniono cztery fazy tego cyklu: ustalanie położenia, planowanie, stawianie zadań i kontrolę.

Patrz → *ustalanie położenia, planowanie, stawianie zadań, kontrola.*

faza opracowania planu działania (ang. *plan development stage*)

Czwarta faza procesu planowania działań NATO.

Patrz → *proces planowania działań NATO.*

faza opracowania zamiaru działania (ang. *concept development stage*)

Trzecia faza procesu planowania działań NATO.

Patrz → *proces planowania działań NATO.*

faza początkowa (ang. *orientation stage*)

Drua faza procesu planowania działań NATO.

Patrz → *proces planowania działań NATO.*

faza weryfikacja planu działania (ang. *plan review stage*)

Ostatnia faza procesu planowania działań NATO.

Patrz → *proces planowania działań NATO.*

faza wstępna (ang. *initiation stage*)

Pierwsza faza procesu planowania działań NATO.

Patrz → *proces planowania działań NATO.*

formalizacja

Zapis celów, struktury organizacji oraz reguł (zasad, metod, procedur) w niej obowiązujących, mechanizm koordynacji polegający na ograniczeniu dowolności zachowań jednostek i grup przez narzucanie im pisemnych norm uwarunkowań, przebiegu i rezultatów działań.

Patrz → *formalizacja dokumentu, procedura, metoda, zasada.*

formalizacja dokumentu

Przyjęcie stałej struktury dokumentów danego typu oraz jednoznacznego sposobu ich wypełnienia.

Patrz → *formalizacja.*

formalna struktura organizacji

Formalne zasady podziału zadań, władzy, odpowiedzialności i informacji w organizacji.

formuła „siedem S”

Zaproponowany przez R. Pascale'a i A. Athosa sposób analizy systemów zarządzania (dowodzenia), oparty na wyróżnieniu siedmiu podstawowych elementów (zmiennych): strategii; struktury formalnej; sformalizowanych procedur; pracowników; stylu i kultury zarządzania; kwalifikacji, umiejętności, talentów kierowników i firm; podstawowych wartości, idei, norm i celów obowiązujących w danej organizacji.

Patrz → *strategia, struktura.*

formułowanie problemu decyzyjnego

Proces, który wymaga uświadomienia sobie przez decydenta celu, do jakiego zmierza, określenia możliwych sposobów osiągnięcia celu, czyli wariantów działania (zmiennych sterowalnych), zbudowania kryterium wyboru oraz określenia kontekstu (zmiennych niesterowalnych).

Patrz → *problem decyzyjny, sytuacja decyzyjna, zmienne sterowalne, zmienne niesterowalne.*

funkcje (ang. *functions*)

Grupy podobnych działań realizowanych przez pojedyncze osoby, zespoły lub organizacje.

Patrz → *funkcje przywódcze, funkcje dowodzenia, funkcje służbowe.*

funkcje kierownicze

Powiązane ze sobą logicznie grupy czynności, które są wykonywane przez każdego kierownika. Do funkcji zasadniczych zalicza się planowanie, organizowanie, przewodzenie (motywowanie), kontrolę.

Patrz → *planowanie, organizowanie, pobudzanie, przywództwo, decydowanie, koordynowanie, informowanie, funkcje dowodzenia.*

funkcje przywódcze (ang. *leadership functions*)

Działania związane z zadaniami oraz podtrzymujące trwałość grupy, których wykonywanie przez przywódcę lub przez inną osobę jest niezbędne do skutecznego funkcjonowania grupy.

Patrz → *funkcje, funkcje dowodzenia, funkcje służbowe.*

funkcje dowodzenia (łac. *functio* = czynność, wykonywanie)

To kompleks zadań i przedsięwzięć zakładanych lub rzeczywistych, realizowanych przez poszczególne osoby funkcyjne lub komórki organizacyjne w ramach dowodzenia. Do zasadniczych funkcji dowodzenia zaliczane jest: planowanie, organizowanie, pobudzanie (motywowanie) i kontrola. Natomiast do funkcji regulacyjnych zaliczone jest: decydowanie, koordynowanie i informowanie.

Patrz → *planowanie, organizowanie, pobudzanie, decydowanie, koordynowanie, informowanie, funkcje kierownicze.*

funkcje służbowe

Ogół obowiązków lub czynności związanych z wykonywaniem zadań na określonym stanowisku służbowym.

G

geomatyka (ang. *geomatics*)

Dział wiedzy zajmujący się zarządzaniem informacją geoprzestrzenną, włączając w to pozyskiwanie, gromadzenie, analizowanie, przetwarzanie, wizualizację i dystrybucję informacji dowiązanej geograficznie.

geoprzestrzenny (ang. *geospatial*)

Termin odnoszący się do dowolnego obiektu, którego pozycja określana jest względem Ziemi.

gęstość ruchu (ang. *traffic density*)

Średnia liczba pojazdów zajmujących jeden kilometr (lub milę) drogi, wyrażona w liczbie pojazdów na kilometr (lub milę).

godło mapy (ang. *map index*)

Graficzny klucz przeznaczony głównie do przedstawienia zależności występujących pomiędzy arkuszami serii mapy, ich pokrycia, dostępności i innych danych o tej serii.

gotowość operacyjna (ang. *operational readiness*)

Zdolność jednostki / formacji, okrętu, systemu broni lub wyposażenia do wykonania zadań lub prowadzenia działań, do których zostały powołane lub przeznaczone. Może być używana w znaczeniu ogólnym lub do określenia stopnia gotowości.

gra wojenna

Symulacja operacji wojskowej dowolnymi środkami, w której stosuje się określone zasady, dane, metody i procedury.

graficzny dokument dowodzenia

Rozkazy, zarządzenia, meldunki, sprawozdania lub inne dokumenty sporządzane na mapie, folii lub kalce w formie schematu, szkicu, grafiku, wykresu lub tabeli.

grupa czasowa (ang. *date time group*)

Grupa cyfr wraz z przedrostkiem, określającym strefę czasową i znormalizowanymi skrótami określającymi miesiąc. Pierwsza para cyfr określa dzień, druga godzinę, trzecia minuty. Po oznaczeniu miesiąca mogą być dodane dwie ostatnie cyfry określające rok.

grupa dowódcy

Element struktury dowództwa, w skład którego wchodzi osoby funkcyjne (np. zastępca dowódcy) i szefowie komórek organizacyjnych, z którymi bezpośrednio pracuje dowódca (np. wydziału prawnego, finansowego, duszpasterstwa lub innych w zależności od struktury danego dowództwa).

Patrz → *dowództwo, grupa główna, grupa specjalistyczna.*

grupa dowodzenia lotnictwem taktycznym (ang. *tactical air control party*)

Podległy element systemu dowodzenia lotnictwem taktycznym przeznaczony do spełniania funkcji łącznikowych lotnictwa z siłami lądowymi oraz do kierowania samolotami.

Patrz → *ośrodek dowodzenia lotnictwem taktycznym, oficer naprowadzania lotnictwa taktycznego.*

grupa dowodzenia operacją morską-desantową (ang. *amphibious control group*)

Personel, okręty i statki wyznaczone do dowodzenia wysadzaniem desantu z okrętów na brzeg, w czasie prowadzenia operacji morską-desantowych.

grupa główna (grupa koordynacyjna) (ang. *general staff group, primary staff group*)

Element struktury sztabu, w skład którego wchodzi zasadnicze komórki organizacyjne odpowiadające za poszczególne działy dowodzenia; w zależności od miejsca dowództwa w strukturze sił zbrojnych są to zarządy, oddziały, wydziały lub sekcje oznaczane literami S (ang. *Staff*), G (ang. *General Staff*), J (ang. *Joint*), A (ang. *Aviation*), CJ (ang. *Combined Joint*), N (ang. *Navy*) lub P¹ oraz cyframi od 1 do 9.

Patrz → *sztab, grupa dowódcy, grupa specjalistyczna, organa łącznikowe.*

grupa formalna

Grupa osób powiązanych ze sobą sformalizowanymi (określonymi i zapisanymi) więziami o charakterze służbowym, funkcjonalnym lub informacyjnym dającymi się wyodrębnić w ramach celowych i zorganizowanych struktur.

Patrz → *grupa nieformalna.*

grupa koordynacyjna (ang. *co-ordinating staff group*)

Patrz → *grupa główna.*

grupa nieformalna

Grupa osób powiązanych ze sobą różnymi więziami, mająca wspólny cel oraz strukturę nie regulowaną formalnymi przepisami.

Patrz → *grupa formalna.*

¹ Tylko w SZ RP w strukturze Sztabu Generalnego P - połączony.

grupa operacyjna (łącznikowa)

Zespół oficerów dowództwa (personelu dowództwa) wraz ze środkami dowodzenia wysyłany przez dowództwo jednostki dla nawiązania i utrzymania ścisłego współdziałania z innym dowództwem, w celu przejęcia dowodzenia określonym zgrupowaniem wojsk lub dla realizacji innych zadań.

Patrz → *grupa łącznikowa*.

grupa planowania działań (ang. *operational planning group*)

W dowództwach połączonych zespół oficerów powołany w trakcie pierwszej fazy procesu planowania działań NATO dla rozwiązania podstawowych problemów planistycznych.

grupa rekonesansowa

Wyznaczona grupa oficerów dowództwa (personelu dowództwa), pododdziału dowodzenia wraz z pododdziałami wojsk inżynieryjnych, łączności, chemicznych i innych przeznaczona do przeprowadzenia rekonesansu (rozpoznania) rejonów przyszłych działań, rozmieszczenia wojsk, stanowisk dowodzenia, dróg marszu lub rejonów poraż, itp.

grupa specjalistyczna

Elemente struktury sztabu, w skład którego wchodzi komórki organizacyjne odpowiedzialne za wsparcie dowódcy oraz personelu grupy głównej w zakresie planowania, koordynowania i monitorowania działań w odpowiednich obszarach (dziedzinach) specjalistycznych.

Patrz → *grupa dowódcy, grupa główna*.

grupa zabezpieczenia

1. Część stanowiska dowodzenia, w której zgrupowane są jednostki oraz elementy zabezpieczające całokształt funkcjonowania stanowiska dowodzenia.
2. Element organizacyjny odpowiedzialny za zabezpieczenie oraz wsparcie realizowanych działań.

Patrz → *stanowisko dowodzenia*.

grupowanie celów (ang. *target concentration*)

Grupowanie celów o zbliżonym położeniu geograficznym.

grupowy sygnał wywoławczy (ang. *collective call sign*)

Dowolny sygnał wywoławczy reprezentujący dwa lub więcej obiektów, dowództw, lub jednostek. Grupowy sygnał wywoławczy związany z dowolnym wspomnianym wyżej elementem obejmuje jego dowódcę i wszystkich dowódców podległych.

H

harmonizacja pracy (organizowanie pracy) dowództwa

Dobór współdziałających wykonawców określonego zadania i synchronizacja ich działań w czasie na podstawie określonych i przyjętych procedur.

harmonogram

Wykres przedstawiający rozkład czynności (zadań, zdarzeń) w czasie.

Patrz → *dokumenty planistyczne*.

hasło (ang. *password*)

Tajne słowo lub charakterystyczny dźwięk, używany do podawania go na wezwanie.

hasło i odzew (ang. *countersign*)

Tajne wezwanie i odpowiedź na nie.

hasło kodowe (ang. *code word*)

Słowo, o odpowiedniej klauzuli tajności, posiadające niejawne znaczenie i wprowadzane w celu ochrony informacji i zamiarów dotyczących niejawnego planu lub operacji.

heurystyka

Umiejętność znajdowania, wykrywania nowych faktów i związków pomiędzy nimi.

hierarchia celów (ang. *goals hierarchy*)

Uporządkowanie celów działania (celów cząstkowych) wg ich ważności zgodnie z przyjętymi kryteriami oraz określonymi priorytetami.

hierarchia organizacji

Układ podległości stanowisk lub jednostek organizacyjnych, w którym niższe jednostki podlegają kierownictwu jednostek będących na wyższym poziomie w hierarchii.

Patrz → *jednostka organizacyjna, hierarchiczne podporządkowanie*.

hierarchia wojskowa

1. System podległości i nadrzędności organów dowodzenia względem siebie w zależności od spełnianych funkcji w strukturze organizacyjnej wojska oraz w procesie dowodzenia.

2. Układ wojskowych stanowisk służbowych i przypisanych im uprawnień, a także układ stopni wojskowych.

Patrz → *hierarchiczne podporządkowanie*.

hierarchiczne podporządkowanie

Wieloszczeblowy system podporządkowania organów dowodzenia, w którym organy niższego szczebla podlegają organom nadrzędnym w całym zakresie swojej działalności.

Patrz → *hierarchia organizacji, hierarchia wojskowa*.

hipoteza

Tymczasowe przypuszczenie mające ułatwić wyjaśnienie zjawiska, procesu; domysł, założenie oparte na prawdopodobieństwie, a wymagające sprawdzenia, weryfikacji.

I

identyfikacja (ang. *identification*)

1. Okazanie w jakikolwiek sposób lub za pomocą dowolnych środków swojej przynależności do sił własnych lub tożsamości.
2. Podczas przedstawiania graficznego, rozróżnienie obiektów w ramach poszczególnych typów lub klas.

imperatyw

Nakaz, reguła, norma.

implementacja (ang. *implementation*)

W zasadach standaryzacji NATO, wypełnienie (wdrożenie) przez państwo członkowskie zobowiązań wyszczególnionych w porozumieniu standaryzacyjnym (STANAG).

Patrz → *porozumienie standaryzacyjne, STANAG, wdrożenie.*

informacja (ang. *information*)

Pojęcie podstawowe, nie w pełni zdefiniowane; w ujęciu wojskowym są to dowolne nieprzetworzone fakty (zjawiska) lub ich opis, które mogą być wykorzystane do opracowania danych rozpoznawczych (wywiadowczych), planistycznych lub innych stosownie do potrzeb.

Patrz → *dane, plan zbierania informacji, cykl rozpoznawczy.*

informacja bojowa (ang. *combat information*)

Informacja, często o krótkotrwałej ważności, zbierane w czasie walki przez jednostkę albo jej przekazywane, które mogą być od razu wykorzystane w czasie walki lub do oceny sytuacji. Odpowiednie dane są jednocześnie przekazywane do rozpoznania.

Patrz → *informacja rozpoznawcza/wywiadowcza.*

informacja niejawna (ang. *classified matter*)

Oficjalna informacja lub sprawa o dowolnej formie i charakterze, wymagająca ochrony w interesie bezpieczeństwa narodowego.

informacja rozpoznawcza / wywiadowcza (ang. *intelligence*)

Produkt wynikający z obróbki informacji dotyczącej innych państw, wrogich lub potencjalnie wrogich sił lub elementów albo obszarów aktualnych lub potencjalnych działań (informacja wywiadowcza).

informowanie operacyjne

Przedsięwzięcie organizacyjne zazwyczaj w formie odprawy, którego celem jest zapoznanie upoważnionych osób funkcyjnych dowództwa z otrzymanym zadaniem, sytuacją operacyjną, wnioskami z analizy zadania, myślą przewodnią dowódcy, sprecyzowanym zadaniem własnym, przyjętymi kryteriami, a także wydanie wytycznych do dalszej pracy.

infrastruktura narodowa (ang. *national infrastructure*)

Infrastruktura zabezpieczana i finansowana przez państwo członkowskie NATO, na jego własnym terytorium, wyłącznie na użytek jego własnych sił zbrojnych (włączając w to siły zbrojne przydzielone lub wyznaczone do NATO).

inspekcja

W ujęciu czynnościowym sprawdzenie stanu, działalności bądź funkcjonowania jednostek organizacyjnych, komórek organizacyjnych, osób lub rzeczy z punktu widzenia zgodności z obowiązującymi przepisami, normami, zarządzeniami lub regulaminami.

instrukcja.

1. Ustne lub pisemne przekazywanie przez dowódcę (przełożonego) zarządzeń. Instrukcja ustna zawiera wskazówki dotyczące wykonywania określonych czynności, może dotyczyć trybu postępowania na dłuższy okres lub stanowić jednorazową wytyczną działania.
2. Szczegółowe przepisy regulujące na dłuższy czas tryb postępowania osób funkcyjnych lub jednostek wojskowych w określonych okolicznościach np. instrukcja oficera dyżurnego, instrukcja funkcjonowania stanowiska dowodzenia.
3. Zbiór danych taktyczno-technicznych dotyczących obsługi, eksploatacji broni, sprzętu oraz prowadzenia ognia.

instytucja centralna MON

Jednostka organizacyjna Ministerstwa Obrony Narodowej wyodrębniona pod względem organizacyjnym, posiadająca samodzielny etat i ramowy zakres działania nadany przez ministra lub upoważnionego zastępcę.

interakcja

Wzajemne oddziaływanie na siebie osób, przedmiotów, zjawisk; zetknięcie się ze sobą dwóch lub więcej jakichś akcji, działań, dążeń.

interfejs (ang. *interface*)

Obiekt, urządzenie lub zespół środków dopasowujący wzajemnie do siebie dwa różne systemy, urządzenia lub obiekty pod względem fizycznym lub informacyjnym.

interoperacyjność (ang. *interoperability*)

Zdolność sił zbrojnych Sojuszu, państw Północnej Ameryki, innych państw oraz dowództw, ich komórek organizacyjnych, a nawet pojedynczej osoby do wspólnego szkolenia, ćwiczeń oraz skutecznego wykonywania przydzielonych zadań.

inwencja

Pomysłowość, wynalazczość, natchnienie.

J

jednolitość (ang. *commonality*)

Stan, w którym wykorzystywana jest ta sama doktryna, procedury lub sprzęt.

Patrz → *kompatybilność, interoperacyjność.*

jednolitość dowodzenia / kierowania

Wymóg postulujący, aby w każdym zespole był tylko jeden dowódca / kierownik i jeden plan realizowany przez wszystkich.

Patrz → *wymagania stawiane dowodzeniu.*

jednoosobowe dowodzenie

Zasada dowodzenia polegająca na osobistym podejmowaniu przez dowódcę (szefa, kierownika) decyzji oraz całkowitej jego odpowiedzialności za te decyzje, podległe mu wojska i dowództwa (zarządy, oddziały, wydziały, sekcje).

Patrz → *zasady dowodzenia.*

jednostka (ang. *unit*)

1. Element wojskowy, którego struktura określona jest przez kompetentne władze w tabeli organizacyjno-etatowej i wyposażenia; część organizacji.
2. Organizacyjna nazwa pododdziału, oddziału lub związku taktycznego wchodzącego w skład jednostki wyższego szczebla.
3. Stała lub podstawowa wielkość w jakiej element zaopatrzenia jest rozdzielany wydawany lub zużywany.

jednostka organizacyjna

Podporządkowana jednemu kierownikowi część organizacji, składająca się z kilku komórek i ewentualnie samodzielnych stanowisk.

Patrz → *hierarchia organizacji, organizacja.*

jedność dowodzenia

Zasada dowodzenia polegająca na wyznaczeniu jednego dowódcy, w myśl zamiaru według którego prowadzi się przygotowanie działań oraz dowodzenie wojskami w czasie ich prowadzenia. Zgodność tę osiąga się poprzez zrozumienie przez podwładnych zadania oraz jednolitość ich planowania i organizowania.

Patrz → *zasady dowodzenia.*

K

kalkulacja czasu

Przedsięwzięcie mające na celu skalkulowanie czasu posiadanego przez dowództwo na realizację całej problematyki przygotowania działań od chwili otrzymania zadania do zameldowania gotowości do działania oraz podzielenie posiadanego czasu w taki sposób, aby można było wykonać czynności planistyczno - organizacyjne oraz przygotować podległe jednostki oraz teren do wykonania postawionych zadań.

kierowanie

To oddziaływanie jednego obiektu (kierownika, dowódcy) na inny obiekt zmierzające do tego, aby obiekt kierowany zachowywał się (działał, funkcjonował) w kierunku osiągnięcia postawionego przed nim celu; jest ono procesem, w którym można wyróżnić: podmiot kierowania (obiekt kierujący - kierownika, dowódcę); przedmiot kierowania (obiekt kierowany - podwładnego); stosunek nadrzędności i podporządkowania (podległości) pomiędzy nimi wraz z odpowiednimi kompetencjami (uprawnieniami, obowiązkami, prawami) oraz cel (cele) kierowania; kierowanie obejmuje planowanie, organizowanie, pobudzanie (motywowanie) i kontrolowanie działalności członków danej organizacji oraz wykorzystania wszystkich innych jej zasobów dla osiągnięcia ustalonych celów.

Patrz → *dowodzenie, zarządzanie.*

kierowanie sprawne

Kierowanie, które pozwala osiągnąć maksimum pożądanych wyników przy minimum nakładów (pieniędzy, czasu, zdrowia lub życia ludzkiego).

Patrz → *kierowanie.*

kierownik

Zwierzchnik lub podmiot kierujący pracą danego zespołu ludzkiego będącego organizacją formalną i posiadający uprawnienia decyzyjne i kontrolne, po to, aby skoordynować wszystkie działania prowadzące do osiągnięcia założonych celów.

Patrz → *kierowanie.*

klauzula tajności (ang. security classification)

Zastrzeżenie, kategoria lub stopień, ustalone dla informacji o znaczeniu obronnym lub zawarte w dokumencie, określające stopień zagrożenia bezpieczeństwa NATO lub narodowego, które powstałoby w rezultacie ich ujawnienia osobom niepowołanym oraz rodzaj zabezpieczenia wymagany dla ich ochrony przed dostępem osób niepowołanych.

kodowanie

Zmiana przekazu w formie tekstu, grafiki, impulsu elektromagnetycznego na znaki umowne lub sygnały w celu ukrycia ich prawdziwej zawartości.

Patrz → *dekodowanie*.

kodowanie mapy

Ustalanie i nanoszenie na mapę umownych oznaczeń siatki współrzędnych, punktów lub przedmiotów terenowych, a także dodatkowych siatek, linii w celu ukrycia w trakcie przekazywania przy wykorzystaniu współrzędnych geograficznych prawdziwego położenia jednostek, pojazdów lub innych obiektów.

kod współrzędnych na mapie (ang. *map reference code*)

Kod używany głównie do zakodowania współrzędnych siatki topograficznej i innej informacji dotyczącej map. Kod ten może być stosowany do innych celów, gdzie wymagane jest kodowanie liczb.

koherencja

Spoistość, spójność myśli, sądów.

komenda

Organ dowodzenia niektórych instytucji wojskowych o charakterze naukowym, zabezpieczającym, usługowym, administracyjnym itp.

komendant

Dowódca (zwierzchnik) niektórych jednostek wojskowych, takich jak szkoły wojskowe, garnizony, szpitale, składnice itp.

komendant przeprawy (odcinka forsowania)

Oficer kierujący przeprawą pod względem organizacyjno-technicznym; odpowiada za ciągłość i odpowiednie tempo przeprawy oraz kolejność przepływających się jednostek zgodnie z grafikiem (planem) przeprawy.

komendant stanowiska dowodzenia

Oficer odpowiedzialny za ochronę, obronę, maskowanie stanowiska dowodzenia, utrzymanie ustalonego porządku i organizację regulacji ruchu w rejonie rozmieszczenia stanowiska dowodzenia oraz za terminowe urządzenie miejsc pracy i odpoczynku obsady danego stanowiska. Kieruje on realizacją wszystkich przedsięwzięć związanych z rozwijaniem, zwijaniem, przemieszczaniem stanowiska dowodzenia oraz zabezpieczeniem funkcjonowania obsady operacyjnej.

Patrz → *stanowisko dowodzenia*.

komitet szefów sztabu

Konsultacyjno – doradczy i wykonawczy organ prezydenta i sekretarza obrony Stanów Zjednoczonych składający się z przewodniczącego i członków – szefów sztabów (dowódców) rodzajów sił zbrojnych, ponoszący odpowiedzialność za kierowanie rozwo-

jem i strategicznym użyciem sił zbrojnych, opracowanie planów wojny oraz globalne planowanie produkcji wojskowej.

komórka organizacyjna

Zespół lub grupa osób dowództwa realizujących wspólnie określone zadania, spełniająca określone funkcje.

Patrz → *zespół, organizacja*.

kompatybilność (ang. *compatibility*)

Właściwość produktów, procesów lub usług do wspólnego wykorzystania w określonych warunkach, w celu spełnienia założonych wymagań bez powodowania niedopuszczalnego wzajemnego oddziaływania.

Patrz → *interoperacyjność, standaryzacja*.

kompatybilność elektromagnetyczna (ang. *electromagnetic compatibility*)

Możliwość pracy elektrycznych i elektronicznych systemów, sprzętu, i urządzeń w przeznaczonym dla nich środowisku elektromagnetycznym, działających w określonym zakresie bezpieczeństwa i z określoną wydajnością nie podlegając uszkodzeniu i nie wywołując uszkodzeń w wyniku oddziaływania pola elektromagnetycznego.

kompetencje

1. Prawnie określony zakres zadań (obowiązków, czynności), odpowiedzialności i uprawnień danej instytucji (jednostki wojskowej) lub osoby funkcyjnej.
2. Wiedza umiejętności, zachowania, przymioty i postawy wyróżniające te osoby, które osiągają najwyższą efektywność.

Patrz → *kompetentny*.

kompetentny

Mający określone kompetencje, uprawniony do działania, do wydawania decyzji; mający kwalifikacje do wydawania sądów, opinii, ocen; miarodajny.

komponent narodowy (ang. *national component*)

Wszelkie narodowe siły, jednego lub wielu rodzajów sił zbrojnych, pod dowództwem jednego dowódcy państwa członkowskiego, podporządkowane dowódcy NATO dowolnego szczebla.

komunikat

Dokument dowodzenia, wysyłany przez przełożonego podwładnym, sąsiadom i jednostkom współdziałającym dotyczący różnych kwestii, np. działania przeciwnika, przewidywanego rozwoju sytuacji i innych dziedzin.

komunikowanie się

Obieg informacji wewnątrz organizacji oraz wymiana informacji z otoczeniem, polegająca na przekazywaniu właściwym adresatom we właściwym czasie komunikatów, które zostaną zrozumiane zgodnie z intencją nadawcy i wywołają zamierzony przez niego

skutek, z drugiej strony jest to zdolność do właściwego odbioru komunikatów nadawanych przez innych.

Patrz → *nadawca, odbiorca*.

koncepcja (ang. *concept*)

1. Przedstawienie pomysłu, wyrażającego sposób wykonania lub przeprowadzenia czegoś, mogące prowadzić do przyjęcia pewnej procedury.
2. Połączenie idei prowadzenia działań, myśli przewodniej osiągnięcia celu działania, sposobu wykonania zadania, formułowana przez dowódcę; stanowi główny element każdej decyzji oraz wytyczną do pracy dowództwa.
3. Synonim zamiaru.

Patrz → *zamiar*.

konsensus, konsens, consensus (łac.)

Zgoda, zezwolenie na coś; porozumienie osiągnięte w wyniku dyskusji, zazwyczaj wymagające kompromisów; zgodne stanowisko w jakiejś sprawie, nawet przy braku jednomyślności, lecz bez zdecydowanych sprzeciwów.

konsultacje (ang. *consultation*)

1. Wymiana poglądów i prowadzenie narad pomiędzy najwyższymi władzami Sojuszu i krajów członkowskich w celu uzgodnienia stanowisk i sformułowania zaleceń w sprawach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania.
2. W angielskim procesie dowodzenia jedna z faz (druga) tego proces.

kontrola

1. Jedna z funkcji kierowania /dowodzenia lub jedna z faz cyklu decyzyjnego. Istota kontroli polega na: ustaleniu stanu rzeczywistego, to jest warunków, sposobów, wyników lub stopnia realizacji postawionych zadań; porównaniu stanu rzeczywistego z celami określonymi w zadaniu (planie); wykryciu przyczyn niezgodności stanu rzeczywistego z zaplanowanym; wskazaniu drogi do osiągnięcia sprawności i skuteczności działania poprzez: określenie sposobu usunięcia stwierdzonych niezgodności i niedociągnięć, ustalenie niezbędnych zmian w przebiegu procesu realizacji zadania lub korekty zadań, wskazanie pozytywnych środków, czynności lub wyników działania, wpływających na realizację zadania.

Kontrola może być realizowana w formie bezpośredniej lub pośredniej (poprzez inne osoby, dokumenty).

2. Kontrola (**ang. *control***), to władza wykonywana przez dowódcę nad częścią działań podległej organizacji, lub innej organizacji normalnie nie będącej pod jego dowództwem, obejmująca odpowiedzialność za realizację rozkazów lub dyrektyw. Cała lub część tej władzy może być przeniesiona lub przekazana.

Patrz → *kierowanie, dowodzenie, funkcje dowodzenia, fazy procesu dowodzenia*.

kontrola operacyjna (ang. *operational control*)

Zakres uprawnień przyznany dowódcy do kierowania przydzielonymi mu siłami zbrojnymi tak, aby mógł on wykonać określone zadania, ograniczone zwykle jeśli cho-

dzi o funkcje, czas lub położenie, do rozwijania tych jednostek do działań oraz do zatrzymywania sobie lub przekazywania komuś innemu kontroli taktycznej nad tymi jednostkami. Władza ta nie obejmuje możliwości wyznaczania oddzielnych zadań dla części tych sił; nie obejmuje też kontroli administracyjnej ani logistycznej.

Patrz → *uprawnienia decyzyjne, dowodzenie operacyjne, kontrola taktyczna, dowodzenie taktyczne, dowodzenie pełne.*

kontrola przemieszczania

Planowanie, opracowywanie tras, sporządzanie rozkładów oraz kierowanie przemieszczaniem się personelu i ładunku po liniach komunikacyjnych.

Patrz → *kontrola ruchu, oficer kontroli ruchu.*

kontrola ruchu (ang. *movement control*)

1. Planowanie, opracowywanie tras, sporządzanie rozkładów oraz kontrolowanie ruchu personelu i ładunku po liniach komunikacyjnych.

2. Organizacja odpowiedzialna za planowanie, opracowywanie tras, sporządzanie rozkładów oraz kontrolowanie ruchów personelu i ładunku po liniach komunikacyjnych.

Patrz → *kontrola przemieszczania, oficer kontroli ruchu.*

kontrola taktyczna (ang. *tactical control*)

Szczegółowe, zwykle lokalne zarządzanie i kontrola ruchów wojsk i manewrów niezbędnych do wykonania przydzielonych zadań.

Patrz → *uprawnienia decyzyjne, dowodzenie operacyjne, kontrola operacyjna, dowodzenie taktyczne, dowodzenie pełne.*

koordynacja

1. Uzgadnianie w skali operacyjnej lub taktycznej wysiłków jednostek różnego rodzaju sił zbrojnych w celu najbardziej efektywnego wykonania wspólnych zadań.

2. Funkcja dowodzenia (*lac. coordinatio*) wyrażająca uporządkowane współdziałanie elementów pewnej całości, zharmonizowanie, uzgodnienie wzajemnego działania; według koncepcji prakseologicznej stanowi jedną z dyrektyw sprawnego działania.

koordynowanie (ang. *coordination*)

Integracja działalności odrębnych elementów organizacji / systemu dla skutecznego osiągnięcia przyjętych celów.

korelacja

Wzajemne powiązanie, współzależność przedmiotów, zjawisk, procesów, pojęć lub zagadnień.

kryptonim (ang. *code word, nickname*)

Dwa krótkie oddzielne słowa, które mogą być formalnie lub nieformalnie przypisane przez odpowiednie władze do określenia wydarzenia, projektu, działań, miejsca, cechy topograficznej lub elementu wyposażenia celem ułatwienia przekazywania o nich informacji, jednakże bez jej utajniania.

kryterium powodzenia (ang. *criteria for success*)

Mierzalne kryteria wskazujące, że określony wcześniej stan końcowy działań został osiągnięty.

Patrz → *stan końcowy*.

kryterium wyboru (gr. *kriterion*)

Wskaźnik, miernik, wyróżnik brany pod uwagę przy wyborze, hierarchizacji, ocenianiu, szacowaniu, podejmowaniu decyzji; narzucony lub dowolnie przyjęty przez dokonującego wybór. Stanowi podstawę do oceny i wydania sądu.

kultura organizacji

Zespół norm, wartości, wzorców zachowania, mitów, symboli oraz wytworów materialnych określających specyficzne postawy i przekonania oraz zachowanie członków organizacji.

kurs geograficzny

Kurs względem geograficznego bieguna północnego.

kurs magnetyczny

Kurs względem magnetycznego bieguna północnego.

kurs rzeczywisty

Kurs względem rzeczywistego bieguna północnego.

kwifikacje

Umiejętności zdobyte przez wykształcenie i doświadczenie potrzebne do wykonywania określonej pracy, czynności, funkcji.

Patrz → *funkcje kierownicze*.

L

legenda

Krótkie, zwięzłe uzupełnienie treści dokumentów graficznych (planu obrony, planu natarcia itp.) oraz znaków, skrótów i kolorów użytych w dokumentach graficznych. W legendzie ujmuje się te informacje, których nie można przedstawić graficznie. Na dokumencie graficznym legendę umieszcza się z boku lub pod treścią tego dokumentu.

linia bezpieczeństwa (ang. *Fire Support Safety Line - FSSL*)

Linia, przed którą artyleria lub okręt nie może prowadzić ognia chyba, że na żądanie lub za aprobatą dowódcy jednostki wspieranej, ale poza którą mogą one prowadzić ogień w dowolnej chwili bez zagrożenia własnych wojsk.

linia działań (ang. *line of operation*)

W kampanii lub operacji linia łącząca w czasie i przestrzeni punkty decydujące na drodze do środka ciężkości.

Patrz → *punkt decydujący*.

linia koordynacji obserwacji (ang. *O - O line*)

Linia do koordynowania obserwacji dla artylerii polowej, wyznaczona przez dowódcę artylerii korpusu lub niższego szczebla, rozgraniczająca odpowiedzialność za obserwację między artylerią korpusu lub artylerią sił a artylerią dywizyjną.

linia koordynacji wsparcia ogniowego

(ang. *fire support co-ordination line - FSCL*)

Linia ustanowiona przez odpowiedniego dowódcę sił lądowych lub desantu, w ramach przydzielonego mu obszaru działania, dla zapewnienia koordynacji ognia prowadzonego przez inne elementy sił, który może mieć wpływ na aktualnie prowadzone lub planowane przez niego działania taktyczne; linia ta odnosi się do ognia prowadzonego z powietrznych, lądowych lub morskich systemów uzbrojenia wykorzystujących dowolny rodzaj amunicji; rażenie celów naziemnych lub nawodnych znajdujących się bliżej niż linia koordynacji wsparcia ogniowego może być wykonywane tylko pod kontrolą lub za formalną zgodą odpowiedniego dowódcy sił lądowych lub desantu.

linia koordynacyjna (ang. *phase line - PL*)

Linia wykorzystywana do kontroli i koordynacji działań wojskowych, zwykle są to cechy terenu rozciągające się w poprzek strefy działań.

linia meldowania (ang. *report line* - RL)

Linia, po dotarciu, do której należy składać meldunek dowódcy.

linia przekazania odpowiedzialności (ang. *hand-over line* - HL)

Linia koordynacyjna, najlepiej zgodna z łatwymi do określenia cechami terenu, na której odpowiedzialność za prowadzenie działań bojowych zostaje przekazana od jednego oddziału lub związku do innego.

linia rozgraniczenia (ang. *boundary*)

W bojowych działaniach lądowych, linia rozgraniczająca obszary (pasy, rejony) odpowiedzialności sąsiednich jednostek.

linia wyjściowa (ang. *line of departure* - LD)

1. W działaniach lądowych, linia koordynacji równoczesnego wyjścia do walki poszczególnych elementów nacierających sił.
2. W działaniach morsko-desantowych, odpowiednio oznaczona w morzu linia koordynacyjna, ułatwiająca nacierającym pojazdom lądowanie na wyznaczonych plażach o wyznaczonym czasie.

linia (punkt) wyrównania

Linia (punkt) wyznaczona w terenie przez dowódcę organizującego marsz lub przemieszczenie w celu koordynowania oraz regulowania tempa marszu po równoległych drogach.

Ł

łańcuch dowodzenia (ang. *chain of command*)

Hierarchia podległości dowódców od najwyższego do najniższego szczebla, zgodnie, z którą sprawowane jest dowodzenie.

M

mapa (ang. *map*)

Graficzne przedstawienie, zwykle na płaskiej powierzchni i w ustalonej skali, naturalnych lub sztucznych elementów terenowych na powierzchni, części lub całości Ziemi albo innego ciała niebieskiego. Elementy terenowe przedstawione są w układzie współrzędnych odniesienia.

Patrz → *godło mapy, współrzędne mapy, kod współrzędnych mapy.*

mapa podstawowa (ang. *base map*)

Mapa lub plan przedstawiający pewne zasadnicze informacje, używana jako podstawa, na której nanoszone lub nadrukowywane są dodatkowe dane o specjalnym charakterze. Także mapa zawierająca wszelkie informacje, na podstawie której mogą być przygotowane mapy zawierające informacje specjalne.

mapa ruchoma (ang. *moving map display*)

Obraz na ekranie, na którym symbol przedstawiający pojazd lub jednostkę pozostaje nieruchomy, podczas gdy mapa lub wykres porusza się pod symbolem tak, że obraz symuluje pozorny ruch. Czasami projekt makiety jest taki, że to mapa lub wykres pozostają nieruchome, podczas gdy symbol porusza się wzdłuż ekranu.

mapa specjalna

Mapa specjalnego przeznaczenia, sporządzona zazwyczaj do prowadzenia nawigacji lub innych szczególnych celów, w której zasadnicze informacje wynikające z mapy są powiązane ze szczegółowymi danymi, niezbędnymi do zamierzonego wykorzystania.

mapa sytuacyjna (ang. *situation map*)

Dokument graficzny wykonany na folii, kalce lub w systemie informatycznym, który wraz z podkładem mapy topograficznej obrazuje kolejne sytuacje z przebiegu działań bojowych prowadzonych w określonym czasie (np. doby); mapy sytuacyjne opracowywane są w celu kontrolowania przebiegu działań, opracowania meldunków, sprawozdań oraz informowania innych jednostek o własnych działaniach; zależnie od treści i przeznaczenia można wyróżnić mapy sytuacyjne: operacyjne, rozpoznawcze, łączności, logistyczne i inne.

mapa sytuacyjna promieniowania (ang. *radiation situation map*)

Mapa obrazująca aktualny lub przewidywany stan napromieniowania interesującego obszaru.

maskowanie operacyjne (ang. *operations security*)

Proces, zapewniający działaniom militarnym odpowiednie bezpieczeństwo, wykorzystujący środki bierno lub aktywne w celu zdezorientowania przeciwnika co do możliwości i zamiarów sił własnych.

mechanizmy podejmowania decyzji

Zasady, procedury i praktyka podejmowania decyzji, czyli dokonywania wyboru przyszłego działania.

meldunek

Zawiadomienie, raport lub sprawozdanie przekazywane ustnie lub w innej formie w celu bieżącego informowania przełożonego o zaistniałej sytuacji.

meldunek o nawiązaniu kontaktu (ang. *contact report*)

Meldunek o każdym wykryciu przeciwnika.

meldunek o ostrzale (ang. *shelling report*)

Każdy meldunek o ostrzale przeciwnika, zawierający informacje dotyczące kalibru, kierunku, czasu, gęstości ostrzału i obszaru ostrzeliwanego.

meldunek doraźny

Sprawozdanie składane przez podwładnego po zaistnieniu sytuacji, o której należy niezwłocznie powiadomić przełożonego, lub na jego żądanie.

meldunek terminowy

Sprawozdanie składane przełożonemu w określonym czasie za pewien okres prowadzonych działań zgodnie z przyjętym systemem meldunkowym.

meldunek sytuacyjny (ang. *situation report*)

Dokument sprawozdawczo-informacyjny, pisemny lub graficzny lub ustna relacja podwładnego złożona przełożonemu o sytuacji w działaniach bojowych. Zawiera szczegółowe dane o położeniu i działaniu wojsk własnych, uzyskane wiadomości o przeciwniku oraz informacje, co w danej sytuacji uczynił lub zamierza uczynić meldujący, jak również prośby pod adresem przełożonego. Zależnie od treści rozróżnia się meldunki operacyjne, rozpoznawcze, rodzajów wojsk, logistyczne i inne.

metoda (gr. *methodos* = badanie)

Uświadomiony i uporządkowany sposób postępowania, stosowany świadomie, konsekwentnie i systematycznie; zespół czynności i środków użytych dla osiągnięcia określonego celu; sposób wykonania zadania, rozwiązania problemu, zespół założeń ogólnych przyjętych w określonych badaniach.

metoda głosów

Procedura stosowana podczas porównania wariantów działania, polegająca na opowiedzeniu się na zasadzie głosowania zasadniczych osób funkcyjnych dowództwa za najwłaściwszym ich zdaniem wariantem działania wojsk własnych.

Patrz → *porównanie wariantów działania, metoda kryteriów, metoda wad i zalet.*

metoda kolejnego planowania działań

Praca dowództwa polegająca na rozpoczęciu prac związanych z planowaniem i organizowaniem działań taktycznych (operacyjnych) na kolejnych szczeblach dowodzenia po zakończeniu w pełni czynności opracowania rozkazu operacyjnego w dowództwie nadrzędnym i przekazaniu podwładnemu kompletu dokumentów dyrektywnych.

metoda kryteriów

Procedura stosowana podczas porównania wariantów działania, polegająca na wyłonieniu najwłaściwszego wariantu działania wojsk własnych na zasadzie ich wartościowania poprzez określenia kryteriów, czasami wzbogacona o przyznanie im odpowiednich wartości.

Patrz → *porównanie wariantów działania, metoda głosów, metoda wad i zalet.*

metoda równoległego planowania działań

Praca dowództwa prowadzona równolegle na kilku szczeblach dowodzenia. Niższy szczebel dowodzenia rozpoczyna planowanie i organizowanie działań taktycznych (operacyjnych) bezpośrednio po określeniu przez przełożonego zamiaru (koncepcji) i wydanych na tej podstawie wstępnych zarządzeniach operacyjnych (bojowych).

metoda wad i zalet

Procedura stosowana podczas porównania wariantów działania, polegająca na wyłonieniu najwłaściwszego wariantu działania wojsk własnych na zasadzie zidentyfikowania ich silnych i słabych stron oraz wyłonieniu wariantu najracjonalniejszego.

Patrz → *porównanie wariantów działania, metoda głosów, metoda kryteriów.*

metody dowodzenia

Są analogią metod i technik zarządzania, które opisują funkcjonowanie i rozwój organizacji działań ludzkich; opisują i wskazują kolejne zasadnicze kroki, zapewniające sprawne przygotowanie i osiągnięcie nakazanego i zaplanowanego celu (wykonanie zadania); zapewniają one wewnętrzną, czasową i logiczną regulację przebiegu pracy na jednym lub kilku szczeblach dowodzenia.

Patrz → *metoda kolejnego planowania działań, metoda równoległego planowania działań.*

międzynarodowa linia zmiany daty (ang. *international date line*)

Linia pokrywająca się w przybliżeniu z południkiem przeciwległym do południka Greenwich, zmodyfikowana tak by omijać pewne zaludnione lądy. Przy przekraczaniu tej linii następuje zmiana daty o jeden dzień.

międzynarodowa mapa świata (ang. *international map of the world*)

Mapa w skali 1:1 000 000 wydawana przez kilka państw na uzgodnionych warunkach.

międzynarodowe stanowisko cywilne NATO (ang. *NATO international civilian post*)

Stałe międzynarodowe stanowisko NATO stopnia A, L, B lub C przeznaczone do obsadzenia pracownikami cywilnymi, których płace i dodatki są ustanawiane przez Radę Północnoatlantycką i wydzielane z budżetu międzynarodowego.

międzynarodowe stanowisko służbowe (ang. *international post*)

Stanowisko, posada, zajęcie, zatwierdzone w etacie czasu pokoju lub etacie stanu wyjątkowego, które posiada właściwy międzynarodowy opis obowiązków i odpowiedzialności, na którym zajmująca je osoba odpowiada przed władzami międzynarodowymi.

międzynarodowe stanowisko wojskowe (ang. *international military post*)

Międzynarodowe stanowisko zatwierdzone do obsadzenia przez żołnierza, który pobiera płace i dodatki z państwa, z którego pochodzi.

międzynarodowy opis zakresu obowiązków i odpowiedzialności na stanowiskach (ang. *international job description*)

Opis obowiązków, zakresu odpowiedzialności i kwalifikacji na stanowiskach z obsadą międzynarodową.

międzynarodowy personel wojskowy (ang. *international military personnel*)

Żołnierze przydzieleni lub wyznaczeni na zatwierdzone międzynarodowe stanowiska wojskowe.

międzynarodowy sygnał wywoławczy (ang. *international call sign*)

Sygnał wywoławczy przydzielony zgodnie z postanowieniami Międzynarodowej Unii Telekomunikacyjnej w celu identyfikacji stacji radiowej. Przynależność państwowa stacji rozpoznawana jest na podstawie pierwszego lub pierwszych dwóch znaków. Podczas sygnalizacji wizualnej, międzynarodowe sygnały wywoławcze traktowane są jak litery sygnału.

minimalna odległość bezpieczna od wybuchu jądrowego (ang. *minimum nuclear safe distance*)

Suma promienia bezpieczeństwa i odległości buforowej.

Patrz → *promień bezpieczeństwa, odległość buforowa.*

minimalny czas ostrzeżenia o wybuchu jądrowym (ang. *minimum nuclear warning time*)

Suma czasu reakcji systemu dowodzenia i czasu reakcji stanu osobowego.

misja (ang. mission)

1. W ujęciu teorii organizacji i zarządzania ogólny cel organizacji, określający jej trwałe dążenie, pożądane stany, na które zorientowane są lub powinny być działania podejmowane przez jej członków.

2. W ujęciu wojskowym jest to opis przyszłego działania obejmujący zadanie i cel jego realizacji.

Patrz → *cel, zadanie, dowodzenie przez cele.*

mobilne (polowe) stanowisko dowodzenia

Typ stanowiska dowodzenia rozwijanego w każdych warunkach i w każdym rejonie, z wykorzystaniem i bez wykorzystania obiektów stacjonarnych, a praca jest prowadzona na mobilnych autonomicznych środkach dowodzenia i aparatuwniach łączności sprzęgających je z siecią telekomunikacyjną obszaru działań.

Patrz → *mobilno-stacjonarne stanowisko dowodzenia, stacjonarne stanowisko dowodzenia, stacjonarno- mobilne stanowisko dowodzenia.*

mobilno - stacjonarne stanowisko dowodzenia

Typ stanowiska dowodzenia rozwijanego w obiektach, które nie pokrywają nawet minimalnych potrzeb dowodzenia w zakresie łączności i informatyki, a mobilne autonomiczne środki dowodzenia (WD, WDSz, aparatuwnie i stacje łączności oraz sieci teleinformatyczne) stanowią główną bazę w zakresie zaspokojenia tych potrzeb.

Patrz → *mobilno stanowisko dowodzenia, stacjonarne stanowisko dowodzenia, stacjonarno- mobilne stanowisko dowodzenia.*

model (ang. model)

Uproszczone przedstawienie podstawowych cech przedmiotu, zjawiska, organizacji, systemu lub wzajemnych stosunków, może mieć postać opisową, fizyczną lub matematyczną.

model doktrynalny

Wzór wg, którego coś jest wykonywane opracowany zgodnie z prawami, zasadami i założeniami zawartymi w stosownych dokumentach normatywnych lub przepisach.

monitorowanie (ang. monitoring)

1. Proces nasłuchu, prowadzenia obserwacji oraz rejestracji emisji sygnałów elektromagnetycznych lub działania sił własnych, sprzymierzonych lub przeciwnika, w celu porównania stanu rzeczywistego z zaplanowanym.

2. Proces nasłuchu, prowadzenia obserwacji i rejestracji emisji sygnałów elektromagnetycznych lub działania sił przeciwnika w celach rozpoznawczych lub wywiadowczych.

3. Proces wykrywania i pomiaru promieniowania za pomocą instrumentów.

motywacja (ang. motivation)

Czynniki, które powodują, wytyczają lub podtrzymują zachowania ludzkie zmierzające w określonym kierunku.

motywowanie

Funkcja polegająca na pobudzaniu do działania, aktywizowaniu, stwarzaniu warunków do działania i skłanianiu podwładnych do realizacji zadań.

Patrz → *funkcje dowodzenia*.

motywy

Czynniki uruchamiające aktywność człowieka, które powodują, wytyczają lub podtrzymują zachowania ludzkie zmierzające w określonym kierunku.

myśl przewodnia dowódcy (ang. *commander's intent*)

Jeden z zasadniczych determinantów dowodzenia przez określenie celów działania, formułowana jako jeden z głównych wniosków analizy zadania, który zwięźle i jasno wskazuje pożądaný stan końcowy działania oraz opisuje zdarzenia i (lub) warunki jakie powinny zaistnieć aby mógł być on osiągnięty.

Patrz → *analiza zadania*.

N

naczelny dowódca

Dowódca całości sił zbrojnych danego państwa.

Patrz → *dowódca*.

nadawca (ang. *sender*)

Osoba rozpoczynająca komunikację.

Patrz → *komunikowanie się, odbiorca*.

nadruk (ang. *overprint*)

Informacja wydrukowana lub wytłoczona na mapie lub wykresie, dodana do informacji wydrukowanych pierwotnie, zawierająca ważne dane lub przeznaczona do specjalnego użytku.

najpóźniejszy termin przybycia (ang. *latest arrival date*)

W planowaniu przemieszczenia najpóźniejszy termin, liczony od dnia G, w którym jednostka organizacyjna lub oddział ma przybyć do wyznaczonych portów wylądunku.

narodowe siły zbrojne obrony terytorium NATO (ang. *national forces for the defence of the NATO area*)

Siły narodowe nie wydzielone do NATO, których zadania obejmują obronę rejonu leżącego w obszarze odpowiedzialności NATO.

narodowe władze wojskowe (ang. *national military authority*)

Agencja rządowa, taka jak Ministerstwo Obrony, upoważniona do podejmowania decyzji w sprawach wojskowych w imieniu swego państwa. Władza taka może być przekazana grupie wojskowych lub cywilów albo osobie urzędowej dowolnego szczebla, właściwego do utrzymywania stosunków z dowódcami sił sprzymierzonych lub ich podwładnymi.

narodowy dowódca terytorialny (ang. *national territorial commander*)

Dowódca narodowy, odpowiedzialny za wykonywanie wyłącznie funkcji narodowych na określonym terytorium geograficznym. Pozostaje on terytorialnym dowódcą narodowym bez względu na pozycję jaka może być mu przyznana w siłach sprzymierzonych.

natężenie ruchu (ang. *traffic flow*)

Średnia liczba pojazdów zajmujących jeden kilometr (lub milę) drogi, wyrażona w liczbie pojazdów na kilometr (lub milę).

nieokreślony znak wywoławczy (ang. *indefinite call sign*)

Znak wywoławczy, nie przypisany z góry do konkretnych obiektów, dowódcztw, władz, działań lub jednostki, mogący reprezentować każde z nich.

niepewność (ang. *uncertainty*)

Brak informacji o przyszłych zdarzeniach, nieprzewidywalność utrudniająca określenie warunków działania, ich skutki i dokonanie wyboru, miarą niepewności jest różnica między informacjami posiadanymi i niezbędnymi do podjęcia decyzji.

Patrz → *decyzja w warunkach niepewności*.

niesformatowany tekst depeszy (ang. *free form message text*)

Tekst wiadomości bez narzuconego formatu. Utworzony w celu szybkiego napisania, a także ręcznego przekazania i przetworzenia.

Patrz → *sformatowany tekst depeszy*.

niezbędne potrzeby informacyjne (ang. *commander's critical information requirement*)

Identyfikowany w trakcie analizy zadania zbiór informacji niezbędny dla dowódcy w celu skutecznego sprawowania dowodzenia.

norma (ang. *norm*)

Uświadomione i nieświadomione kryterium, założenia i oczekiwania dotyczące zachowań członków organizacji, które pozwalają odróżnić stan pożądany od niepożądanego, w tym dobro od zła.

Patrz → *wartość, wzorzec standard*.

numer kodowy

Zbiór umownych znaków, liter lub cyfr służących do przekazania informacji o dokumentach dowodzenia według ustalonego klucza.

Patrz → *rozkaz operacyjny*.

O

obiektywność

Cecha postawy wolnej od uprzedzeń; bezstronność, rzeczowość, przedmiotowość, odpowiedzialność względem rzeczywistości, pożądana podczas planowania, oceniania, wartościowania oraz innych procesach koncepcyjno - wykonawczych.

obowiązki

Czynności, które kierownik na danym stanowisku obowiązany jest wykonać, niewykonanie ich wiąże się z konsekwencjami związanymi z odpowiedzialnością kierownika.

obowiązujący plan obronny (ang. *Standing Defence Plan – SDP*)

Plan niezbędny dla dowódców NATO w celu zapewnienia zdolności Sojuszu do reagowania na nagłe, niespodziewane zagrożenia w ramach Artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego, stanowi całkowicie skompletowany dokument, gotowy do wprowadzenia w życie, z siłami wyznaczonymi do wykorzystania oraz ustalonymi relacjami dowodzenia na wszystkich potrzebnych szczeblach, przykładem takiego planu może być zintegrowany plan obrony powietrznej NATO.

obowiązujące procedury działania (ang. *standing operating procedures*)

Zbiór instrukcji obejmujący takie metody postępowania, które prowadzą do określonych lub znormalizowanych procedur bez utraty ich skuteczności. Procedurę taką stosuje się o ile nie zarządzi się inaczej.

Patrz → *standardowe procedury działania*.

obsada (część) operacyjna stanowiska dowodzenia

Zasadniczy element stanowiska dowodzenia, którego personel przeznaczony jest do planowania i organizowania działań bojowych (taktycznych, operacyjnych) oraz bezpośredniego dowodzenia wojskami. Część (obsadę) operacyjną stanowiska dowodzenia stanowi ta część dowództwa, która w danym czasie realizuje swoje zadania. Obejmuje ona centra (zespoły, sekcje) dowodzenia, których elementy ze względu na podział funkcjonalny realizują zadania specjalistyczne. W części tej wyróżniono: centrum dowodzenia, centrum wsparcia dowodzenia, centrum wsparcia działań, centrum zabezpieczenia działań.

Patrz → *centrum dowodzenia, centrum wsparcia dowodzenia, centrum wsparcia działań, centrum zabezpieczenia działań*.

obsada pokojowa (ang. *peacetime establishment*)

Tabela zatwierdzonego etatu stanu osobowego jednostki, formacji lub sztabu w czasie pokoju.

obsada wojenna (ang. *wartime establishment*)

Tabela zatwierdzonego etatu stanu osobowego jednostki, formacji lub sztabu do działania w czasie zagrożenia lub wojny.

obszar działania (pas, rejon)

Ograniczony w przestrzeni, czasie lub zakresie uprawnień oraz określony przez realizację celu działania, zbiór zasad, założeń i sposobów zachowania lub działania ludzi lub organizacji.

Patrz → *rejon działania, rejon odpowiedzialności, pas działania.*

obszar działań obrony powietrznej

Obszar geograficzny, wewnątrz którego ustalono procedury w celu zminimalizowania wzajemnych zakłóceń pomiędzy działaniami obrony powietrznej i innymi rodzajami działań. Może obejmować jeden lub więcej z następujących elementów: obszar działania obrony powietrznej, obszar obrony powietrznej, strefę identyfikacji obrony powietrznej, strefę przeciwlotniczej osłony ogniowej.

obszar Traktatu Północnoatlantyckiego (ang. *North Atlantic Treaty area*)

Według artykułu 6 Traktatu Północnoatlantyckiego obszar obejmujący terytorium państw – stron Traktatu w Europie i Ameryce Północnej oraz terytorium Turcji, obszar Morza Śródziemnego oraz Północnego Atlantyku na północ od Zwrotnika Raka.

ocena (ang. *estimate, evaluation*)

Element procesu przetwarzania informacji polegający na jej wartościowaniu elementu lub jego zbioru w odniesieniu do przyjętych kryteriów.

ocena czynników wpływających na wykonanie zadania

Czynność realizowana podczas oceny sytuacji polegająca na zidentyfikowaniu i szczegółowej ocenie czynników, które w różny sposób wpływać będą na realizację otrzymanego zadania oraz determinować opracowanie wariantów działania.

Patrz → *ocena sytuacji.*

ocena logistyczna

Ocena wsparcia logistycznego wymaganego do przeprowadzenia operacji wojskowej w porównaniu z rzeczywistym lub (i) potencjalnym wsparciem logistycznym możliwym dla tej operacji.

ocena przeciwnika

Jeden z elementów oceny sytuacji, wartościujący siły i możliwości przeciwnika stanowiący podstawę do sprecyzowania wniosków dla skutecznego działania wojsk. Przez ocenę przeciwnika rozumieć także należy całością pracy organów rozpoznaw-

czych podczas zbierania, opracowywania i przekazywania informacji o przeciwniku. Dokonując oceny przeciwnika należy określić jego potencjał bojowy, jego skład, położenie, możliwości wykonania uderzeń, system dowodzenia i kierowania środkami walki, wartość moralno - bojową wojsk, możliwy charakter działań oraz elementy ugrupowania, których rozbitcie obniży możliwości bojowe przeciwnika.

ocena sytuacji (ang. *estimate of the situation, situation estimate*)

1. Etap (element) procesu planowania (wypracowania decyzji) polegający na analizie zadania, wszechstronnym rozpatrzeniu przez organy dowodzenia całokształtu warunków, które mogą mieć wpływ na działanie wojsk w walce (operacji), dotyczący przede wszystkim przeciwnika, wojsk własnych, terenu, warunków meteorologicznych i warunków prowadzenia walki, opracowuje warianty działania oraz dokonuje ich rozważenia i porównania.

2. Proces logicznego rozumowania, w czasie którego sztab uwzględnia wszelkie okoliczności mające wpływ na sytuację wojskową i podejmuje decyzję co do działań jakie należy podjąć w celu wykonania zadania.

Patrz → *ocena czynników wpływających na wykonanie zadania.*

ocena rozpoznawcza (ang. *intelligence estimate*)

Ocena, wyrażona na piśmie lub ustnie, dostępnej wiadomości dotyczącej konkretnej sytuacji lub warunków, mająca na celu określenie kierunków działania przeciwnika lub potencjalnego przeciwnika oraz stopnia prawdopodobieństwa ich przyjęcia.

ocena terenu

Jeden z elementów oceny sytuacji wartościujący głównie taktyczno - operacyjne możliwości wykorzystania terenu, warunki pogodowe i porę roku do skutecznego działania wojsk własnych oraz utrudnieniu działania przeciwnikowi. Dowództwo ocenia teren głównie pod kątem jego wykorzystania dla działania wojsk, jego wpływu na tempo i sposób działania wojsk własnych i przeciwnika oraz jego infrastrukturę.

Patrz → *analiza terenu.*

ocena wojsk własnych

Jeden z elementów oceny sytuacji wartościujący głównie siły własne i ich możliwości w realizacji zadań bojowych podczas przygotowania i prowadzenia działań. Ocene wojsk własnych prowadzi się w celu: optymalnego wykorzystania posiadanych sił i środków do wykonania postawionych zadań i osiągnięcia celu walki (operacji) przy najmniejszych stratach własnych oraz skonfrontowania własnych możliwości z analogicznymi możliwościami przeciwnika.

ocena zarządzania zasobami osobowymi (ang. *manpower management survey*)

Systematyczna ocena danego obszaru funkcjonalnego, wykorzystująca wiedzę ekspercką, zasady naliczania zasobów osobowych, doświadczenie i inne czynniki do określenia zasadności i sprawności zarządzania aktualną i proponowaną obsadą osobową.

Patrz → *zarządzanie zasobami osobowymi.*

ocena zniszczeń bronią jądrową (ang. nuclear damage assessment)

Określenie skutków zniszczeń powstałych w wyniku ataku jądrowego, w odniesieniu do wojsk, ludności i zasobów, dokonywana jest podczas i po zakończeniu ataku oraz nie uwzględnia znaczenia operacyjnego powstałych zniszczeń.

ochrona

Zespół czynności i przedsięwzięć, których celem jest utrzymanie określonego potencjału siły żywej i środków materiałowych oraz zabezpieczenia zajmowanego obszaru (rejonu) lub obiektu.

ochrona i obrona stanowiska dowodzenia

Zespół przedsięwzięć mających na celu zapewnienie ciągłego i bezkolizyjnego funkcjonowania stanowisk dowodzenia poprzez niedopuszczenie do przenikania w rejon stanowiska dowodzenia osób nieuprawnionych, grup dywersyjno - rozpoznawczych przeciwnika oraz organizację obrony przed napadem przeciwnika powietrznego i naziemnego.

odbiorca (ang. receiver)

Osoba, której zmysły odbierają przekaz nadawcy.

Patrz → *komunikowanie się, nadawca.*

oddział (ang. branch)

Część zarządu dowództwa, odpowiedzialna za większy obszar działalności.

Patrz → *zarząd, wydział, sekcja.*

oddziaływanie

Wywoływanie zmiany lub utrzymywanie stanu rzeczy, zmierzające do celu oznacza działanie dla uzyskania skutku zamierzonego przez oddziałującego, stanowi istotną część sterowania, a jeśli odnosi się do ludzi dowodzenia (kierowania).

odległość buforowa (ang. buffer distance)

W działaniach z użyciem broni jądrowej odległość w poziomie, która dodana do promienia bezpieczeństwa daje pożądaną pewność, że określony stopień zagrożenia nie zostanie przekroczony. Wyrażana jest zwykle liczbowo jako krotność błędu trafienia.

Patrz → *minimalna odległość bezpieczna od wybuchu jądrowego, promień bezpieczeństwa.*

odprawa (ang. briefing)

Czynność polegająca na podawaniu określonych poleceń, instrukcji, informacji w trakcie zebrania zasadniczych osób funkcyjnych dowództwa.

odprawa decyzyjna

Spotkanie zasadniczych osób funkcyjnych dowództwa w celu zapoznania dowódcy z wynikami planowania, podjęcia przez dowódcę decyzji i przedstawienia zamiaru oraz dalszej koordynacji pracy dowództwa.

odprawa koordynacyjna

Spotkanie zasadniczych osób funkcyjnych dowództwa dla określenia korelacji przedsięwzięć w toku dalszej pracy; może być ona organizowana np. w celu zapoznania z wariantami działania wojsk własnych, zapoznania z wynikami symulacji, porównania wariantów działania, zapoznania z nowym zadaniem lub w innym celu.

odtajnienie (ang. *declassify*)

Cofnięcie klauzuli tajności dotyczącej dokumentu lub materiału niejawnego.

odtworzenie

Uruchomienie w odpowiednim czasie, w całości lub częściowo, istniejących sił, środków i infrastruktury, włączając przywrócenie ukończenia stanu osobowego, sprzętu i zapasów do wyznaczonych poziomów.

odtworzenie systemu dowodzenia

Element odtwarzania zdolności bojowej wojsk polegający na likwidacji skutków oddziaływania środków rażenia przeciwnika na elementy systemu dowodzenia i doprowadzenia ich do stanu umożliwiającego kontynuowanie procesu dowodzenia.

odzew (ang. *reply*)

Odpowiedź na hasło.

oficer kierunkowy

Oficer zespołu dowodzenia, wyznaczony do zbierania informacji o sytuacji na określonym kierunku (jednostki) działań oraz przekazywania w imieniu dowódcy zadań i innych informacji podległym dowódcom.

oficer kontroli ruchu (ang. *movement control officer*)

Oficer organizacji kontroli ruchu odpowiedzialny za kontrolę ruchu personelu i ładunku wojskowego wszystkimi środkami transportu.

Patrz → *kontrola przemieszczania, kontrola ruchu, posterunek kontroli ruchu.*

oficer łącznikowy (ang. *liaison officer*)

Oficer, wraz z niezbędnymi siłami i środkami, wyznaczony do wykonania określonych zadań lub nawiązania łączności z wyższym dowództwem, dowództwem wojsk współdziałających lub podległych.

Patrz → *organ łącznikowy, element łącznikowy.*

oficer łącznikowy wojsk lądowych (ang. *ground liaison officer*)

Oficer zespołu podległego odpowiedniemu dowódcy sił lądowych, prowadzący działalność łącznikową pomiędzy oddziałami wojsk lądowych, a lotnictwem i jednostkami marynarki wojennej, biorącymi udział w ćwiczeniach lub w walce.

Patrz → *oficer łącznikowy, organ łącznikowy.*

oficer naprowadzania lotnictwa taktycznego (ang. *tactical air controller*)

Oficer odpowiedzialny za wszystkie operacje przeprowadzane przez ośrodek dowodzenia lotnictwem taktycznym. Jest on odpowiedzialny przed dowódcą operacji powietrznych za naprowadzanie samolotów i dowodzenie środkami ostrzegania w swojej strefie odpowiedzialności.

Patrz → *ośrodek dowodzenia lotnictwem taktycznym, oficer naprowadzania lotnictwa taktycznego.*

oficer organizacji transportu powietrznego

Przedstawiciel transportowanej jednostki wojskowej, odpowiedzialny za zorganizowanie jej przerzutu transportem powietrznym.

ograniczenie

Norma, przepis lub zapis w dokumentach dyrektywnych określające zakaz lub ograniczenie użytkowania obszaru, obiektu, urządzenia lub przestrzeni.

oleat (kalka) (ang. *overlay*)

Drukowanie lub rysowanie na materiale przezroczystym lub półprzezroczystym, w takiej samej skali jak skala mapy, wykresu itp., aby pokazać nie występujące na oryginalnie szczegóły lub gdy wymagane jest specjalne ich uwydatnienie.

operacja wielonarodowa (ang. *combined operation*)

Operacja prowadzona przez siły zbrojne dwóch lub więcej krajów działających razem w celu wykonania określonego zadania.

Patrz → *dowództwo zgrupowania wielonarodowych sił połączonych.*

operacyjna struktura dowodzenia (ang. *operational chain of command*)

Struktura dowodzenia ustalona dla danej operacji lub serii operacji.

operacyjny szczebel działań (ang. *operational level of war*)

Szczebel działań, na którym są planowane i prowadzone kampanie i główne operacje w celu osiągnięcia celów strategicznych na teatrze lub w operacyjnych obszarach działań.

operatywność dowodzenia

Wymaganie stawiane dowodzeniu nakazująca dowódcom i ich organom dowodzenia niezwłocznie reagować na sytuację bojową wojsk i podejmować odpowiednie decyzje w czasie krótszym lub równym czasowi krytycznemu.

Patrz → *wymaganie dowodzenia.*

opis (ang. *descriptive name*)

Pismna wskazówka zamieszczona na mapach lub planach, używana do uszczegółowienia charakteru elementu (naturalnego lub sztucznego) przedstawionego symbolem ogólnym.

opis stanowiska pracy

System czynności związanych ze stanowiskiem pracy, składa się z obowiązków, uprawnień i odpowiedzialności.

Patrz → *stanowisko pracy, uprawnienia, obowiązki.*

optymalizacja decyzji

Sposób podejmowania decyzji zmierzający do znalezienia najlepszego z możliwych w danej sytuacji rozwiązania problemu decyzyjnego.

Patrz → *optymalne.*

optymalne

Najlepsze, najkorzystniejsze, ze względu na wybrane kryteria, rozwiązanie danego problemu.

Patrz → *optymalizacja decyzji.*

organ dowodzenia

Wyodrębniony pod względem strukturalnym i funkcjonalnym zespół o charakterze dowódczym, sztabowym lub pomocniczym (dowództwo, sztab, oddział, wydział, sekcja) powołany do przygotowania i zabezpieczenia realizacji decyzji dowódcy. Na czele organu dowodzenia stoi dowódca, szef, komendant lub kierownik. Organ dowodzenia może być także jednoosobowy (np. dowódca drużyny).

Patrz → *dowódca, sztab.*

organizacja

1. W znaczeniu rzeczowym – obiekt, który charakteryzuje się współprzyczynianiem poszczególnych części do powodzenia całości i całości do powodzenia tych części, jakkolwiek wyodrębniona z otoczenia grupa ludzi mająca określoną strukturę nakierowaną na osiągnięcie wspólnych celów.

2. W znaczeniu atrybutowym – stopniowalna cecha przedmiotów złożonych zwana zorganizowaniem, sposób, system organizowania, zarządzania, porządkowania czegoś.

3. W znaczeniu czynnościowym – tworzenie organizacji zwane organizowaniem.

Patrz → *organizowanie, usprawnianie organizacji / systemu.*

organizacja dowodzenia

1. Komponent systemu dowodzenia obejmujący ogólne zasady działania (doktrynę), sposób zorganizowania dowództw, relacje pomiędzy dowództwami, uprawnienia i odpowiedzialność dowództw oraz podział i strukturę funkcjonalną dowództw na stanowiskach dowodzenia.

2. Zespół przedsięwzięć dotyczących doboru rzeczowych, czasowych i przestrzennych składników racjonalizujących funkcjonowanie systemu dowodzenia w danych warunkach otoczenia.

Patrz → *system dowodzenia, dowództwo.*

organizowanie

Funkcja dowodzenia polegająca na celowym doborze i łączeniu składników rzeczowo - czasowo - przestrzennych w zorganizowaną całość oraz podtrzymaniu ich funkcjonowania w czasie realizacji celu działania. Istotą organizowania działań jest tworzenie struktury, która ma być przedmiotem dowodzenia poprzez doprowadzenie wyników planowania do wykonawców w formie rozkazu, zarządzeń, komunikatów.

Patrz → *organizacja, funkcje dowodzenia, organizowanie działań, organizowanie pracy na stanowiskach dowodzenia.*

organizowanie działań

To zespół przedsięwzięć technologicznych realizowanych przez dowódców i dowództwa mających na celu stworzenie dogodnych warunków do wykonania zadania. Organizacja walki obejmuje planowanie i stawianie zadań, rozpoczyna się z chwilą otrzymania zadania (stwierdzenia sytuacji decyzyjnej) i kończy z chwilą przekazania kompletu dokumentów dyrektywnych podwładnym. Podczas prowadzenia działań w dowództwie zachodzić może równolegle proces organizowania działań bieżących i perspektywicznych.

organizowanie pracy na stanowiskach dowodzenia

To zbiór zasad, czynności i zabiegów dowódcy lub szefa sztabu polegający na podziale dowództwa danego szczebla dowodzenia pomiędzy poszczególne stanowiska dowodzenia, zorganizowanie elementów funkcjonalno-organizacyjnych na stanowisku dowodzenia stosownie do zadań jakie mają realizować, określenie kompetencji i odpowiedzialności tych elementów, odpowiednie ich rozmieszczenie i wyposażenie, określenie wzajemnych relacji pomiędzy elementami oraz skoordynowanie ich działań, określenie i podział zadań do realizacji, określenie terminu realizacji zadań oraz realizację innych przedsięwzięć.

organ łącznikowy (ang. *liaison team*)

Grupa personelu sztabu, wraz z niezbędnymi siłami i środkami, wyznaczona do wykonania określonych zadań lub nawiązania łączności z wyższym dowództwem, dowództwem wojsk współdziałających lub podległych.

Patrz → *oficer łącznikowy, sztab.*

osoba funkcyjna

Żołnierz pełniący określone funkcje, realizująca określone zadania na danym stanowisku służbowym.

oś (ang. *axis*)

W działaniach lądowych, ogólny kierunek ruchu, planowany lub realizowany, zwykle pomiędzy określonymi granicami danego obszaru.

oś przemieszczania dowództwa (ang. *command axis*)

Linia, wzdłuż której przemieszcza się dowództwo.

ośrodek dowodzenia lotnictwem taktycznym (ang. tactical air control centre)

Zasadnicze stanowisko operacji powietrznych (zlokalizowane na lądzie lub na okręcie), z którego kieruje się wszystkimi samolotami i systemem ostrzegania taktycznych operacji lotniczych.

Patrz → *grupa dowodzenia lotnictwem taktycznym, oficer naprowadzania lotnictwa taktycznego.*

otoczenie organizacji/systemu (ang. external environment)

Środowisko, czyli wszystko co znajduje się poza rozważanym układem i co może wywierać wpływ lub na co dany układ oddziałuje.

Przyrodnicze, materialne, prawne, instytucjonalne, społeczne itp. składniki rzeczywistości, w której funkcjonuje dana organizacja i które wywierają na nią wpływ i podlegają jej oddziaływaniom.

oznaczenie dni i godzin (ang. designation of days and hours)

Poniższe określenia mają następujące znaczenie:

D-day - dzień, w którym rozpoczyna się lub powinna się rozpocząć operacja. Może oznaczać rozpoczęcie działań zbrojnych lub jakichkolwiek innych.

E-day - dzień rozpoczęcia ćwiczenia NATO.

G-day - dzień wydania rozkazu, zwykle przez dowództwo narodowe, rozwinięcia jednostki.

K-day - dzień, w którym wprowadzony zostaje lub ma być wprowadzony system konwojowy na określonej trasie konwoju.

M-day - dzień, w którym rozpoczyna się lub ma rozpocząć się mobilizacja.

H-hour - określony czas, w którym rozpoczynają się lub mają się rozpocząć działania lub ćwiczenia.

(Pojęcia te używane są również do określania dni i godzin przed lub po danym wydarzeniu).

P

państwo gospodarz (ang. *host nation*)

Państwo, które na podstawie umowy międzynarodowej przyjmuje siły i środki krajów NATO lub innych działających na jego terytorium lub przez nie przemierzających się, zezwala na rozmieszczenie środków lub (i) organizacji NATO na jego terytorium oraz zapewnia wsparcie tych celów.

Patrz → *wsparcie przez państwo gospodarza*.

państwo wzmacniające (ang. *reinforcing nation*)

Państwo członkowskie NATO wydzielające siły wzmocnienia pod dowództwo NATO.

Patrz → *wzmocnienie, siły wzmocnienia*.

personal międzynarodowy (ang. *international personnel*)

Wojskowe i cywilne osoby przydzielone lub wyznaczone na zatwierdzone stanowiska międzynarodowe.

pion funkcjonalny

Organ lub grupa organów dowodzenia, występująca na różnych szczeblach dowodzenia nie związanych ze sobą stosunkiem podległości, lecz jedynie charakterem wykonywanych zadań, realizowanych funkcji np. pion operacyjny, logistyczny, wychowawczy itp.

Patrz → *dowództwo, organizacja, sztab*.

plan (walki, operacji)

Efekt procesu planowania w formie konstrukcji myślowej, graficznej lub pisemnej zawierającej zwykle określony sposób osiągnięcia celu działania zorganizowanego. Stanowi szczegółowe rozwinięciem zamiaru (koncepcji) walki (operacji) stanowiący podstawę organizowania walki (operacji). Zazwyczaj w formie zbioru dokumentów pisemnych i graficznych, składający się z części głównej oraz stosownych aneksów. Zasadnicza część planu walki na niższych szczeblach taktycznych może być opracowywana jako dokument graficzny z naniesionymi uzupełnieniami pisemnymi.

Patrz → *dokumenty planistyczne, rozkaz operacyjny*.

plan alternatywny (ang. *contingency plan*)

Plan przygotowywana na wypadek potencjalnych przyszłych wydarzeń lub okoliczności, które można z dużą dozą prawdopodobieństwa przewidzieć w rejonie odpowiedzialności, w oparciu o znane lub zakładane czynniki.

plan działania (ang. *operation plan*)

Plan równoczesnego lub kolejnego prowadzenia jednej albo kilku operacji połączonych. Zazwyczaj oparty jest na ustalonych założeniach, występuje w formie wytycznych władz wyższych, co pozwala podległym dowódcom na przygotowanie uzupełniających planów i rozkazów. Termin *plan* jest zazwyczaj używany zamiast określenia *rozkaz* podczas wczesnego przygotowywania działań. Plan działania może zostać wprowadzony w życie w oznaczonym czasie lub na sygnał i wówczas staje się rozkazem operacyjnym.

Patrz → *rozkaz operacyjny, programowanie, planowanie reagowania kryzysowego.*

planowanie

1. Jedną z funkcji dowodzenia, opiera się na wnikliwej analizie zadania i ocenie sytuacji. Planowanie polega na przewidywaniu przyszłego układu rzeczowo - czasowo - przestrzennego przyszłych działań oraz formułowaniu do tego układu odpowiednich celów. Realizowana jako ciągły proces, którego celem jest racjonalizacja działań zorganizowanych poprzez opracowanie planu ogólnego i planów cząstkowych z różnym stopniem szczegółowości. Przedmiotem planowania są zadania, zagadnienia współdziałania, zabezpieczenie bojowe i logistyczne oraz dokumenty do bezpośredniego kierowania walką.

2. W ujęciu czynnościowym planowanie, to druga faza cyklu decyzyjnego procesu dowodzenia, w trakcie której ocenie podlega otrzymane zadanie oraz czynniki wpływające na jego wykonanie, opracowuje się warianty działania podlegające rozważeniu i porównaniu, podjęta zostaje decyzja oraz opracowane plan i rozkaz operacyjny.

Patrz → *planowanie ogólne, planowanie szczegółowe.*

planowanie ogólne

Część planowania realizowana w czasie przygotowania walki (operacji), rozpoczynający się z chwilą otrzymania zadania, a kończy w momencie opracowania planu walki (operacji) i rozkazu bojowego (dyrektywy operacyjnej).

Patrz → *planowanie, planowanie szczegółowe.*

planowanie reagowania kryzysowego (ang. *crisis response planning*)

Proces przygotowywania planów działania (reagowania) Sojuszu na aktualne lub powstające kryzysy, efektem planowania reagowania kryzysowego jest plan działania.

Patrz → *plan działania, planowanie wyprzedzające.*

planowanie szczegółowe

Etap planowania realizowany po zakończeniu opracowaniu planu walki (operacji) i rozkazu operacyjnego w celu opracowania planów szczegółowych np. planu walki kolejnej rubieży obrony, planu kontrataku, itp.

Patrz → *planowanie, planowanie ogólne.*

planowanie wyprzedzające (ang. *advance planning*)

Jest to proces wypracowania planów działania na podstawie przewidywanych zagrożeń Sojuszu, oparty na prawdopodobnych scenariuszach rozwoju sytuacji, efektem planowania wyprzedzającego jest plan alternatywny lub obowiązujący plan obronny.

Patrz → *plan alternatywny, obowiązujący plan obronny, planowanie reagowania kryzysowego.*

planowany punkt zerowy (ang. *desired ground zero*)

Punkt na powierzchni ziemi będący centrum planowanego wybuchu jądrowego lub rzutem pionowym centrum wybuchu położonego nad lub pod powierzchnią ziemi.

Patrz → *punkt zerowy.*

plan podejścia

W operacjach desantowych plan, określający dla każdego planowanego rzutu desantu, między innymi: czas wyjścia z rejonu ześrodkowania, czas przekroczenia linii wyjściowej, czasy przekroczenia punktów (linii) kontrolnych oraz czas dotarcia do plaży.

plan pracy dowództwa

Pomocniczy dokument planistyczny określający zasadnicze przedsięwzięcia działalności dowództwa oraz terminy ich realizacji, koordynuje także współpracę poszczególnych komórek organizacyjnych dowództwa.

plan przeprawy (forsowania)

Dokument dowodzenia opracowywany przez dowództwa podczas planowania przeprawy (forsowania) przeszkody wodnej. Określa się w nim między innymi: charakterystykę przeszkody wodnej, odcinki forsowania, rodzaje przepraw, ugrupowanie wojsk w momencie forsowania, kolejność i czas przeprawy jednostek na każdym z odcinków, środki przeprawowe oraz pododdziały wojsk inżynierskich zabezpieczających przeprawę (forsowanie) na poszczególnych odcinkach.

plan uzupełniający (ang. *supporting plan* – *SUPLAN*)

Plan mogący być oddzielnym dokumentem lub być załączonym do istniejącego planu pod postacią aneksu, sporządzany są przez struktury zapewniające wsparcie w określonym obszarze problemowym, akceptowane przez szczebel nadrzędny i dostarczane wspieranym dowódcom.

Patrz → *plan działania.*

plan zbierania informacji

Plan pozyskiwania informacji ze wszystkich dostępnych źródeł w celu zaspokojenia potrzeb rozpoznawczych (wywiadowczych) oraz dla przekształcenia ich w rozkazy i zapotrzebowania na informacje.

pobudzanie

Patrz → *motywowanie.*

podjęcie decyzji

Akt woli dowódcy (decydenta), sformalizowany najczęściej podpisem określonego dokumentu dyrektywnego, polegający na wyborze określonego sposobu realizacji otrzymanego zadania.

Patrz → *decyzja, decydent*.

podporządkowanie, przydział (okresowo) (ang. *attach*)

1. Określenie oznaczające okresowe podporządkowanie jednostek lub osób danej organizacji, względem których dowódca tej formacji, jednostki lub organizacji sprawuje dowodzenie w takim samym stopniu jak w stosunku do jednostek i osób organicznie przydzielonych pod jego dowództwo, z ograniczeniami określonymi rozkazem o podporządkowaniu. Sprawy personalne (przeniesienia, awanse, itp.) pozostają w kompetencji macierzystej formacji, jednostki lub organizacji.

2. Określenie oznaczające wyznaczenie osób do wykonania określonych funkcji, które są drugorzędne lub wykonywane raczej okresowo, np. przydział na kwaterę i zaopatrzenie, wyznaczenie do pełnienia zadań lotniczych, etc.

podsystem

Funkcjonalny składnik systemu dający się wyodrębnić ze względu na realizowane w nim cele, charakter zachodzących procesów oraz właściwą mu strukturę.

podtrzymywanie działań (ang. *sustainability*)

Zdolność wojsk do zachowania niezbędnego poziomu siły bojowej w czasie potrzebnym do osiągnięcia wyznaczonych celów.

podwładny

Dowódca, szef, kierownik lub szeregowy pracownik w hierarchicznie zorganizowanej instytucji mający co najmniej jednego służbowego przełożonego, rolę podwładnego określa zestaw jego obowiązków i uprawnień.

podział kompetencji

Ustalony w organizacji podział uprawnień do podejmowania decyzji wg ich rodzaju i znaczenia.

podział pracy (ang. *division of work*)

Rozkładanie złożonego zadania na części składowe, w wyniku czego poszczególne osoby ponoszą odpowiedzialność za ograniczony zbiór czynności zamiast za całość zadania.

podział wysiłku

Określenie ilościowe i przydział procentowy spodziewanych zadań uwzględniających priorytety, które nadano różnym działaniom powietrznym w różnych obszarach geograficznych w danym czasie.

pokrycie porównawcze (ang. *comperative cover*)

Zobrazowanie tego samego obszaru lub obiektu w różnych momentach czasowych, w celu ukazania szczegółów jakichkolwiek zmian.

połączone (ang. *joint*)

Przymiotnik opisujący działania, operacje i struktury, w których zaangażowane są elementy, co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych.

połączone dowództwo podregionalne (ang. *joint subregional command*)

Podregionalny organ dowodzenia na trzecim stopniu wojskowej struktury dowodzenia NATO nie posiadający na stałe rejonu odpowiedzialności. Dowództwo to składa się z przedstawicieli różnych rodzajów sił zbrojnych, realizuje podregionalne obowiązki w zakresie szkolenia i ćwiczeń oraz utrzymuje stałą zdolność w zakresie planowania i dowodzenia podczas prowadzenia operacji połączonych w celu realizacji zadań dowódcy regionalnego NATO.

połączone stanowisko dowodzenia

Stanowisko dowodzenia, na którym znajdują się i wspólnie działają organy dowodzenia dwóch lub więcej rodzajów sił zbrojnych.

pomocnicze stanowisko dowodzenia

Stanowisko dowodzenia organizowane przez dowództwo okręgu wojskowego w celu odciążenia obsady stanowiska dowodzenia od rozwiązywania problemów dotyczących zabezpieczenia logistycznego, uzupełnienia i szkolenia rezerw osobowych, a także utrzymywania współdziałania z układem niemilitarnym. Obsada tego stanowiska przejąmuje dowodzenie w wypadku jednoczesnego obezwładnienia SD i ZSD do czasu ich odtworzenia.

porozumienie standaryzacyjne NATO (ang. *NATO standardization agreement*)

Zapis porozumienia pomiędzy kilkoma lub wszystkimi państwami członkowskimi o zastosowaniu takiego samego lub podobnego sprzętu wojskowego, amunicji, zaopatrzenia i zapasów, a także procedur operacyjnych, logistycznych i administracyjnych. Krajowa akceptacja Publikacji Sojuszniczych wydanej przez Wojskową Agencję Standaryzacyjną może zostać zapisana jako Porozumienie Standaryzacyjne, określane jako STANAG.

porównanie wariantów działania

Czynność etapu oceny sytuacji polegająca na wartościowaniu pomiędzy sobą wariantów działania wojsk własnych dla określenia najracjonalniejszego sposobu osiągnięcia celu działania, aby rekomendować go dowódcy; może być prowadzone metodą głosowania, metodą kryteriów lub metodą wad i zalet.

Patrz → *metoda głosów, metoda kryteriów, metoda wad i zalet.*

posterunek

Obiekt (miejsce, rejon) powierzony określonym osobom (żołnierzom, policjantom, wartownikom), gdzie wykonują one najczęściej zadania ochronne.

posterunek kontroli ruchu (ang. *movement control post*)

Posterunek, poprzez który dowódca kontroluje ruch zależnie od wymagań operacyjnych.

Patrz → *kontrola przemieszczania, kontrola ruchu, oficer kontroli ruchu.*

post factum (łac.)

Po fakcie, po wydarzeniu, retrospektywnie.

Patrz → *ex post.*

poświadczenie bezpieczeństwa (ang. *security clearance*)

Administracyjna decyzja właściwych władz krajowych stwierdzające, że dana osoba jest uprawniona, z punktu widzenia bezpieczeństwa, do dostępu do informacji niejawnych.

Patrz → *świadcstwo bezpieczeństwa.*

potrzeby informacyjne

Informacje dotyczące przeciwnika i środowiska, które należy zebrać i przetworzyć zgodnie z potrzebami dowódcy w zakresie danych rozpoznawczych (wywiadowczych).

potwierdzenie (ang. *acknowledgement*)

1. Informacja przekazywana przez adresata informująca nadawcę, że jego wiadomość została odebrana i zrozumiana.
2. W dokumentach dowodzenia żądanie takiego potwierdzenia kierowane przez wykonawcę dokumentu do adresata.

powietrzny punkt dowodzenia

Statek powietrzny (samolot, śmigłowiec) wyposażony w odpowiednie środki, z którego dowódca i jego organy (grupa operacyjna) mogą sprawować dowodzenie.

prakseologia

Nauka o sprawnym działaniu, poszukuje uogólnień oraz form usprawnień sposobów działania.

praktyka dowodzenia

Jest to bezpośrednie dowodzenie walką i szkoleniem podległych wojsk, administrowanie i zarządzanie zasobami i jednostkami wojskowymi. Czynności wykonywane przez dowództwa w procesie dowodzenia. Praktyka dowodzenia przejawia się w podejmowaniu przez dowódcę decyzji, stawianiu zadań, zapewnieniu możliwości ich wykonania oraz kontroli realizacji i rozliczania z nich podwładnych.

prawa dowodzenia

Stałe, niezmiennie i nieustannie powtarzające się twierdzenia, zjawiska, związki, prawidłowości i zależności zachodzące w procesie dowodzenia wojskami”.

Patrz → *zasady dowodzenia, wymagania stawiane dowodzenia.*

prawdopodobieństwo (ang. *probability*)

Statystyczna miara możliwości wystąpienia określonego zdarzenia lub wyniku.

priorytet (ang. *precedence, priority*)

1. Pierwszeństwo przed czymś innym, pierwszoplanowa rzecz, sprawa; najważniejsze zadanie, prerogatyw.

2. Oznaczenie wiadomości wykonane przez jej autorów w celu wskazania personelowi zarządzającemu informacją właściwej kolejności jej nadania oraz wskazania adresatowi sposobu jej odnotowania.

problem (ang. *problem*)

Sytuacja występująca wtedy, kiedy stan rzeczywisty odbiega od stanu pożądanego.

problem decyzyjny

Sytuacja, w której istnieje, lub można je zidentyfikować, co najmniej kilka wariantów działania o różnych skutkach odczuwalnych przez podejmującego decyzje lub odpowiedzialnego za wybrane działanie.

Patrz → *problem, formułowanie problemu decyzyjnego, problem decyzyjny o słabo określonej strukturze wewnętrznej, problem decyzyjny o dobrze określonej strukturze wewnętrznej.*

problem decyzyjny o dobrze określonej strukturze wewnętrznej

Sytuacja, gdy podczas podejmowania decyzji wszystkie elementy zostały rozpoznane i można je przedstawić w formie ilościowej.

Patrz → *problem, formułowanie problemu decyzyjnego, problem decyzyjny, problem decyzyjny o słabo określonej strukturze wewnętrznej.*

problem decyzyjny o słabo określonej strukturze wewnętrznej

Sytuacja podczas podejmowania decyzji gdy rozpoznane elementy mają charakter niemierzalny.

Patrz → *problem, formułowanie problemu decyzyjnego, problem decyzyjny, problem decyzyjny o dobrze określonej strukturze wewnętrznej.*

procedura

Całokształt przepisów i zasad regulujących postępowanie, sposób, zasady, kolejność i tryb realizacji określonych przedsięwzięć lub załatwienia jakichś spraw.

Patrz → *formalizacja, procedury działania, obowiązujące procedury działania, procedury dowodzenia.*

procedury dowodzenia

Jest to przyjęty tryb postępowania określający kolejność, zakres i zasady postępowania dowództwa w procesie realizacji funkcji dowodzenia.

Patrz → *procedura, obowiązujące procedury działania, procedury dowodzenia.*

procedury działania (ang. operational procedures)

Opracowane i przyjęte szczegółowe metody i techniki, którymi dowództwa i jednostki wykonują swoje zadania operacyjne.

Patrz → *procedura, obowiązujące procedury działania, procedury dowodzenia.*

proces (ang. process)

Systematyczny sposób postępowania.

proces decyzyjny

Wykonywana w sytuacji decyzyjnej przez decydenta sekwencja czynności, na którą składa się sformułowanie (zdefiniowanie) problemu decyzyjnego, rozwiązanie sformułowanego problemu i wdrożenie podjętej decyzji.

Patrz → *proces, formułowanie problemu decyzyjnego, problem decyzyjny, decyzja.*

proces dowodzenia

Cykl informacyjno-decyzyjny realizowany przez dowództwa; jednakowy na wszystkich szczeblach dowodzenia polegający na cyklicznej realizacji czynności w ramach funkcji dowodzenia.

Patrz → *proces, system dowodzenia.*

proces informacyjno – decyzyjny

Proces przetwarzania informacji w decyzje.

Patrz → *proces, dowodzenie.*

proces planowania działań NATO (ang. NATO Operational Planning Proces)

Skoordynowany proces pracy dowództw w strukturze dowodzenia NATO stosowany w celu: określenia najlepszego sposobu wykonania postawionych zadań lub planowania wykonania prawdopodobnych zadań, standaryzacji procesu planowania w dowództwach Sojuszu, zapewnienia właściwej transformacji celów politycznych w militarne, maksymalnego wykorzystania twórczego myślenia zespołów sztabowych oraz ciągłej pracy aktualizacyjnej nad wynikami procesu (planami). Obejmuje pięć faz: początkową, wstępną, opracowania zamiaru, opracowania planu i weryfikacji planu.

Patrz → *proces, dowodzenie, planowanie.*

profil użycia siły (ang. rules of engagement profile)

Wykaz wybranych zasad użycia sił dla wojsk wyznaczonych do spełnienia określonej roli lub wykonujących działania w określonym czasie i przestrzeni.

prognozowanie

Przewidywanie przyszłych faktów, procesów, zdarzeń lub stanów rzeczy oparte na racjonalnych przesłankach, powtarzających się zjawiskach oraz uwzględniające naukowe podejście, stawi informację o prawdopodobnym kształcie przyszłości.

programowanie

Uporządkowany i planowo rozłożony w czasie zbiór zadań i działań niezbędnych do zrealizowania konkretnego celu w określonym terminie, program jest uszczegółowionym i skonkretyzowanym planem działania, zaakceptowanym i przyjętym do realizacji.

Patrz → *plan*.

projektowanie struktur organizacyjnych (ang. *organizational design*)

Zbiór następujących po sobie czynności, w wyniku których powstaje projekt nowej struktury organizacyjnej, charakteryzującej się lepszymi zdolnościami wykonywania zadań, większą niezawodnością, elastycznością oraz ekonomicznością.

projektowanie zadań (ang. *job design*)

Podział pracy w organizacji między jej członków.

projekt planu (ang. *draft plan*)

Plan, którego projekt został skoordynowany i zatwierdzony przez inne dowództwa (sztaby), i który jest przygotowany do koordynacji z innymi zainteresowanymi państwami, tj. tymi, od których będzie wymagane podjęcie indywidualnych działań mających na celu wsparcie realizacji tego planu. Może być używany do celów przyszłego planowania i ćwiczeń; może stanowić też podstawę do sformułowania rozkazu operacyjnego opracowywanego w czasie zagrożenia.

promień bezpieczeństwa (ang. *radius of safety*)

Odległość w poziomie od punktu zerowego wybuchu jądrowego, poza którą jego skutki dla wojsk własnych są akceptowalne.

Patrz → *minimalna odległość bezpieczna od wybuchu jądrowego*.

przeciwdziałanie dowodzeniu i łączności**(ang. *counter command, control and communications*)**

Proces uniemożliwiający nieprzyjacielowi efektywne użycie jego sił zbrojnych, poprzez prowadzenie skoordynowanego ataku na jego systemy dowodzenia, kierowania i łączności oraz związane z nimi elementy.

przednia rubież wojsk własnych (ang. *forward line of own troops*)

Linia wskazująca najbardziej wysunięte pozycje wojsk własnych w jakiegokolwiek operacji wojskowej, w określonym czasie.

przedni skraj obszaru obrony (ang. *forward edge of the battle area*)

Przednia granica obszaru (pasa, rejonu) obrony jednostek bojowych sił lądowych, z wyjątkiem rejonów, w których działają siły osłonowe lub blokujące, utworzona w celu

koordynacji wsparcia ogniowego, obsadzenia pozycji lub kierowania manewrami pododdziałów.

przekazanie dowodzenia (ang. *step-up*)

1. W działaniach lądowych, procedura przekazywania dowodzenia z danego szczebla organizacyjnego do jego elementu składowego skierowanego do nowego miejsca w celu zapewnienia ciągłości dowodzenia podczas zmiany miejsca postoju tego szczebla organizacyjnego.

2. W działaniach lądowych, element składowy danego szczebla organizacyjnego, skierowany do wykonania procedury *step-up*.

przekazanie uprawnień (ang. *transfer of authority*)

W NATO, działanie polegające na przekazaniu danemu dowództwu NATO przez kraj członkowski lub dowództwo NATO odpowiedniego zakresu uprawnień w celu sprawowania dowodzenia nad określonymi siłami.

Patrz → *delegowanie uprawnień*.

przekazanie uprawnień podległemu dowódcy (ang. *delegation of authority*)

Przydzielenie przez dowódcę wyraźnie określonej części swoich uprawnień podległemu dowódcy.

Patrz → *delegowanie uprawnień, przekazanie uprawnień*.

przełożony

Członek struktury hierarchicznej mający bezpośrednich lub pośrednich i pośrednich podwładnych, rolę przełożonego określa zestaw jego uprawnień i obowiązków.

Patrz → *dowódca, kierownik*.

przerwa operacyjna (ang. *operational pause*)

Przerwa oznaczająca chwilowe przerwanie działań po osiągnięciu głównych celów taktycznych lub operacyjnych, lecz przed osiągnięciem jednego z własnych punktów kulminacyjnych, jej celem jest zregenerowanie zdolności bojowej w przygotowaniu do zadania decydującego uderzenia. Może zostać także wymuszona działalnością sił strony przeciwnej.

przestrzeń powietrzna NATO (ang. *NATO airspace*)

Przestrzeń powietrzna nad dowolnym państwem członkowskim NATO i nad jego wodami terytorialnymi.

przewidywanie

Domniemanie, domysły biorące pod uwagę przyszłe wydarzenia oraz określające ich spodziewane skutki lub rozwój wypadków następujący w ich wyniku.

Patrz → *przywódca, przewodzenie*.

przewodzenie

Zespół procesów wykorzystywanych w celu sprawienia, by członkowie organizacji współpracowali ze sobą w jej interesie.

przydział

Patrz → *podporządkowanie*.

przygotowanie do działania (ang. *mounting*)

Wszelkie przygotowania do rozpoczęcia działań dokonywane w rejonach do tego wyznaczonych. Obejmują one zbiórkę w rejonie ześrodkowania, przygotowanie i obsługę sprzętu, przemieszczanie się do punktów załadunku i następnie załadunek na środki transportu morskiego lub powietrznego jeśli jest to wymagane.

przygotowanie działań

Jest to proces, mający na celu zapewnienie sprawnego, nieprzerwanego funkcjonowania danego systemu walki (obrony, natarcia) lub operacji. Proces ten trwa od otrzymania zadania do osiągnięcia gotowości do działania (rozpoczęcia działań). Obejmuje on przedsięwzięcia dotyczące planowania i organizowania działań oraz doprowadzenia wojsk do gotowości do wykonania zadania.

Patrz → *organizowanie działań*.

przywódca (ang. *leader*)

Osoba skupiająca innych wokół siebie dzięki tworzeniu pozytywnych więzi emocjonalnych i posiadanemu uznaniu, potrafiąca oddziaływać na zachowanie otoczenia i wyznaczająca cel wspólnego działania.

Patrz → *przywództwo*.

przywództwo (ang. *leadership*)

Zdolność, umiejętność lub cecha zjednywania sobie ludzi, wywierania wpływu, a także tworzenia wizji rozwoju i pobudzania ludzi do działania.

Patrz → *przywódca*.

publikacja rejestrowana (ang. *registered publication*)

Publikacja niejawną, oznaczona numerem rejestracyjnym oraz pełnym i skróconym tytułem, podlegająca okresowej kontroli.

Patrz → *element rejestrowany*.

pułap etatów międzynarodowych (ang. *international manpower ceiling*)

Całkowita liczba stanowisk o obsadzie międzynarodowej, wojskowych i cywilnych, zatwierdzonych dla każdej struktury międzynarodowej.

punkt decydujący (ang. *decisive point*)

Punkt, z którego można zagrozić środkowi ciężkości przeciwnika lub własnemu. Taki punkt może istnieć w czasie, przestrzeni lub w środowisku informacyjnym.

Patrz → *rozważenie wariantów działania*.

punkt decyzyjny (ang. *decision point*)

Punkt zidentyfikowany podczas rozważenia wariantów działania, istniejący w terenie, czasie lub przestrzeni, w którym w odniesieniu do sytuacji rzeczywistej dowódca musi podjąć decyzję co do dalszego prowadzenia działań.

Patrz → *rozważenie wariantów działania*.

punkt dowódczo – obserwacyjny

Stanowisko (punkt) dowodzenia doraźnie organizowane w jednostkach na szczeblu taktycznym w celu zapewnienia dowódcy możliwości bezpośredniego wglądu w teren i dowodzenia na kierunkach gdzie realizowane są skomplikowane zadania bojowe (odparcie kontrataku, wprowadzenie do walki drugiego rzutu, forsowanie przeszkody wodnej itp.).

Patrz → *stanowisko dowodzenia*.

punkt kontaktowy (ang. *contact point*)

1. W działaniach lądowych, łatwy do zidentyfikowania punkt w terenie, w którym dwie lub więcej jednostek powinno nawiązać kontakt.
2. W operacjach powietrznych, pozycja, w której dowódca zadania nawiązuje łączność radiową z punktem kontroli ruchu lotniczego.

punkt kontrolny (ang. *initial point*)

1. W działaniach powietrzno-desantowych punkt w pobliżu rejonu lądowania, w którym dokonuje się ostatecznej zmiany kursu celem nalotu na poszczególne strefy zrzutu lub lądowań.
2. Punkt kontroli przestrzeni powietrznej w pobliżu strefy lądowania, z którego kieruje się lotami poszczególnych śmigłowców do wyznaczonych lądowisk.

punkt koordynacyjny (ang. *coordinating point*)

Wyznaczony punkt, w którym, w przypadku podjęcia różnego typu działań bojowych, sąsiadujące jednostki muszą się kontaktować w celu kontroli i koordynacji działań.

punkt krytyczny

Punkt w czasie lub przestrzeni, w którym środki(ek) ciężkości własne lub przeciwnika mogą być zagrożone.

punkt kulminacyjny (ang. *Culmination Point*)

Punkt w czasie lub przestrzeni, w którym nastąpić mogą zdarzenia mogące wpłynąć na zmiany w dotychczasowym (planowanym, pożądanym) przebiegu działań, prowadzące do zaistnienia sytuacji decyzyjnych.

punkt lądowania (ang. *landing point*)

Punkt w ramach lądowiska, w którym może wylądować jeden śmigłowiec lub inny statek powietrzny pionowego startu i lądowania.

punkt odniesienia (ang. *reference point*)

1. Widoczny i łatwy do zlokalizowania punkt w terenie lub punkt przecięcia współrzędnych geograficznych wykorzystywany jako odniesienie.
2. Teza, pogląd, stwierdzenie, zdarzenie lub fakt, w odniesieniu do którego następuje identyfikacja lub porównanie.

punkt początkowy (ang. *start point*)

Ściśle zdefiniowany punkt na trasie marszu, w którym rozpoczyna się ich ruch pod kontrolą dowódcy marszu. W punkcie tym kolumna jest formowana poprzez kolejne dołączanie w wyznaczonym czasie każdego z elementów składowych kolumny. Obok zasadniczego punktu początkowego kolumny mogą występować dodatkowe punkty początkowe dla różnych jej elementów.

punkt wyjściowy (początkowy) (ang. *initial point*)

1. Dobrze zdefiniowany punkt, łatwy do wzrokowego i / lub elektronicznego odróżnienia, wykorzystywany jako punkt wyjściowy do nalotu na zamierzony cel.
2. Wybrany wcześniej punkt na powierzchni ziemi, wykorzystywany jako punkt odniesienia.
3. Pierwszy punkt, w którym na planszecie sytuacyjnym umieszcza się poruszający się cel.
4. W działaniach powietrzno-desantowych, punkt w pobliżu rejonu desantowania, w którym dokonuje się ostatecznej zmiany kursu w celu nalotu nad poszczególne strefy zrzutów lub lądowań.
5. Punkt kontroli przestrzeni powietrznej w pobliżu rejonu lądowania, z którego kieruje się lotami poszczególnych śmigłowców do wyznaczonych miejsc lądowania.

punkt zerowy (ang. *ground zero*)

Punkt na powierzchni ziemi będący centrum planowanego lub rzeczywistego wybuchu jądrowego lub rzutem pionowym centrum wybuchu położonego nad lub pod powierzchnią ziemi.

Patrz → *planowany punkt zerowy*.

R

ratyfikacja (ang. *ratification*)

W standaryzacji NATO deklaracja, w której kraj członkowski formalnie akceptuje, z zastrzeżeniami lub bez, treść porozumienia o standaryzacji.

Patrz → *implementacja, porozumienie standaryzacyjne, STANAG, zastrzeżenie.*

regionalne siły wzmocnienia (ang. *regional reinforcing force*)

Siły wzmocnienia w dyspozycji dowódcy strategicznego, który następnie przydziela je określonemu dowódcy regionalnemu.

regionalne wytyczne do planowania (ang. *Regional Planning Guides – RPG*)

Polecenie zawierające wytyczne planistyczne specyficzne dla konkretnego dowództwa regionalnego NATO, nie powtarzają informacji zawartych w innych dokumentach, lecz dostarczają informacji specyficznych dla obszaru odpowiedzialności danego dowódcy, ich układ zbliżony jest do układu planu operacyjnego

regulacja ruchu

Zespół przedsięwzięć organizacyjnych realizowanych w celu bezkolizyjnego ruchu pojazdów (obiektów) w obszarze lądowym (powietrznym, morskim). Na obszarze lądowym regulacja ruchu może mieć charakter bierny (znaki) i czynny (organy kierowania ruchem).

regulamin

Podstawowa forma organizowania działalności służbowej w wojsku i instytucjach cywilnych. Obejmuje zwykle zbiór postanowień i przepisów określających zasady funkcjonowania oraz tryb postępowania osób funkcyjnych i komórek organizacyjnych obowiązujących w długim okresie czasu.

rejon (obszar pas) działania (ang. *area of operations*)

Część obszaru (pasa) działań, przydzielona do ich prowadzenia i administracyjnego zarządzania.

Patrz → *obszar działania, rejon odpowiedzialności.*

rejon działań izolujących (ang. *interdiction operation area*)

Obszar (pas, rejon), w którym prowadzone są działania mające na celu zapobieganie lub utrudnienie działań przeciwnika.

rejon (obszar, pas) odpowiedzialności

Część obszaru (pasa) geograficznego przydzielonego każdemu dowództwu do realizacji zadań.

Patrz → *obszar działania, rejon działania.*

rejon odpowiedzialności rozpoznawczej

Obszar przydzielony dowódcy, w którym odpowiada on za zabezpieczenie działań rozpoznawczych, przy użyciu środków będących w jego dyspozycji.

rejon działań połączonych

Obszar (pas, rejon) określony przez dowódcę strategicznego lub regionalnego NATO, w którym wyznaczony dowódca sił połączonych planuje i realizuje określone zadania na szczeblu operacyjnym.

rejon oddziaływania (ang. *area of influence*)

Obszar geograficzny, na którym dowódca może w sposób bezpośredni wpływać na przebieg operacji, dokonując manewrów, lub używając systemów wsparcia ogniowego, będących zwykle pod jego dowództwem.

rejon zainteresowania (ang. *area of interest*)

Rejon stanowiący przedmiot zainteresowania dowódcy w zakresie celów planowanych lub prowadzonych operacji, obejmujący przydzielone rejonów wpływów lub (i) odpowiedzialności, obszary przylegające do nich oraz rejonów w głębi wód lub terytorium przeciwnika. Rejon ten obejmuje również obszary zajmowane przez te siły przeciwnika, które mogą stanowić zagrożenie dla wykonania zadania.

rejon zainteresowania operacyjnego (ang. *area of operational interest*)

W obronie powietrznej, obszar na którym realizowane jest automatyczne powiadamianie przyległych posterunków o kursach obiektów stanowiących przedmiot zainteresowania, prowadzone w oparciu o ustalone kryteria, takie jak określenie tożsamości obiektu oraz jego lokalizacja.

resume (fr.)

Krótkie streszczenie, podsumowanie wypowiedzi, dyskusji; ostateczny wniosek mowy, wykładu.

rozkaz (ang. *order*)

Polecenie określonego działania lub zaniechania działania wydane służbowo żołnierzowi w formie pisemnej, ustnej lub sygnału, przez przełożonego lub upoważnionego starszego. Rozkaz jest zasadniczą formą stawiania zadań w wojsku i stanowi o istocie dowodzenia.

rozkaz administracyjny / logistyczny (ang. *administrative /logistic order*)

Rozkaz dotyczący spraw związanych z całokształtem zabezpieczenia logistycznego, zaopatrzeniem, ewakuacją, ruchem w strefie tyłowej oraz spraw personalnych i administracyjnych.

rozkaz (zarządzenie) obowiązujący (ang. *standing order*)

Wydany rozkaz (zarządzenie) pozostający w mocy aż do czasu jego zmiany lub odwołania.

rozkaz operacyjny/bojowy (ang. *operation order*)

Rozkaz przeznaczony do stawiania zadań bojowych. Wytyczne dowódcy wydane podległym dowódcom, w celu skoordynowanego przeprowadzenia operacji lub działań. Ujmuje się w nim zamiar działania, zadania dla podwładnych, dane o działaniu przeciwnika i wojsk własnych, zadania wykonywane przez inne jednostki, zadania sąsiadów, a także inne elementy dotyczące zabezpieczenia i wsparcia działań. Na szczeblach taktycznych rozkaz operacyjny wydaje się zwykle na dobę walki.

Patrz → *plan działania*.

rozpiętość dowodzenia / kierowania**(ang. *span of command / management*)**

Cecha każdej struktury organizacyjnej, określająca liczbę komórek organizacyjnych (podwładnych) bezpośrednio podporządkowanych jednemu dowódcy (kierownikowi); wyróżnia trzy rodzaje rozpiętości dowodzenia (kierowania): **formalną** – określającą liczbę osób (komórek) formalnie bezpośrednio podporządkowanych dowódcy; **rzeczywistą** – określającą liczbę osób rzeczywiście bezpośrednio podporządkowanych dowódcy; **potencjalną** – określającą liczbę osób, jaką w danej sytuacji może efektywnie dowodzić dowódca.

Patrz → *dowódca, kierownik, zasięg dowodzenia / kierowania*.

rozpoznawczy (wywiadowczy) kod tematyczny NATO**(ang. *NATO intelligence subject code*)**

Numeryczna nomenklatura stosowana przy rejestrowaniu uporządkowanych tematycznie dokumentów wywiadowczych. Obok schematu tematycznego zawiera on system literowych lub liczbowych symboli dla oznaczenia obszarów geograficznych, które są używane w klasyfikacji tematycznej.

rozpoznawcze przygotowanie pola walki**(ang. *intelligence preparation of the battlefield*)**

Procedura pracy zespołu rozpoznania realizowana na wszystkich szczeblach dowodzenia polegająca na opracowaniu możliwych wariantów działania przeciwnika w aktualnych warunkach terenowych i atmosferycznych.

rozważenie wariantów działania

Czynność realizowana w trakcie oceny sytuacji polegająca na konfrontacji (przeprowadzeniu symulacji) poszczególnych wariantów działania wojsk własnych z prawdopodobnymi scenariuszami (wariantami) działania przeciwnika; ma ono na celu ziden-

tyfikowanie wad i zalet poszczególnych wariantów działania wojsk własnych, potrzeby ich modyfikacji oraz ustalenie punktów krytycznych, decydujących i decyzyjnych.
Patrz → *punkt krytyczny, punkt decydujący, punkt decyzyjny.*

ryzyko (ang. *risk*)

Prawdopodobieństwo zajścia, zdarzenia ocenianego negatywnie; przedsięwzięcie, którego wynik jest nieznan, niepewny, problematyczny, czasami niebezpieczny; przeciwieństwem ryzyka jest szansa.

S

schemat organizacyjny (ang. *organization chart*)

Graficzny model (odwzorowanie), ukazujący poszczególne elementy organizacji (stanowiska, komórki, jednostki organizacyjne), ich podstawowe funkcje oraz więzi hierarchiczne.

Patrz → *więzi organizacyjne*.

schemat rozmieszczenia (ang. *location diagram*)

Na planie lub mapie, diagram umieszczony na marginesie, podany w celu wskazania położenia arkusza względem sąsiednich państw lub przyległych arkuszy tej samej serii lub przyległych serii map.

sekcja (ang. *cell*)

Część wydziału dowództwa lub samodzielna komórka w dowództwach szczebla taktycznego, która wykonuje pracę o określonym charakterze będącą częścią większego obszaru działalności.

Patrz → *zarząd, oddział, wydział*.

sekcja łącznikowa wojsk lądowych (ang. *ground liaison section*)

Jednostka lądowa odpowiedzialna za działania łącznikowe sił lądowych i powietrznych, pod dowództwem wojsk lądowych.

sektor (ang. *sector*)

Ograniczony obszar, w którym działa jednostka i za który jest ona odpowiedzialna.

sformalizowane dokumenty dowodzenia

Szablony dokumentów dowodzenia o ustalonej formie, częściowo wypełnione, przeznaczone do szybkiego opracowania i przekazywania informacji w relacjach dowodzenia.

Patrz → *szablon*.

sformatowany tekst depeszy (ang. *formatted message text*)

Tekst depeszy składający się z kilku arkuszy, ułożonych w określony sposób, każdy arkusz charakteryzuje się identyfikatorem i zawiera informacje określonego rodzaju, zakodowane i ułożone w nakazanej kolejności zgodnie z regułami formatowania tekstu wiadomości obowiązujących w NATO. Reguły te wprowadzone są zarówno dla odręcznego jak i automatycznego opracowywania tekstu.

Patrz → *nie sformatowany tekst depeszy*.

sieć dowodzenia (ang. *command net*)

Sieć łączności, która łączy dany szczebel dowodzenia z niektórymi lub wszystkimi podległymi mu jednostkami w celu zapewnienia dowodzenia.

siły białych (ang. *white forces*)

W ćwiczeniach NATO, siły występujące jako rozjemcy.

siły niebieskich (ang. *blue forces*)

Siły występujące w charakterze sił własnych w czasie ćwiczeń NATO.

siły przeznaczone do NATO (ang. *NATO earmarked forces*)

Siły, które państwa członkowskie zgadzają się przekazać pod dowódzenie operacyjne lub kontrolę operacyjną dowódców NATO w nieokreślonym bliżej czasie w przyszłości.

siły purpurowych (ang. *purple forces*)

W ćwiczeniach NATO, siły opozycyjne zarówno względem sił własnych (siły niebieskich) jak i przeciwnika. Termin ten jest najczęściej stosowany do okrętów podwodnych i statków powietrznych.

siły wielonarodowe

Siły zbrojne składające się z wojsk dwóch lub więcej państw.

siły wydzielane do NATO (ang. *NATO assigned forces*)

Istniejące siły, które kraje zgadzają się przekazać pod dowództwo NATO w zakresie dowodzenia operacyjnego lub kontroli operacyjnej po ogłoszeniu określonego etapu, stanu lub stopnia w systemie ostrzegania NATO lub według postanowień zawartych w specjalnych porozumieniach.

siły wzmocnienia (ang. *augmentation force*)

Wszelkie siły wyznaczone przez dany kraj do wzmocnienia jego narodowych komponentów w ramach sił wielonarodowych.

siły zbrojne pod dowództwem NATO (ang. *NATO command forces*)

Siły zbrojne, które państwa członkowskie wydelegowały pod dowództwo operacyjne lub kontrolę operacyjną dowódców NATO.

**siły zbrojne przeznaczone do dyspozycji NATO w przyszłości
(ang. *NATO earmarked forces*)**

Siły zbrojne, które państwa członkowskie zgadzają się przekazać pod dowództwo operacyjne lub kontrolę operacyjną dowódców NATO w nieokreślonym bliżej czasie w przyszłości.

skala (ang. scale)

Stosunek odległości na mapie, wykresie lub zdjęciu do odpowiadającej jej odległości na powierzchni ziemi.

skrytość dowodzenia

Zasada dowodzenia nakazująca zachowanie w tajemnicy przed przeciwnikiem treści i formy przedsięwzięć z zakresu dowodzenia, przede wszystkim własnych zamiarów. Skrytość dowodzenia osiąga się między innymi poprzez ograniczenie dostępu do szczególnie ważnych informacji, przestrzeganie przepisów o ochronie tajemnicy oraz zasad maskowania.

skuteczność dowodzenia / kierowania (ang. effectiveness)

Jedna z postaci sprawności działania ocenianego pod względem zgodności wyniku działania z zakładanym celem, warunkuje efektywność.

Patrz → *efektywność dowodzenia*.

służba porządkowo – ochronna

Działalność organizowana w celu zapewnienia ochrony i obrony stanowisk dowodzenia oraz innych ważnych elementów ugrupowania; terminowego, bezkolizyjnego i skrytego przemieszczenia, ześrodkowania, rozwijania i rozmieszczenia wojsk oraz zapewnienia ochrony ważnym obiektom infrastruktury znajdujących się w strefie działań bojowych. Pełnią ją jednostki regulacji ruchu, żandarmerii wojskowej lub w razie potrzeby inne pododdziały. Organizują one posterunki kontroli i regulacji ruchu, posterunki (patrole) porządkowo - ochronne lub inne elementy. Elementy wojsk inżynierskich pełnią służbę porządkowo - ochronną na przeprawach, przejściach w zaporach inżynierskich i trudnych odcinkach dróg.

służba regulacji ruchu (ang. traffic control police)

Jakakolwiek struktura osobowa, która otrzymała od dowódcy wojskowego lub (i) władzy cywilnej zadanie kierowania przemieszczaniem się ruchu oraz uniemożliwienia lub (i) meldowania o przekroczeniach przepisów ruchu drogowego.

sojusznicza operacja połączona (ang. Allied joint operation)

Działania prowadzone przez siły dwóch lub więcej krajów NATO, w których zaangażowane są elementy więcej niż jednego rodzaju sił zbrojnych.

spójność organizacji/systemu

Siła wzajemnych więzi pomiędzy poszczególnymi elementami organizacji/systemu.

sprawa jawna (ang. unclassified matter)

Sprawa urzędowa, która nie wymaga klauzuli tajności, ale której wyjawienie może podlegać kontroli z innych powodów.

sprawdzenie tożsamości (ang. *authentication*)

Środki bezpieczeństwa przedsięwzięte w celu zabezpieczenia systemu łączności przed fałszywym przekazem (sprawdzenie tożsamości).

sprawdzenie tożsamości obserwatora (ang. *observer identification*)

Przy wsparciu ogniem artylerii lądowej i morskiej pierwszy element wezwania do prowadzenia ognia przekazywany w celu nawiązania łączności i sprawdzenia tożsamości obserwatora.

sprawność (ang. *efficiency*)

Umiejętność minimalizowania zużycia zasobów przy osiąganiu celów organizacji, robienie rzeczy we właściwy sposób.

Patrz → *efektywność*.

sprawność dowodzenia

Cecha, wymaganie dotyczące systemu dowodzenia, które określa możliwości szybkiego podejmowania decyzji i doprowadzania jej do wykonawców. Warunkiem sprawności dowodzenia jest przede wszystkim dobrze zorganizowana łączność umożliwiająca płynny obieg informacji.

sprecyzowane zadanie własne (ang. *restated mission*)

Uściślone w trakcie analizy, zadanie otrzymane od przełożonego wraz z zasadniczymi zadaniami cząstkowymi w nim zawartymi, zidentyfikowanymi podczas prowadzonej analizy oraz cel dla osiągnięcia, którego ma być zrealizowane.

Patrz → *analiza zadania*.

sprzężenie

Oddziaływanie jednego systemu lub zjawiska na drugie.

sprzężenie zwrotne (ang. *feedback*)

Wzajemne oddziaływanie dwóch systemów lub zjawisk, z których jedno powoduje drugie, jedno z nich jest przyczyną, drugie skutkiem; oddziaływanie powrotne skutku określonego zjawiska na jego przyczynę; dodatnie, gdy skutek podtrzymuje przyczynę, ujemne, gdy jej przeciwdziała.

stacjonarne stanowisko dowodzenia

Typ stanowiska dowodzenia rozmieszczanego w wybranych i przygotowanych wcześniej obiektach, a stacjonarna infrastruktura teleinformatyczna zaspokaja potrzeby dowodzenia w zakresie łączności i informatyki.

Patrz → *mobilne stanowisko dowodzenia, mobilno-stacjonarne stanowisko dowodzenia, stacjonarno-mobilne stanowisko dowodzenia*.

stacjonarno – mobilne stanowisko dowodzenia

Typ stanowiska dowodzenia rozwijanego w wybranych i przygotowanych wcześniej obiektach, a autonomiczne mobilne środki dowodzenia uzupełniają tylko stacjonarną infrastrukturę teleinformatyczną na potrzeby dowodzenia w zakresie łączności i informatyki.

Patrz → *mobilne stanowisko dowodzenia, mobilno-stacjonarne stanowisko dowodzenia, stacjonarne stanowisko dowodzenia.*

STANAG

Skrót używany w NATO, pochodzący od angielskiego terminu porozumienie standaryzacyjne – *standardization agreement*.

Patrz → *porozumienie standaryzacyjne.*

standard (ang. *standard*)

Dokładna wartość, fizycznie istniejąca rzecz, lub abstrakcyjne pojęcie, ustalone i zdefiniowane przez władze, obowiązujące obyczaje lub wspólne uzgodnienia, służące jako wzorzec, model lub zasada przy pomiarach ilościowych i jakościowych oraz do ustalania zasad i procedur lub do oceny wyników. Ustalona ilość lub jakość.

Patrz → *norma, wzorzec.*

standardowe formularze do przesyłania danych NATO

(ang. *standard NATO data message*)

Formularze i kody informacji NATO zapisane w Porozumieniu o Standaryzacji i używane do wymiany informacji pomiędzy jednostkami lub ośrodkami krajowymi lub międzynarodowymi.

standardowe procedury działania

Procedury postępowania określające, jakie kroki należy podjąć w konkretnych sytuacjach.

Patrz → *obowiązujące procedury działania.*

standaryzacja (ang. *standardization*)

Opracowywanie i wdrażanie koncepcji, doktryn, procedur i rozwiązań w celu osiągnięcia i utrzymania pożądanego poziomu kompatybilności, interoperacyjności, zamienności lub powszechności w obszarze operacyjnym, procedur, materiałowo-technicznym i administracyjnym.

stan końcowy (ang. *end state*)

Opis sytuacji politycznej lub (i) militarnej wskazujący, że zadanie zostało wykonane, stanowi wskaźnik osiągnięcia celu jednak bez ograniczania swobody działania dowódcy w zakresie wyboru sposobu wykonania zadania.

Patrz → *kryteria powodzenia.*

stanowisko dowodzenia (ang. *command post*)

Powiązane organizacyjnie i funkcjonalnie elementy koncepcyjne (organa dowodzenia) i zabezpieczające (oddziały, pododdziały dowodzenia) rozmieszczone w określonych miejscach (obiektach) w celu zapewnienia sprawnego dowodzenia wojskami.

Patrz → *organy dowodzenia, zapasowe stanowisko dowodzenia, tyłowe stanowisko dowodzenia, wysunięte stanowisko dowodzenia, taktyczne stanowisko dowodzenia, zapasowy rejon stanowiska dowodzenia, stanowisko dowódczo-obszewacyjne, powietrzny punkt dowodzenia.*

stanowisko dowódczo - obserwacyjne

Miejsce (na lądzie, na morzu, w powietrzu), gdzie rozmieszcza się organy i środki przeznaczone do sprawowania dowodzenia na najniższych szczeblach oraz do dowodzenia przez dowódców wyższych szczebli w dynamicznych okresach działań.

stanowisko obsadzone przez dowolne państwo członkowskie

(ang. *non-quota post*)

Stanowisko międzynarodowe, dostępne dla wszystkich państw członkowskich i obsadzone przez jedno z nich na zasadzie wyboru według określonego procesu.

stanowisko o nieokreślonej obsadzie narodowej

(ang. *nationality undetermined post*)

Międzynarodowe stanowisko wojskowe, które nie zostało zaakceptowane przez żadne państwo.

stanowisko pracy

Bezpośrednie, konkretne miejsce pracy, związane z określoną czynnością zawodową lub systemem tych czynności.

Patrz → *opis stanowiska pracy.*

stanowisko przydzielone w ramach limitu (ang. *quota post*)

Międzynarodowe stanowisko, które dane państwo zaakceptowało do obsadzenia w nieokreślonym czasie.

stanowisko rotacyjne (ang. *rotational post*)

Stanowisko obsadzone na zasadzie rotacji. W ramach NATO może być ograniczone do określonych państw.

stan zaangażowania jednostki (ang. *unit commitment status*)

Stopień zaangażowania jednostki wyznaczonej i zakwalifikowanej jako siły przydzielone do NATO.

stawianie zadań (rozkazodawstwo) (ang. *tasking*)

1. Proces związany z podstawowym uprawnieniem dowódcy w zakresie dowodzenia (zarządzania), sposobem formułowania rozkazów (zarządzeń, poleceń) oraz metodą

przekazywania ich podwładnym do bezwzględnego wykonania. Opracowanie i przekazanie zadań podwładnym zawiera się w jednej z funkcji dowodzenia - organizowaniu.

2. W ujęciu czynnościowym faza dowodzenia, polegająca na doprowadzeniu efektów planowania do podwładnych.

Patrz → *faza dowodzenia*.

sterowanie

Jest to celowe oddziaływanie jednego systemu (układu) na inny w celu otrzymania takich zmian przebiegu procesów zachodzących w sterowanym przedmiocie lub stanu sterowanego systemu w danej chwili, które uważa się za pożądane; sterowanie odbywa się w relacjach: człowiek → maszyna i maszyna → maszyna.

Patrz → *kierowanie*.

stosunek sił (ang. *force ratio*)

Jakościowy i ilościowy stosunek sił własnych do sił przeciwnika w określonym czasie i miejscu.

strategia

Ustalenie długofalowych celów i sposobów ich realizacji.

strategia organizacji

Przyjęta przez jej kierownictwo spójna koncepcja działania będąca konsekwencją misji, jej wdrożenie ma zapewnić osiągnięcie fundamentalnych celów długookresowych w ramach wybranej domeny działania, względnie trwałe i spójny wzorzec zachowania się organizacji w otoczeniu.

Patrz → *strategia*.

strategiczny szczebel działań wojennych (ang. *strategic level of war*)

Szczebel działań wojennych, na którym państwo lub grupa państw wyznacza cele w zakresie bezpieczeństwa narodowego lub wielonarodowego, oraz wykorzystuje krajo-we, w tym wojskowe, zasoby w celu ich osiągnięcia.

strefa czasowa

Obszar zawarty pomiędzy południkami co 15° długości geograficznej, w którym obowiązuje czas równy czasowi słonecznemu środkowego południka strefy, na ogół granice strefy uwzględniają kształt granic państw.

Patrz → *czas strefowy*.

strefa działań (ang. *zone of action*)

Taktyczny rejon wydzielony z większego obszaru, będący rejonem odpowiedzialności wyznaczonej jednostki taktycznej; termin stosowany zazwyczaj w działaniach ofensywnych.

Patrz → *obszar działania, rejon działania, rejon odpowiedzialności*.

strefa powietrzno-nawodna (ang. *air surface zone*)

Ograniczony obszar ustanowiony w celu zapobiegania prowadzeniu ognia przez siły własne do własnych statków powietrznych i okrętów nawodnych.

struktura dowodzenia (ang. *chain of command*)

Struktura podległości dowódców od najwyższego do najniższego, przez którą realizowane jest dowodzenie.

Patrz → *struktura działania*.

struktura działania (ang. *order of battle*)

Nazwa, etat, struktura dowodzenia oraz przydział stanów osobowych i wyposażenia dowolnych sił.

Patrz → *struktura dowodzenia*.

struktura funkcjonalna

To struktura, w której dominującą jest więź funkcjonalna nad hierarchiczną, przy czym powiązania hierarchiczne i funkcjonalne zwykle się nie pokrywają. Charakterystycznymi elementami tego typu struktury są stanowiska (komórki) wyspecjalizowanych doradców (oficerów rodzajów wojsk i służb) mających prawo wydawania poleceń. Struktura ta pozwala na wprowadzenie podziału pracy i korzystanie z umiejętności specjalistów, stwarza jednak trudności w rozgraniczeniu kompetencji i odpowiedzialności.

Patrz → *struktura liniowa, struktura płaska, struktura organizacyjna, struktura sztabowo-liniowa, struktura hierarchiczna, struktura dowodzenia, struktura płaska*.

struktura hierarchiczna

Cecha organizacji polegająca na podporządkowaniu komórek organizacyjnych (dowództw) na niższym poziomie dowódcy (szefowi, kierownikowi) lub na kolejnych niższych poziomach osobach sprawujących funkcje dowódcze (kierownicze); dowództwa na jednym poziomie nazywamy szczeblem dowodzenia.

Patrz → *szczebel dowodzenia, struktura liniowa, struktura płaska, struktura funkcjonalna, struktura sztabowo-liniowa, struktura organizacyjna, struktura dowodzenia, struktura płaska*.

struktura liniowa

Struktura o hierarchicznym powiązaniu wszystkich komórek organizacyjnych. Do zalet tej struktury należy jednolitość kierownictwa, możliwość szybkiego podejmowania decyzji oraz łatwość ustalenia zakresu odpowiedzialności i kompetencji. Do wad zalicza się małą elastyczność struktury, znaczną centralizację oraz konieczność opanowania przez dowódcę wszechstronnej wiedzy o funkcjonowaniu danej struktury (jednostki danego szczebla dowodzenia).

Patrz → *struktura organizacyjna, struktura płaska, struktura funkcjonalna, struktura sztabowo-liniowa, struktura hierarchiczna, struktura dowodzenia, struktura płaska*.

struktura organizacyjna (ang. *organizational structure*)

Układ komórek organizacyjnych, pionów organizacyjnych i ewentualnie większych elementów wraz z ustalonymi pomiędzy nimi różnego rodzaju relacjami. Jako kryteria wyboru elementów struktury organizacyjnej przyjmuje się: rodzaj realizowanych zadań; rozmieszczenie terytorialne; stosowane metody pracy lub uprawnienia do podejmowania decyzji.

Patrz → *struktura liniowa, struktura płaska, struktura funkcjonalna, struktura sztabowo-liniowa, struktura hierarchiczna, struktura dowodzenia, struktura płaska, więzi organizacyjne, zasięg dowodzenia / kierowania.*

struktura płaska (ang. *flat hierarchy*)

Struktura charakteryzująca się ograniczoną liczbą szczebli hierarchicznych i dużą rozpiętością dowodzenia.

Patrz → *struktura liniowa, struktura organizacyjna, struktura funkcjonalna, struktura sztabowo-liniowa, struktura hierarchiczna, struktura dowodzenia.*

struktura smukła (ang. *tall hierarchy*)

Struktura charakteryzująca się dużą liczbą szczebli hierarchicznych oraz małą rozpiętością dowodzenia. Stwarza ona możliwość operatywnego dowodzenia podwładnymi. Do wad tej struktury należy oddalenie dowódców wyższych szczebli od bezpośrednich wykonawców zadań, wydłużenie dróg przepływu informacji i biurokracja.

Patrz → *struktura liniowa, struktura płaska, struktura funkcjonalna, struktura sztabowo-liniowa, struktura hierarchiczna, struktura dowodzenia, struktura organizacyjna.*

struktura stanowiska dowodzenia

Wyodrębnione pod względem funkcjonalnym części (elementy) stanowiska dowodzenia wraz z relacjami zachodzącymi pomiędzy tymi elementami. Do głównych części (elementów) stanowisk dowodzenia zaliczono: część (obsadę) operacyjną, węzeł łączności i grupę zabezpieczenia.

Patrz → *stanowisko dowodzenia, część operacyjna stanowiska dowodzenia.*

struktura sztabowo – liniowa

Układ komórek organizacyjnych stanowiący kompromisowe rozwiązanie pomiędzy strukturą liniową a funkcjonalną. Występują w niej, bowiem stanowiska doradców (sztaby, szefostwa), przy zachowaniu jedności wydawania rozkazów oraz bezpośredniej zależności hierarchicznej. Do zalet tej struktury zaliczono możliwość specjalizacji komórek, korzystania przez dowódców z opinii wąsko wyspecjalizowanych ekspertów; ujemną jej cechą jest natomiast możliwość sporów kompetencyjnych między sztabami a szefami komórek.

Patrz → *struktura organizacyjna, struktura płaska, struktura sztabowa, struktura liniowa, struktura smukła.*

styl dowodzenia / kierowania

Względnie trwałe i powtarzalny sposób oddziaływania dowódcy / kierownika (przełożonego) na zachowanie się podwładnych, zbiór form i technik dowodzenia / kierowa-

nia, stanowiących przede wszystkim odbicie stopnia oddziaływania dowódcy na podwładnych oraz zakresu ich samodzielności i inicjatywy.

Patrz → *dowodzenie przez określenie celu działania, autokratyczny styl dowodzenia / kierowania, demokratyczny styl dowodzenia / kierowania.*

sub- (ang.)

W złożeniach: pod-; podporządkowany, zależny, wtórny, niższy, następujący po; pochodzący od.

sygnały dowodzenia

Sygnały stosowane w systemach dowodzenia do przekazywania komend, krótkich rozkazów nakazujących natychmiastowe podjęcie lub zaniechanie określonych działań.

symbol wojskowy (ang. *military symbol*)

Znak graficzny używany, zwykle na mapie, ekranie lub na diagramie, przedstawiający jednostki wojskowe, instalacje, działania lub inne dane będące przedmiotem zainteresowania wojskowego.

symulacja

Metoda badania złożonych układów fizycznych oraz systemów działania, co do ich właściwości oraz zachowań w przyszłych, dynamicznych sytuacjach.

synergia (ang. *synergy*)

Zjawisko polegające na tym, że współdziałające elementy dają wypadkowy wynik pod jakimś względem większy niż prosta suma skutków wywołanych przez każdy z elementów z osobna.

system

Wyodrębniony z otoczenia zbiór elementów materialnych lub abstrakcyjnych, wzajemnie powiązanych, które można rozpatrywać jako całość, charakteryzującą się cechami jakich nie posiada żaden z jego elementów.

system dowodzenia

1. Uporządkowana, zgodnie z zasadami dowodzenia, całość złożona z organów dowodzenia i środków dowodzenia sprzężonych ze sobą informacyjnie i zapewniająca podejmowanie stosownych decyzji na wszystkich szczeblach organizacyjnych sił zbrojnych oraz ich sprawną, terminową i bezwzględną realizację. Obejmuje trzy komponenty: organizację dowodzenia, proces oraz środki dowodzenia.

2. Wg. poglądów NATO (ang. *command, control and information system*) zintegrowany system zapewniający organom dowodzenia na wszystkich poziomach aktualne i właściwe dane w celu planowania, dowodzenia i kontrolowania działań, obejmujący: doktrynę, procedury, struktury organizacyjne, stany osobowe, sprzęt i łączność, który zapewnia dowódcom wszystkich szczebli terminowe i wystarczające dane do planowania działań, dowodzenia nimi, ich koordynacji i nadzorowania.

system konsultacji, dowodzenia NATO

(ang. *NATO consultation, command and control system*)

Systemy łączności i informatyczne, systemy i urządzenia detekcji umożliwiające władzom i dowództwom NATO prowadzenie konsultacji i dowodzenie.

system kontroli (ang. *control system*)

Wieloetapowa procedura stosowana w różnych rodzajach działań kontrolnych.

Patrz → *kontrola*.

system łączności

(ang. *communications and information system*)

Zespół sprzętu, metod i procedur oraz, w razie potrzeby, personelu zorganizowany tak by spełniać funkcje związane z przekazywaniem i przetwarzaniem informacji.

sytuacja decyzyjna

Układ zewnętrznych zmian warunków środowiska danej organizacji, które wywołują potrzebę podjęcia decyzji lub chęć jej podjęcia oraz towarzyszą procesowi jej podejmowania.

Patrz → *problem, formułowanie problemu decyzyjnego, problem decyzyjny, decyzja*.

szablon (ang. *form overlay*)

Wzorzec dokumentu takiego jak np. formularz meldunku, siatka lub mapa wykorzystywana jako podkład.

szczebel dowodzenia

Każdy poziom w strukturze hierarchicznej sił zbrojnych, na którym dowódcy posiadają takie same lub równorzędne uprawnienia, z wyjątkiem najniższego poziomu gdzie wykonawcy nie pełnią funkcji dowódczych (kierowniczych).

Patrz → *struktura hierarchiczna*.

szczegółowe wytyczne do planowania

(ang. *Specific Planning Guides – SPG*)

Polecenia mogące być określone przez dowódców podregionalnych sił połączonych lub dowódców komponentów sił zbrojnych, aby zapewnić wytyczne do planowania specyficzne dla tych dowódców, od poziomu dowództwa regionalnego pozostają sprawą wewnętrzną dowództwa.

szef (fr. *Chef*)

Zwierzchnik, przełożony, naczelnik, kierownik, osoba funkcyjna, kierująca jednostką (komórką) organizacyjną o charakterze sztabowym (administracyjnym) lub określona dziedziną działalności specjalistycznej.

szef saperów (dowódca inżynierski)

Oficer wojsk inżynierskich, który doradza odpowiedniemu dowódcy przedsięwzięcia z zakresu zabezpieczenia inżynierskiego, proponuje działania inżynierskie, dowodzi

tymi działaniami zgodnie z wytycznymi oraz nadzoruje działania inżynierskie wykonywane przez jednostki, którymi bezpośrednio nie dowodzi. W niektórych armiach odpowiedzialność ta jest podzielona pomiędzy dwie osoby.

Patrz → *dowódca inżynierski*.

szef sztabu

Oficer kierujący całokształtem pracy sztabu oraz koordynujący działalność wszystkich ogniw (komórek) dowództwa. Ma prawo wydawania zarządzeń dotyczących pracy dowództwa, a w wielu armiach także wydawania w imieniu dowódcy zarządzeń we wszystkich sprawach, przedstawiania dowódcy propozycji rozwiązań zadań bojowych otrzymywanych ze szczebla wyższego.

Patrz → *sztab*.

szefostwo

Ogniwo organów dowodzenia reprezentujące poszczególne rodzaje wojsk lub służb, sprawuje określone funkcje zarządzania i nadzoru w zakresie specjalistycznej działalności jednostek rodzaju wojsk (służb) niezależnie od ich podległości organizacyjnej.

szkic planu (ang. *outline plan*)

Wstępny plan, który podkreśla najważniejsze cechy lub zasady kolejnych działań przed rozpoczęciem dokładnego planowania.

sztab

1. Część dowództwa występująca w pododdziałach, oddziałach, związkach taktycznych i operacyjnych wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Na jego czele stoi szef sztabu podlegający bezpośrednio dowódcy. Sztab planuje i organizuje przygotowanie oraz prowadzenie działań, rozpoznaje, zbiera dane o położeniu i możliwościach bojowych wojsk własnych, dane o terenie, warunkach atmosferycznych, skażeniach i zakażeniach, wykonuje niezbędne dla dowódcy obliczenia i kalkulacje dotyczące użycia posiadanych sił i środków rażenia, sporządza rozkazy bojowe i zarządzenia, nawiązuje współdziałanie oraz realizuje zabezpieczenie bojowe działań wojsk, przygotowuje meldunki dla dowódcy, informuje dowódców i sztaby podległe oraz współdziałające, organizuje łączność i system dowodzenia, kontroluje wykonanie przez podległe wojska zadań bojowych. W skład sztabu wchodzi komórki grupy głównej, grupy specjalistycznej oraz organa łącznikowe.

2. Potocznie sztab – to budynek (miejsce) gdzie pracuje dowództwo.

Patrz → *szef sztabu, dowództwo, grupa główna, grupa specjalistyczna, organ łącznikowy*.

Ś

środek ciężkości (ang. *Centre of Gravity – COG*)

Występujące na poziomie strategicznym, operacyjnym oraz taktycznym centra (ośrodki) siły i ruchu, od których wszystko jest uzależnione lub jako punkty, przeciwko którym powinny być skierowane wszystkie wysiłki, stanowi tą charakterystyczną zdolność czy szczególne miejsce, z którego siły militarne, państwo czy sojusz czerpie swą swobodę działania, fizyczną siłę lub wolę walki. Środek ciężkości sił przeciwnika jest aspektem jego szeroko rozumianej zdolności działania, który jeśli zostanie zaatakowany i zniszczony, wyeliminowany lub zneutralizowany doprowadzi do nieuchronnej klęski lub spowoduje chęć strony przeciwnej do zawarcia pokoju na drodze negocjacji. Odwrotnie - zniszczenie, eliminacja lub neutralizacja jakiegoś własnego środka ciężkości prowadzi do własnej nieuniknionej klęski. *Środek ciężkości może obejmować:* zgrupowanie sił przeciwnika lub ich strukturę dowodzenia, opinię publiczną, narodową wolę walki oraz strukturę sojuszu czy koalicji. Sedno planowania działań leży w zdolności do skoncentrowanego połączonego oddziaływania przeciwko *środkowi ciężkości* sił przeciwnika, przy równoczesnej ochronie własnych środków ciężkości.

środki automatyzacji dowodzenia

Zespół środków informatyki i oprogramowania przeznaczony do zbierania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz przesyłania ich wykonawcom.

środki bezpieczeństwa (ang. *security*)

Przedsięwzięcia niezbędne do zapewnienia ochrony przed szpiegostwem, rozpoznaniem, sabotażem, dywersją i terroryzmem, jak również przed utratą lub ujawnieniem tajemnicy.

Patrz → *bezpieczeństwo*.

środki dowodzenia

Zasoby techniczne i materialne wydzielone do działania (wykorzystania) w systemie dowodzenia, zalicza się do nich m. in. środki łączności, środki automatyzacji dowodzenia, środki transportu, środki techniczno - organizacyjne itp.

środki wzmocnienia

Środki wymagane jako uzupełnienie środków istniejących w określonym miejscu, w celu zapewnienia zdefiniowanych minimalnych wymogów wsparcia sił wzmocnienia.

środowisko elektromagnetyczne (ang. *electromagnetic environment*)

Ogół zjawisk elektromagnetycznych istniejących w danym miejscu.

świadcstwo bezpieczeństwa (ang. *security certification*)

Zaświadczenie wydane przez właściwe władze krajowe, potwierdzające że dana osoba została sprawdzona i jest uprawniona do dostępu do spraw niejawnych w zakresie określonym w świadectwie.

Patrz → *poświadczenie bezpieczeństwa*.

T

tabela porównania sił

Pomocniczy dokument dowodzenia służący globalnemu porównaniu potencjału wojsk własnych i przeciwnika; ujmuje się w nim jednostki o dwa szczeble niżej niż wykonujące tabelę.

tabela sygnałowa

Dokument dowodzenia, zwykle w formie tabeli, zawierający zestawienie sygnałów i ich znaczenie, np. tabele sygnałów dowodzenia, powiadamiania, rozpoznania, współdziałania.

taktyczne stanowisko dowodzenia (ang. *tactical command post*)

Stanowisko dowodzenia organizowane jako stale funkcjonujące w jednostkach sił lądowych USA, rozmieszczane możliwie blisko linii styczności wojsk, zazwyczaj w obszarze odpowiedzialności podwładnego w celu realizacji działań bezpośrednich. Do zadań obsady tego stanowiska należy między innymi: ciągły nadzór nad prowadzonymi działaniami bojowymi; nadzór i koordynacja: manewru i wsparcia ogniowego, wsparcia powietrznego i obrony przeciwlotniczej; przekazywanie potrzeb wsparcia logistycznego do głównego stanowiska dowodzenia. Pracą tego stanowiska kieruje zazwyczaj zastępca dowódcy.

taktyczny poziom działań wojennych (ang. *tactical level of war*)

Szczebel działań bojowych, na którym planuje się i prowadzi walki i boje w celu osiągnięcia celów operacyjnych.

technika etapów

Sposób prowadzenia symulacji zakładający rozpatrywanie poszczególnych problemów w odniesieniu do zakładanych etapów walki (operacji); np. walka w obszarze sił przesłaniania, walka o utrzymanie pierwszej pozycji, itp.

Patrz → *techniki symulacji, technika kierunków, technika obiektów.*

technika kierunków

Sposób prowadzenia symulacji zakładający rozpatrywanie poszczególnych problemów w odniesieniu do przewidywanych kierunków (pasów) działania wojsk własnych lub przeciwnika; w tym przypadku symulacja może dotyczyć całej głębokości zadania lub tylko jej części.

Patrz → *techniki symulacji, technika etapów, technika obiektów.*

technika obiektów

Sposób prowadzenia symulacji zakładający rozpatrywanie poszczególnych problemów jedynie w odniesieniu do wybranych obiektów (np. terenowych, elementów ugrupowania, zadań cząstkowych) znajdujących się w obszarze odpowiedzialności danej jednostki.

Patrz → *techniki symulacji, technika kierunków, technika etapów.*

techniki dowodzenia

Repertuar bodźców stosowanych przez przełożonego wobec podwładnych oraz sposobów ich stosowania, ukierunkowanych na skłonieniu podwładnych do wykonania przypisanych im zadań.

techniki symulacji

Określona i przyjęta procedura przeprowadzenia konfrontacji przewidywanych sposobów (wariantów) działania wojsk własnych i przeciwnika; jako zasadnicze przyjmuje się techniki etapów, kierunków lub obiektów.

Patrz → *technika etapów, technika kierunków, technika obiektów.*

telekonferencja (ang. teleconference)

Konferencja pomiędzy ludźmi oddalonymi od siebie ale połączonymi systemem telekomunikacyjnym.

teoria (ang. theory)

Wewnętrznie zgodny zbiór założeń, służący wyjaśnieniu związków pomiędzy dwoma lub więcej poddającymi się obserwacji faktami i do stworzenia wiarygodnej podstawy przewidywania przyszłych zdarzeń.

teoria dowodzenia

Jest wewnętrznie uporządkowaną wiedzą zawierającą zasady, prawidłowości, hipotezy oraz klasyfikacje związane z obszarem dowodzeniem.

Patrz → *teoria.*

teoria gier (ang. game theory)

Teoria zajmująca się wyborami dokonywanymi przez ludzi w warunkach wzajemnej zależności.

Patrz → *teoria.*

teoria potrzeb (ang. need theory)

Teoria motywacji, zajmująca się tym, co jest ludziom potrzebne do zadawalającego życia, zwłaszcza w pracy.

Patrz → *teoria.*

teoria X (ang. *X theory*)

Pogląd na motywację, oparty na założeniu, że praca jest nieprzyjemna dla pracowników, dlatego też należy ich motywować siłą, pieniędzmi lub pochwałami.

Patrz → *teoria, teoria Y.*

teoria Y (ang. *Y theory*)

Założenie, że ludzie z natury są motywowani do pracy i do dobrego wykonywania zadań.

Patrz → *teoria, teoria X.*

terenowy punkt orientacyjny (ang. *landmark*)

Element terenowy, naturalny lub sztuczny, którego położenie w terenie można dokładnie określić w odniesieniu do siatki mapy.

trwałość systemu dowodzenia

Cecha systemu dowodzenia określająca jego odporność na oddziaływanie czynników rażenia przeciwnika oraz negatywny wpływ środowiska.

tyłowe stanowisko dowodzenia

Stanowisko dowodzenia związku operacyjnego, taktycznego, oddziału na którym rozmieszczone są organy logistyczne, jego pracą kieruje szef komórki logistycznej lub zastępca dowódcy, a obsada planuje, organizuje i koordynuje całokształt zabezpieczenia logistycznego oraz personalnego danego szczebla dowodzenia. Jego obsada realizuje także zadania związane z prowadzeniem działań w obszarze (pasie, rejonie) tyłowym.

Patrz → *stanowisko dowodzenia, organy dowodzenia, zapasowe stanowisko dowodzenia, wysunięte stanowisko dowodzenia, taktyczne stanowisko dowodzenia, zapasowy rejon stanowiska dowodzenia, stanowisko dowódczo-observacyjne, powietrzny punkt dowodzenia.*

U

umiejętność

Sprawność posługiwania się odpowiednimi wiadomościami przy wykonywaniu określonych zadań. Wyróżnia się umiejętności teoretyczne (umysłowe), np. mowę, pisanie, czytanie oraz umiejętności praktyczne.

uporządkowany tekst depezy (ang. *structured message text*)

Tekst depezy złożony z paragrafów uporządkowanych w określonej kolejności, przy czym każdy paragraf oznaczony jest znakiem identyfikacyjnym i zawiera informacje w dowolnej postaci. Jest on przeznaczony do ułatwienia ręcznego opracowywania i przetwarzania wiadomości.

uprawnienia decyzyjne

Upoważnienie dowódcy lub osoby kierowniczej do podejmowania decyzji w ramach posiadanego lub przyznanego zakresu uprawnień.

Patrz → *centralizacja, stanowisko pracy.*

uprawnienia do koordynacji (ang. *coordinating authority*)

Władza przyznana dowódcy lub innej osobie oznaczająca przypisaną mu odpowiedzialność za koordynację określonych funkcji lub działań angażujących siły dwóch lub więcej państw, dowództw lub dwóch lub więcej rodzajów sił zbrojnych albo dwóch lub więcej jednostek tego samego rodzaju sił zbrojnych. Posiada on prawo do żądania konsultacji zaangażowanych agencji lub ich przedstawicieli, ale nie posiada władzy do wymuszenia ich zgody. W przypadku rozbieżności zdań występujących pomiędzy zaangażowanymi agencjami, powinien podjąć próby uzyskania ostatecznej zgody drogą negocjacji. W przypadku niemożności uzyskania takiej zgody powinien przedstawić sprawę właściwym władzom.

uprawnienie do zmiany przydziału (zasobów, środków)

(ang. *reallocation authority*)

Uprawnienia przyznane dowódcom NATO, negocjowane zazwyczaj w czasie pokoju, do podejmowania decyzji odnośnie przydzielania w "stanie zagrożenia wojennego" narodowych zasobów logistycznych udostępnionych przez poszczególne kraje i kontrolowanych przez siły zbrojne znajdujące się pod ich dowództwem w celu logistycznego zabezpieczenia działań bojowych.

usprawnianie organizacji / systemu

(ang. *organizational development – OD*)

reakcja organizacji / systemu polegająca na dostosowaniu celów, struktury, zasad lub sposobów działania do zmiennych potrzeb otoczenia lub pożądanej efektywności jej osiągnięcia.

Patrz → *organizacja*.

ustalenie położenia

Pierwsza z czterech faz cyklu decyzyjnego procesu dowodzenia, stanowi ona ciągły proces realizowany we wszystkich komórkach organizacyjno-funkcjonalnych dowództwa polegający na pozyskiwaniu, gromadzeniu, analizowaniu, wartościowaniu, porównaniu i rozpowszechnianiu informacji; jej celem jest stworzenie dowódcy oraz pozostałym komórkom organizacyjnym jasnego i przejrzystego obrazu sytuacji, na podstawie której można ją ocenić, podjąć decyzję, postawić zadania, zmodyfikować plan działania lub określić potrzeby informacyjne.

uwierzytelnienie, (ang. *authentication*)

Potwierdzenie odpowiednim podpisem lub pieczęcią, że dany dokument jest oryginalny i oficjalny (uwierzytelnienie).

W

walka w obszarze dowodzenia (ang. *command and control warfare*)

Zintegrowane wykorzystanie wszelkich zdolności wojskowych obejmujących bezpieczeństwo operacji, dezinformację, działania psychologiczne, walkę elektroniczną, działania psychologiczne oraz niszczenie fizyczne, wspierane przez systemy rozpoznania, łączności i informatyki w celu uniemożliwienia zdobywania informacji przez przeciwnika, osłabienia, obezwładnienia lub wpływania w inny sposób na zdolności przeciwnika w zakresie dowodzenia, zachowując jednocześnie ochronę własnych zdolności w tym zakresie przed podobnymi działaniami.

wariant działania (ang. *course of action*)

Inne przedstawienie sposobu osiągnięcia tego samego celu działania; w fazie planowania wykonywany zazwyczaj jako dokument graficzny uzupełniany stosownymi opisami.

wartość

Patrz → *norma*.

wdrożenie (ang. *implementation*)

Patrz → *implementacja, porozumienie standaryzacyjne, STANAG*.

wiadomość (ang. *message*)

Myśl lub idea wyrażona zwięźle w sposób jawny, kodowany lub utajniony, przygotowana w formie odpowiedniej do przekazania za pomocą dowolnego środka łączności.

wiadomość q (ang. *q-message*)

Niejawna wiadomość dotycząca zagrożeń nawigacyjnych, pomocy nawigacyjnych, obszarów zaminowanych, a także przeszukiwanych bądź trałowanych kanałów.

wiedza

Treści utrwalone w umyśle ludzkim w rezultacie gromadzenia doświadczeń i uczenia się. Wyróżnia się wiedzę teoretyczną (naukową), dostarczającą informacji o tym, jaka jest rzeczywistość oraz wiedzę praktyczną, dostarczającą informacji o tym, jak zmieniła rzeczywistość.

wielonarodowy (ang. *combined*)

Przymiotnik opisujący działania, operacje i struktury, w których zaangażowane są elementy więcej niż jednego kraju.

wielonarodowa operacja połączona (ang. *combined joint operation*)

Działania prowadzone przez siły dwóch lub więcej krajów, w których zaangażowane są elementy co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych, nie tylko członków NATO.

więzi organizacyjne

Powiązania między elementami struktury organizacyjnej, mogą być **hierarchiczne**, czyli nadrzędności – podporządkowania; **funkcjonalne**, wynikające ze specjalizacji w obrębie organizacyjnych funkcji, czyli grup czynności powiązanych ze względu na realizację określonych, powtarzalnych celów; **techniczne**, wynikające z usytuowania w ciągu technologicznym; informacyjne, związane ze zbieraniem, przechowywaniem, przetwarzaniem i przekazywaniem informacji.

Patrz → *struktura organizacyjna*.

wizja

Określenie przyszłego stanu organizacji, jaki ma ona osiągnąć, przy uwzględnieniu czynników otoczenia.

Patrz → *misja, organizacja, strategia organizacji*.

władze wojskowe NATO (ang. *NATO military authority*)

Międzynarodowa, wojskowa kwatera główna lub organizacja działająca zgodnie z Protokołem o Statucie Międzynarodowej Wojskowej Kwatery Głównej, przyjętym zgodnie z Traktatem Północnoatlantyckim (zwanym Protokołem Paryskim) oraz jakkolwiek inna władza wojskowa, wobec której Rada NATO stosuje postanowienia Porozumienia o Statucie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, Przedstawicieli Narodowych i Sztabu Międzynarodowego (zwanego Porozumieniem Ottawskim).

Patrz → *narodowe władze wojskowe*.

wniosek

Wynik, rezultat wnioskowania; twierdzenie wyprowadzone ze zdań (przesłanek, posiadanych informacji) uznanych za prawdziwe nowych twierdzeń (wniosków).

wódz naczelny

Dowódca sił zbrojnych państwa powoływany w okresie wojny.

wsparcie (ang. *support*)

Działania sił lub ich części, które pomagają, zabezpieczają, uzupełniają lub wspierają działania każdego innego rodzaju sił.

wsparcie dodatkowe

Działania, w których wyznaczona jednostka wykonuje zadania niezależnie od określonych sił, ale zobowiązana jest do przekazywania informacji współdziałania, odbierać dane z rozpoznania i jeśli jest upoważniona, współdziałać i koordynować działania z siłami wspieranymi. Kontrola taktyczna nad jednostką pozostaje w gestii organu stawiającego zadania, który koordynuje stawianie zadań i przemieszczanie się jednostki zgodnie z potrzebami dowódcy sił wspieranych.

wsparcie przez państwo gospodarza (ang. *host nation support*)

Pomoc cywilna i wojskowa udzielana przez państwo gospodarza w czasie pokoju, kryzysu lub wojny siłom NATO lub (i) innym działającym na jego terytorium lub przez nie przemieszczającym się.

Patrz → *państwo gospodarz*.

wsparcie wzajemne (ang. *mutual support*)

Wsparcie, którego udzielają sobie jednostki w trakcie walki z przeciwnikiem z uwagi na przydzielone im zadania, pozycję względem siebie i względem przeciwnika oraz ich własne możliwości.

współczynnik wyczerpania sił (ang. *attrition rate*)

Współczynnik, wyrażany zwykle w procentach, odzwierciedlający stopień strat w ludziach lub wyposażeniu z różnych przyczyn w określonym przedziale czasu.

współdziałanie

Typy i rodzaje związków (sprzężeń zwrotnych) zachodzących pomiędzy jednostkami lub grupami dążącymi do realizacji wspólnego celu. W ujęciu wojskowym, uzgodnione zespolenie wysiłku i działań jednostek wojskowych (zgrupowań, grup bojowych) co do zadań, czasu, miejsca (przestrzeni) w myśl zamiaru osiągnięcia celu. Celem współdziałania jest optymalne wykorzystanie materialnych i niematerialnych możliwości jednostek.

współpraca cywilno-wojskowa (ang. *Civil – Military Co-operation*)

Uzgodnienia służące relacjom pomiędzy dowódcami i władzami państwowymi, cywilnymi i wojskowymi oraz ludnością cywilną na obszarze zajmowanym przez wojska lub na którym planuje się ich rozmieszczenie. Uzgodnienia powyższe obejmują również relacje z organizacjami pozarządowymi oraz agencjami, organizacjami i władzami międzynarodowymi.

współrzędne mapy (ang. *map reference*)

Sposób identyfikacji punktu na powierzchni ziemi poprzez odniesienie go do informacji podanej na mapie, zwykle do siatki współrzędnych geograficznych lub siatki topograficznej

wstępne zarządzanie operacyjne

Forma stawiania zadań podczas zastosowania równoległej metody pracy, wydawane z reguły po podjęciu przez dowódcę decyzji (po odprawie decyzyjnej). Zawiera przede wszystkim zamiaru walki (operacji), zadania dla podwładnych oraz inne niezbędne informacje.

wstępny projekt planu (ang. *initial draft plan*)

Plan opracowany i uzgodniony w wykonującym go dowództwie, gotowy do uzgodnienia z innymi dowództwami. Nie może być wprowadzony w życie bezpośrednio przez proponującego go dowódcę, ale w razie konieczności może stanowić podstawę do wydania przez niego rozkazu operacyjnego.

wydział (ang. *section*)

Część instytucji wojskowej lub dowództwa, najczęściej szczebla dywizji i wyższych. W wielu armiach na szczeblu operacyjnym lub w instytucjach centralnych, wydział wchodzi w skład oddziału lub występuje samodzielnie. Na szczeblach taktycznych stanowi główny element organizacyjny dowództw oraz sztabów (np. w sztabie korpusu lub dywizji). Odpowiedzialny za jeden z głównych obszarów funkcjonalnych. Na czele wydziału stoi szef; podlegają mu wszyscy żołnierze oraz pracownicy cywilni danego wydziału.

Patrz → *zarząd, oddział, sekcja*.

wymagania stawiane dowodzeniu

Całokształt warunków, norm, żądań, oczekiwań wskaźników i wielkości jakim powinno odpowiadać dowodzenie, do podstawowych wymagań w zakresie dowodzenia zalicza się między innymi: elastyczność dowodzenia, zachowanie w ciągłej gotowości systemu dowodzenia oraz zapewnienie wojskom i organom dowodzenia dogodnych warunków do wykonania zadania.

Patrz → *prawa dowodzenia, zasady dowodzenia*.

wymiennność (ang. *interchangeability*)

Właściwość produktu, procesu lub usług, w której dwa lub więcej obiektów posiada takie funkcjonalne i fizyczne charakterystyki, że są równoważne pod względem wydajności i trwałości oraz mogą być zastąpione jeden drugim bez dokonywania zmian w samych obiektach ani innych obiektach do nich przyłączonych, z wyjątkiem dostrojenia oraz bez konieczności wyboru ze względu na dopasowanie i charakter pracy.

wymiennność operacyjna (ang. *operational interchangeability*)

Zdolność do zastępowania jednej części inną, o odmiennym składzie lub pochodzeniu, bez utraty skuteczności, dokładności i bezpieczeństwa działania.

wymogi operacyjne (ang. *operational requirement*)

Potrzeba uzasadniająca terminowy przydział zasobów w celu osiągnięcia zdolności do zrealizowania zatwierdzonych celów, operacji, celów i zadań wojskowych lub cywilnych.

wypracowanie danych do decyzji

Część procesu dowodzenia realizowany przez organy dowodzenia, którego celem jest określenie najlepszego sposobu realizacji określonego zadania lub określonego działania w zaistniałej sytuacji oraz przedstawienie go dowódcy.

wytyczne (ang. *quidance, instruction*)

Forma stawiania zadań lub ukierunkowania podwładnych, zwykle dotycząca działalności specjalistycznej.

wysunięte stanowisko dowodzenia

Rodzaj stanowiska dowodzenia rozwijanego doraźnie, zazwyczaj w obszarze odpowiedzialności podwładnych w celu koordynacji przez dowódcę działań w newralgicznych okresach walki lub operacji; obsadę operacyjną wysuniętego stanowiska dowodzenia stanowi zazwyczaj grupa operacyjna dowódcy lub zespół dowodzenia działaniami.

Patrz → *stanowisko dowodzenia, organy dowodzenia, tylowe stanowisko dowodzenia, zapasowe stanowisko dowodzenia, taktyczne stanowisko dowodzenia, zapasowy rejon stanowiska dowodzenia, stanowisko dowódczo-obszernicze, powietrzny punkt dowodzenia.*

wzmocnienie (ang. reinforcement)

1. Wydzielenie potencjału do działania na korzyść podwładnego.
2. W terminologii używanej w artylerii, zadanie taktyczne podczas którego jedna jednostka artyleryjska zwiększa siłę ogniową innej jednostki artylerii.

Patrz → *siły wzmocnienia, państwo wzmacniające.*

wzorzec (ang. standard)

Patrz → *norma, standard.*

Z

zabezpieczenie bojowe

Rodzaj zabezpieczenia realizowanego przez jednostki obejmujący: ubezpieczenie, maskowanie, powszechną obronę przeciwlotniczą, zabezpieczenie inżynieryjne, obronę przeciwchemiczną, zabezpieczenie topograficzne i hydrometeorologiczne.

zadanie

Cel, jaki ma być osiągnięty w ustalonym czasie przez żołnierza, pododdział, oddział podczas wykonywania obowiązków; przyszłe zdarzenie, które zostało opisane i przekazane podwładnym do realizacji.

zakres obowiązków (ang. *job description*)

Opis obowiązków, zakresu odpowiedzialności i kwalifikacji dotyczących określonego stanowiska służbowego.

zamiar działania (ang. *concept of operations*)

Koncepcja osiągnięcia celu jasno i zwięźle określająca sposób działania wybrany przez dowódcę, stanowi główny element decyzji dowódcy i jest podstawą planowania i organizowania działań.

Patrz → *koncepcja*.

zamiar strategiczny (ang. *strategic concept*)

Przebieg działań przyjęty w wyniku oceny sytuacji strategicznej. Jest to określenie tego co należy zrobić w szerokim znaczeniu i sformułowane wystarczająco elastycznie aby pozwolić na wykorzystanie tego planu przy określeniu wynikających z niego zadań wojskowych, dyplomatycznych, ekonomicznych i innych.

zamiennność

Patrz → *wymiennność*.

zapasowe stanowisko dowodzenia

Stanowisko dowodzenia organizowane w celu zapewnienia ciągłości i trwałości dowodzenia, jego obsada operacyjna jest w gotowości do przejęcia dowodzenia zgodnie z planem oraz w wypadku zniszczenia lub obezwładnienia stanowiska dowodzenia lub w wypadku jego przemieszczenia.

Patrz → *stanowisko dowodzenia, organy dowodzenia, tylowe stanowisko dowodzenia, wysunięte stanowisko dowodzenia, taktyczne stanowisko dowodzenia, zapasowy rejon*

stanowiska dowodzenia, stanowisko dowódczo-obszerny punkt dowodzenia.

zapasowy rejon rozmieszczenia stanowiska dowodzenia

Miejsce wyznaczane w pobliżu danego stanowiska dowodzenia, w którym znajduje się personel i sprzęt nie realizujący w danym momencie zadań na stanowisku dowodzenia; jest to także miejsce ewakuacji personelu i sprzętu w wypadku obezwładnienia danego stanowiska lub jego zagrożenia.

zarząd (ang. *division*)

Organizacyjna część dowództwa, która zajmuje się sprawami wojskowymi o określonym charakterze, takimi jak kadry, rozpoznanie, planowanie, szkolenie lub zaopatrzenie i ewakuację.

Patrz → *oddział, wydział, sekcja*.

zarządzanie

Proces planowania, organizowania, motywowania oraz kontroli działania członków organizacji dla osiągnięcia zakładanych celów przy wykorzystaniu zasobów finansowych, rzeczowych, informacyjnych lub innych.

Patrz → *kierowanie, dowodzenie, planowanie, organizowanie, motywowanie, kontrola*.

zarządzanie przez cele (ang. *management by objectives - MBO*)

Sformalizowany zbiór procedur, określający działania i analizujący postępy w dążeniu do osiągania wspólnych celów kierowników i ich podwładnych.

zarządzanie przez kontrolę (ang. *controlling*)

System zarządzania koordynujący procesy planowania, kontroli oraz zasilania w informacje i umożliwiające tym samym sterowanie organizacją/systemem z punktu widzenia wyznaczonych celów, nie zastępuje zarządzania lecz poprzez wspieranie, opiniowanie i doradztwo czyni je możliwym.

Patrz → *ocena zarządzanie zasobami osobowymi*.

zarządzanie zasobami ludzkimi (ang. *manpower management*)

Środki kontroli siły ludzkiej stosowane w celu zapewnienia najbardziej wydajnego i ekonomicznego jej wykorzystania.

zarządzanie strategiczne

Proces zarządzania nastawiony na formułowanie i wdrażanie strategii, które sprzyjają wyższemu stopniowi zgodności organizacji z jej otoczeniem i osiągnięciu celów strategicznych.

zarządzenie

Wykonawczy akt prawny lub forma przekazywania decyzji kierowniczych. W wojsku forma uzupełniająca rozkazodawstwa służąca dowódcom, szefom i innym kierowni-

czym osobom funkcyjnym do szczegółowego lub specjalistycznego organizowania działalności służbowej.

zarządzenie operacyjne/bojowe (ang. *fragmentary order*)

Forma rozkazu operacyjnego, rodzaj dokumentu dowodzenia służący do przekazywania decyzji dowódcy w toku prowadzenia działań; zawiera zmiany w odniesieniu do wcześniej wydanego rozkazu operacyjnego/bojowego.

Patrz → *rozkaz operacyjny/bojowy*.

zarządzenie przygotowawcze (ang. *warning order*)

Rodzaj zarządzenia informującego podwładnych o charakterze przyszłych działań. Zawiera polecenia dotyczące przygotowania sił i środków do walki (operacji). Zarządzenie przygotowawcze wydaje się zwykle po analizie zadania i kalkulacji czasu. Nie zawiera zamiaru dowódcy oraz wynikających z niego zadań dla podwładnych.

zasady

Fundamentalne założenia, na których oparte jest funkcjonowanie jakiegoś systemu lub organizacji, opracowane na podstawie dorobku naukowego i praktyki normy postępowania.

Patrz → *formalizacja*.

zasady organizowania pracy

To opracowane teoretycznie (ustalone) i zweryfikowane w praktyce twierdzenia, prawidłowości i reguły, które określają sposoby racjonalizacji działalności danej organizacji. Do podstawowych zasad organizowania pracy zalicza się: podział zadań, koncentracji zadań, harmonizacji w zakresie doboru elementów działania i jego przebiegu, specjalizacja i grupowanie działań z tym związanych, hierarchia i rozpiętość dowodzenia, delegowanie uprawnień oraz współmierność uprawnień i odpowiedzialności.

zasady dowodzenia

To opracowane teoretycznie (ustalone) i zweryfikowane w praktyce twierdzenia, prawidłowości i reguły, które określają najracjonalniejsze sposoby działalności dowódców podczas przygotowania i w czasie prowadzenia działań taktycznych (operacyjnych). Ich stosowanie bądź respektowanie umożliwia skuteczną realizację zadań. Do zasad dowodzenia zalicza się: jedność, jednoosobowość, dowodzenie przez cele, ciągłość, operatywność i skrytość dowodzenia.

Patrz → *jedność, jednoosobowość, ciągłość, dowodzenie przez cele, operatywność i skrytość dowodzenia, prawa dowodzenia, wymagania stawiane dowodzeniu*.

zasady użycia siły (ang. *rules of engagement*)

Wytyczne wydawane przez kompetentne władze wojskowe, określające okoliczności i ograniczenia podjęcia i/lub kontynuowania walki z napotkanymi siłami.

zasięg dowodzenia / kierowania

Liczba wszystkich podwładnych podległych danemu dowódcy / kierownikowi bezpośrednio lub pośrednio.

Patrz → *rozpiętość dowodzenia / kierowania*.

zasób

Wszelkiego rodzaju potencjalna zdolność do działania uwarunkowana czynnikami materiałowo-technicznymi i psychospołecznymi, postaciami zasobów są: dobra materialne, usługi, zdolność i chęć do działania, warunki i możliwości działania, wiedza, prestiż, czas, informacja, władza.

Patrz → *zasoby organizacji*.

zasoby organizacji

Ogół rzeczy, ludzi, informacji i środków finansowych, jakie organizacja posiada lub którymi może dysponować.

Patrz → *zarządzanie*.

zastrzeżenie (ang. reservation)

W standaryzacji NATO wyrażone przez kraj członkowski stwierdzenie opisujące część porozumienia standaryzacyjnego, która nie będzie implementowana, lub będzie implementowana z ograniczeniami.

Patrz → *implementacja, porozumienie standaryzacyjne NATO, ratyfikacja*.

zawiadomienie

Forma przekazywania informacji, szczególnie sytuacyjnych, wymienianych głównie w relacjach współdziałania.

zespół (ang. team)

Dwie lub więcej osób współdziałających i wzajemnie oddziałujących na siebie w dążeniu do wspólnego celu.

Patrz → *komórka organizacyjna, organizacja*.

zespół dowodzenia

Element centrum dowodzenia odpowiedzialny za realizację przyjętego planu. Monitoruje przygotowanie i prowadzenie działań, porównuje stan rzeczywisty z zaplanowanym, przedstawia dowódcy bieżącą sytuację, w przypadku konieczności dokonania zmian proponuje możliwe rozwiązania, a po podjęciu przez dowódcę decyzji doprowadza wyniki planowania w postaci zarządzeń operacyjnych do podwładnych.

zespół informacyjny

Zespół przeznaczony do zbierania i przekazywania informacji o sytuacji, stopniu realizacji zadań, dostarczania i wymiany informacji o sytuacji w ramach stanowiska dowodzenia, z przełożonym, podwładnymi i sąsiadami. Zarządza informacją w ramach danego stanowiska dowodzenia.

zespół planowania

Grupa personelu dowództwa w centrum dowodzenia zajmująca się planowaniem perspektywicznym, przygotowuje wielowariantowe rozwiązania przyszłej walki (operacji), niezbędne dane i kalkulacje stanowiące dla dowódcy podstawę do podjęcia decyzji oraz koordynuje opracowanie rozkazu operacyjnego. Po przekazaniu rozkazu podwładnym przystępuje do planowania szczegółowego.

Patrz → *planowanie szczegółowe*.

zestawienie sił i środków

Pomocniczy dokument dowodzenia zawierający stan etatowy zasadniczego sprzętu i personelu podległych jednostek oraz stan rzeczywisty uzupełniany okresowo przez poszczególne komórki organizacyjne dowództwa.

zezwoleń na przejazd (ang. *movement credit*)

Zezwolenie wydane jednemu lub więcej pojazdom do przejazdu drogą wydzieloną, w czasie określonym w instrukcji przejazdu.

Patrz → *droga nadzorowana, droga wydzielona*.

zgrupowanie wielonarodowych sił połączonych

(ang. *combined joint task force - CJTF*)

Siły wydzielane przez dwa lub więcej państw, nie tylko członków NATO, składające się z komponentów co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych, organizowane w celu realizacji zadania obszaru odpowiedzialności NATO lub poza nim.

Patrz → *dowództwo zgrupowania wielonarodowych sił połączonych, zgrupowanie zadaniowe*.

zgrupowanie (ang. *task force*)

Tymczasowe zgrupowanie jednostek pod jednym dowództwem w celu przeprowadzenia określonego działania lub wykonania zadania.

Patrz → *zgrupowania wielonarodowych sił połączonych*.

zmiana organizacyjna

Każda istotna modyfikacja jakiejś części organizacji. Pojęcie może dotyczyć treści zmiany, czyli jej rezultatu lub procesu zmiany, czyli sposobu działania prowadzącego do dokonania pożądanego zmiany

Patrz → *organizacja*.

zmiana podporządkowania (ang. *change of operational control*)

Data oraz czas (GMT lub GCT), w którym odpowiedzialność za dowodzenie operacyjne sił lub jednostek przechodzi z jednego dowództwa operacyjnego na drugie.

znak (grupa) potwierdzająca autentyczność (tożsamość)

(ang. *authenticator*)

Litera, cyfra lub grupa liter lub cyfr albo obydwu rodzajów znaków, świadcząca o autentyczności informacji lub tożsamości nadawcy.

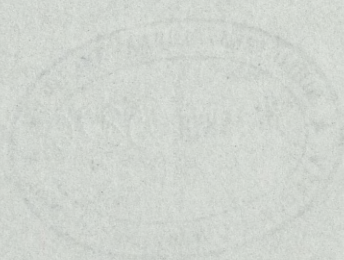
znak wywoławczy (ang. *call sign*)

Dowolna kombinacja znaków lub wymawianych słów, identyfikująca urządzenie łączności, dowództwo, władze, działalność, lub jednostkę; używana przede wszystkim do nawiązania i utrzymania łączności.

Ż

żywołność systemu dowodzenia

Cecha systemu dowodzenia (wyrażana zwykle w parametrach czasowych) określająca jego zdolność do funkcjonowania przy oddziaływaniu czynników rażenia przeciwnika oraz w warunkach negatywnego wpływu środowiska.

**LITERATURA WYKORZYSTANA
PRZY OPRACOWANIU SŁOWNIKA**

1. Borkowski, J. Dyrda M., Kanaraski L. Rokicki B., *Człowiek w organizacji*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2001.
2. Borzęcki K., *Leksykon podręczny*, WK Oświata, Olsztyn 1994.
3. *Encyklopedia organizacji i zarządzania*, PWE, Warszawa 1981.
4. Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2000.
5. Kanarski L., Pęksa R., Żak A. Cz., *Przywódcтво wojskowe*, Departament Społeczno-Wychowawczy MON, Warszawa 1998.
6. *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1977.
7. *Metody i treść pracy zespołów funkcjonalnych na stanowisku dowodzenia wojsk lądowych*, AON, Warszawa 2000.
8. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1996.
9. *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1998.
10. *Słownik podstawowych terminów wojskowych*, MON, Warszawa 1977.
11. *Słownik terminów i definicji NATO AAP-6(U)*, MON, Warszawa 1998.
12. Stoner A.F., Freeman R.E., Gilbert D.R., *Kierowanie*, PWE, Warszawa 2001.
13. *Zarządzanie, teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 2000.

